

KATALOG

REGISTRIRANIH PROGRAMA

OPĆA METODOLOGIJA O REGISTRACIJI VANNASTAVNIH I POSEBNIH PROGRAMA

SEKTOR ZA
VANNASTAVNE I
POSEBNE
PROGRAME

Ovaj dokument intelektualno je vlasništvo JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo. Zabranjeno je svako umnožavanje, korištenje i distribucija bez odobrenja vlasnika prava.

SADRŽAJ

OPIS PROGRAMA	1
I PREVENCIJA OVISNOSTI	1
II PREVENCIJA NASILJA	1
III KULTURA SJEĆANJA	2
IV EKOLOGIJA	2
V PODUZETNIŠTVO I FINANSIJSKA PISMENOST	3
VI OSTANI SMIREN	3
 TABELA: PREGLED PROGRAMA	5
 PRILOG	
PREGLED PROGRAMSKIH AKTIVNOSTI ZA 2023/2024.	8
 I PREVENCIJA OVISNOSTI	10
Mi rastemo i razvijamo se	14
Škola plivanja	17
Škola planinarstva	19
Vidim, čujem, učim	22
Film kao inspiracija i motivacija	26
Ko zapravo pobjeđuje	30
Budi domaćin/domaćica	33
 II PREVENCIJA NASILJA	36
Zajedno do povjerenja	40
Anger Management	42
Razvoj emocionalnog rječnika	46
Škola skijanja	50
Blueprint (skica)	52
Terapeutske priče	55
 III KULTURA SJEĆANJA	58
Ko smo kroz spomenike	64
Kad planine progovore	67
Od rata do mira	71
Sjećanje na Srebrenicu	76
Naša duhovnost	80
 IV EKOLOGIJA	88
Čarolija vune	94
Zlato livade	97
Škola u prirodi	100
Recikliraj me – podrži život	103
Planinska hrana	105
Društveno-korisno učenje	108

V PODUZETNIŠTVO I FINANSIJSKA PISMENOST	112
Fondovi budućnosti	117
Slatki program malih proizvođača	121
Ja investiram u zajednicu	124
Kad planinar postane poduzetnik	127
Živimo po mjeri	130
VI OSTANI SMIREN	134
Pomaganje i hrabrost	139
Prva pomoć	142
Slijed koraka i donošenje odluka u kriznim situacijama	145
REFLEKSIJA	148

Na osnovu Opće metodologije o registraciji vannastavnih i posebnih programa, broj: 01-1-02-4416-7/23, od 10. 7. 2023. godine, a na prijedlog Sektora za vannastavne i posebne programe, direktorica Instituta donijela je Odluku o usvajanju prijedloga registriranih vannastavnih i posebnih programa, broj: 01-3-34-4472/23, od 13. 7. 2023. godine. Na prijedlog direktorice Instituta, registrirani vannastavni i posebni programi postali su sastavni dio Kataloga registriranih programa, koji je usvojilo Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, Odlukom o usvajanju Kataloga registriranih programa, broj: 11-34-33543-2/23, od 20. 7. 2023. godine.

OPIS PROGRAMA

Katalog registriranih programa rezultat je primjene Opće metodologije o registraciji vannastavnih i posebnih programa. Ovaj katalog predstavlja pregled programa koji su prošli postupak registriranja prema navedenoj metodologiji, a u njemu su definirani sljedeći programi:

I Prevenција ovisnosti	<p>Prepoznat je značaj provođenja preventivskih programa i intervencija koje se temelje na naučnim dokazima za djecu/učenike, roditelje, odgojno-obrazovne ustanove i medije. U promociji zdravlja (fizičko i mentalno) bitno mjesto zauzimaju i preventivne aktivnosti koje je nadopunjuju. Njihov značaj poseban je jer su usmjerene i djeluju na promjenjive rizične i zaštitne faktore za koje se smatra da uzrokuju ili doprinose lošijem zdravlju. Prevenција ovisnosti potiče zdrav i siguran razvoj djece i mladih kroz ostvarenje njihovih talenata i potencijala. Prevenција ovisnosti potiče značaj porodice koja je važan faktor podupiranja pozitivnih odnosa sa školom, vršnjacima, zajednicom. Preventivne aktivnosti nadopunjuju aktivnosti promoviranja zdravlja, ali se od njih razlikuju jer su posebno usmjerene i djeluju na promjenjive rizične i zaštitne faktore za koje se smatra da uzrokuju ili doprinose lošijem zdravlju.</p>
---	--

II Prevenција nasilja	<p>U školama su obrazovne i organizirane aktivnosti same po sebi snažna zaštita od nasilja. Uz to, upravo se u tim okruženjima pojavljuju prilike za oblikovanje stavova i normi o prihvatljivosti nasilja i drugim rizicima. S druge strane, sprečavanje nasilja u širem društvu može direktno koristiti osnovnom cilju škola da obrazuju djecu, njeguju visokokvalitetno cjeloživotno učenje i osnažuju učenike da budu odgovorni građani svijeta. Škole imaju važnu ulogu u zaštiti djece. Odgajatelji, nastavnici i stručne službe kao direktni učesnici odgojno-obrazovnog rada dužni su osigurati okruženja koja podržavaju i ističu dostojanstvo, razvoj i zaštitu djece. Osim njih, i ostalo osoblje odgojno-obrazovnih ustanova dužno je učestvovati u zaštiti djece/učenika. Sprečavanje i reagiranje na nasilje u školama mogu poboljšati obrazovne ishode kod djece i pomoći u postizanju njihovih obrazovnih ciljeva. Mnoge životne vještine koje se uče u sprečavanju nasilja, poput komunikacije, upravljanja osjećajima, rješavanja sukoba i</p>
--	--

	rješavanja problema, iste su vještine koje djeci mogu pomoći u uspjehu u školi i koje mogu zaštititi od drugih problema koji utječu na učenje i sigurnost.
--	--

III Kultura sjećanja	<p>Program podrazumijeva niz aktivnosti koje se provode u cilju razvijanja, promoviranja i očuvanja kolektivne memorije, historije i kulturno-historijskog nasljeđa Bosne i Hercegovine. Obuhvata oblikovanje, razvijanje i očuvanje sjećanja na povijesne trenutke, historijske lokalitete, materijalnu i nematerijalnu baštinu. Program uključuje učenje o memorijalnim centrima, spomeničkim kompleksima, spomenicima, muzejima, bogomoljama, tradiciji i običajima naroda u Bosni i Hercegovini, kao i ostalim čuvarima prošlosti. Pored edukacije i razvijanja svijesti, podrazumijeva proučavanje povijesnih činjenica i rekonstrukciju prošlosti kroz organiziranje predavanja, historijskih časova, vođenih posjeta i radionica, na bazi obrazovnih materijala, arhivske građe, muzejskih eksponata, dokumenata, fotografija, te audio i videozapisa koji ističu značajne ličnosti i događaje iz bosanskohercegovačke prošlosti. Osim toga, program uključuje i antifašističku borbu Bosne i Hercegovine u Drugom svjetskom ratu, kao i period odbrane grada i države tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu, odnosno obilježavanje značajnih godišnjica, datuma i događaja iz prošlosti s ciljem odavanja počasti žrtvama, razvijajući pri tome osjećaj empatije, patriotizma i samopoštovanja. Podrazumijeva promoviranje i uključivanje svih umjetničkih i kulturnih izraza, od likovne umjetnosti, književnosti, muzike, filma i ostalih oblika koji u svojim temama obrađuju značajne povijesne događaje, te prenose vrijednosti, sjećanja, svjedočanstva i emocije iz različitih vremenskih perioda prošlosti. Uvažavajući specifikum bosanskohercegovačke višestoljetne tradicije suživota, multikulturalnosti i multikonfesionalnosti, u cilju očuvanja raznolikosti i pluralizma, a u svjetlu recentnih ratnih dešavanja, program promovira i potiče dijalog i upoznavanje s činjenicama iz prošlosti s namjerom izgradnje trajnog mira i osnova za saradnju.</p>
---	---

IV Ekologija	<p>Program podrazumijeva sveobuhvatan pristup proučavanju i razumijevanju ekoloških sistema i njihovih interakcija s okolišem. Cilj programa jeste razvijanje svijesti kod djece/učenika o važnosti očuvanja prirode i ekološke</p>
-----------------------------------	---

	<p>ravnoteže te razvoju održivih praksi, gdje se upoznaju s različitim aspektima okoliša, uključujući biološke, hemijske i fizičke komponente. Djeca/učenici će biti osposobljeni da identificiraju ekološke probleme, analiziraju uzroke i posljedice te razvijaju strategije zaštite okoliša. Kroz praktični rad imat će priliku stjecati i vještine istraživanja terena, prikupljanja i analize podataka i utjecaja ljudskih aktivnosti na ekosisteme, te razvijati projekte usmjerene na očuvanje prirode i ekološku održivost. Program „Ekologija“ također obuhvata proučavanje klimatskih promjena, zaštite biodiverziteta, upravljanja vodnim resursima, ekološke politike i pravnih okvira, obnovljivih izvora energije i održive poljoprivrede. Krajnji cilj programa jeste osposobiti djecu/učenike da postanu odgovorni mladi ljudi u području ekologije i održivog razvoja te da shvate da su ekologija i njene teme neraskidivo povezane s čovjekom i svim sferama njegovog djelovanja.</p>
<p>V</p> <p>Poduzetništvo i finansijska pismenost</p>	<p>Program ima za cilj osnažiti mlade ljude kroz razvijanje kreativnosti, inovativnosti, samopouzdanja, upornosti i poduzetničkog načina razmišljanja, pripremiti ih za razumijevanje poslovnih principa i uspješno upravljanje vlastitim finansijama. Također, potiče razvoj poduzetničkog duha kod djece/učenika, što podrazumijeva da razmišljaju izvan okvira i budu spremni preuzeti inicijativu. Svrha programa jeste osposobiti djecu/učenike da razviju vještine poduzetništva i postanu finansijski osviješteni pojedinci, što će im biti korisno u životu, odnosno razviti poduzetničke kompetencije kojima se potiče lični razvoj i socijalna uključenost na svim nivoima procesa cjeloživotnog učenja.</p>
<p>VI</p> <p>Ostani smiren</p>	<p>Program ima za cilj podučiti i pružiti podršku učenicima o pravilnom ponašanju u kriznim situacijama kako bi se djeca/učenici pripremili za potencijalne opasnosti i kako bi znali kako se nositi s njima na odgovarajući način, te kako pravilno postupiti u takvim situacijama, kako se zaštititi ili reagirati na siguran način, odnosno kako pomagati drugima i pri tome ostati smiren. Obuhvata različite aspekte kriznih situacija, kao što su prirodne katastrofe, ali i brojne druge slične situacije u kojima je ljudski život ugrožen. Neki od ključnih elemenata programa mogu uključivati <i>informiranje</i>, gdje se djeca/učenici informiraju o različitim vrstama kriznih situacija i njihovim potencijalnim rizicima, o znakovima</p>

	<p>upozorenja i kako prepoznati situaciju koja zahtijeva hitnu reakciju; <i>planiranje</i>, gdje djeca/učenici uče kako izraditi plan djelovanja u slučaju krizne situacije, što uključuje identificiranje sigurnih zona, izlaza i evakuacijskih puteva, kao i razumijevanje važnosti praćenja uputa voditelja programa ili nadležnih osoba; zatim <i>vježbe i simulacije</i>, gdje djeca/učenici sudjeluju u vježbama i simulacijama kriznih situacija kako bi stekli praktično iskustvo, što uključuje evakuacijske vježbe, vježbe pružanja prve pomoći i vježbe izbjegavanja ili suočavanja s opasnostima; također, tu su <i>komunikacija i saradnja</i>, gdje djeca/učenici uče o važnosti dobre komunikacije i saradnje u kriznim situacijama. Uče kako pružiti podršku i pomoć drugima te kako zajedno djelovati kako bi se smanjile štete i povrede. Svrha programa jeste pružiti učenicima vještine, znanja, samopouzdanje, ali i psihološku podršku kako bi se sigurno nosili s izazovima u kriznim situacijama i kako bi bili spremni djelovati na odgovarajući način.</p>
--	--

Svaki od navedenih programa sadržava 14 programskih aktivnosti na svim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja KS u ukupnom zbiru od 84. Aktivnosti markirane drugom bojom, njih 32, ulaze u odgojno-obrazovni proces od naredne školske 2023/2024. godine, a predstavljene su u tabeli Pregled programa kako slijedi.

DJECAI UČENICI 	AKTIVNOSTI													
	PREDŠKOLSKA USTANOVA	OSNOVNA ŠKOLA									SREDNJA ŠKOLA			
RAZRED PROGRAM	PU	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV
PREVENCIJA OVISNOSTI	MODULI	POSJETA	POSJETA	RADIONICA	PROJEKT	POSJETA	IZLET	POHOD	POSJETA	PROJEKCIJA	RADIONICA	POSJETA	PROJEKT	RADIONICA
	MI RASTEMO I RAZVIJAMO SE	KAD MI POSTANEMO VELIKI	INFORMACIJA JE MOĆ	UČENIČKI KAPITAL	ŠKOLA PLIVANJA	MALA DJELA I VELIKA SRCA	OKUPACIONO- RADNA TERAPIJA	ŠKOLA PLANINARSTVA	VIDIM, ČUJEM, UČIM	FILM KAO INSPIRACIJA I MOTIVACIJA	KO ZAPRAVO POBJEĐUJE?	JČANJE SOCIO-EMOCIO NALNIH VJEŠTINA I KARIJERNA ORIJENTACIJA	OVISNOSTI ZAJEDNO RECIMO NE!	BUDI DOMAĆIN/ DOMAĆICA
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	UMJERENOST PRAVEDNOST MUDROST I ZNAJJE ODVAŽNOST HUMANOST	MUDROST I ZNAJJE HUMANOST ODVAŽNOST PRAVEDNOST	PRAVEDNOST ODVAŽNOST MUDROST I ZNAJJE HUMANOST	PRAVEDNOST ODVAŽNOST MUDROST I ZNAJJE UMJERENOST	UMJERENOST TRANSCENDENT NOST MUDROST I ZNAJJE	HUMANOST PRAVEDNOST TRANSCENDENT NOST ODVAŽNOST	TRANSCENDENT NOST MUDROST I ZNAJJE UMJERENOST ODVAŽNOST	ODVAŽNOST TRANSCENDENT NOST MUDROST I ZNAJJE	MUDROST I ZNAJJE UMJERENOST PRAVEDNOST ODVAŽNOST	MUDROST I ZNAJJE UMJERENOST PRAVEDNOST ODVAŽNOST HUMANOST	UMJERENOST PRAVEDNOST ODVAŽNOST	UMJERENOST PRAVEDNOST MUDROST I ZNAJJE HUMANOST	PRAVEDNOST HUMANOST UMJERENOST MUDROST I ZNAJJE	MUDROST I ZNAJJE ODVAŽNOST PRAVEDNOST
PREVENCIJA NASILJA	RADIONICA	VJEŽBE	TEHNIKA	RADIONICA	RADIONICA	PROJEKT	PROJEKT	PROJEKT	RADIONICA	METODA PRIČANJA PRIČE	TEHNIKA	METODA PRAĆENJA	METODA PRAĆENJA	RADIONICA
	ZAJEDNO DO POVJERENJA	EMOCIONALNA PISMENOST / RULER I DINOSAUR	ANGER MANAGEMENT Upravljanje ljutnjom	DRUŠTVO BEZ PRAVILA JE DRUŠTVO BEZ VRIJEDNOSTI	UČIM DA RAZUMIJEM MOJE PONAŠANJE	RAZVOJ EMOCIONALNO G RJEČNIKA	ŠKOLA SKIJANJA	PROGRAM PREVENCIJE NASILJA	BLUEPRINT (SKICA)	TERAPEUTSKE PRIČE	TEHNIKE RJEŠAVANJA PROBLEMA	MOOD METER	CHARTER (GRAFIKON)	NEVERBALNA KOMUNIKACIJA
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	HUMANOST ODVAŽNOST PRAVEDNOST	HUMANOST MUDROST I ZNAJJE UMJERENOST	HUMANOST ODVAŽNOST UMJERENOST PRAVEDNOST	PRAVEDNOST MUDROST I ZNAJJE ODVAŽNOST	PRAVEDNOST ODVAŽNOST UMJERENOST	HUMANOST UMJERENOST PRAVEDNOST	TRANSCENDENT NOST ODVAŽNOST UMJERENOST MUDROST I ZNAJJE HUMANOST	HUMANOST UMJERENOST PRAVEDNOST	MUDROST I ZNAJJE PRAVEDNOST ODVAŽNOST	ODVAŽNOST UMJERENOST HUMANOST	MUDROST I ZNAJJE ODVAŽNOST PRAVEDNOST UMJERENOST	UMJERENOST	ODVAŽNOST UMJERENOST PRAVEDNOST	ODVAŽNOST HUMANOST

RAZRED PROGRAM	PU	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV
KULTURA SJEĆANJA	POSJETA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	POSJETA	POSJETA	OBILAZAK	POHOD	OBILAZAK	OBILAZAK	STUDIJSKA POSJETA	STUDIJSKA POSJETA	POSJETA	STUDIJSKA POSJETA
	MUZEJSKA PRIČAONICA	STVARAMO RIJEČI	STVARAMO SLIKE	KO SMO KROZ SPOMENIKE	KAD MUZEJI PROGOVORE	NAŠE KUĆE	NAŠA STRADANJA	KAD PLANINE PROGOVORE	NAŠI UMRLI	NAŠE BITKE	OD RATA DO MIRA	SJEĆANJE NA SREBRENICU	NAŠA DUHOVNOST	NAŠE KULTURNO-HISTORIJSKO NASLIJEĐE
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST ODVAŽNOST	HUMANOST PRAVEDNOST ODVAŽNOST MUDROST I ZNANJE	TRANSCENDENTNOST MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST HUMANOST	UMJERENOST PRAVEDNOST TRANSCENDENTNOST	TRANSCENDENTNOST UMJERENOST	UMJERENOST TRANSCENDENTNOST HUMANOST	UMJERENOST TRANSCENDENTNOST ODVAŽNOST	UMJERENOST TRANSCENDENTNOST MUDROST I ZNANJE	UMJERENOST TRANSCENDENTNOST	UMJERENOST TRANSCENDENTNOST ODVAŽNOST PRAVEDNOST HUMANOST	UMJERENOST TRANSCENDENTNOST ODVAŽNOST	MUDROST I ZNANJE TRANSCENDENTNOST	TRANSCENDENTNOST ODVAŽNOST PRAVEDNOST
EKOLOGIJA	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	POSJETA	PROJEKT	IZLET	OBILAZAK	PROJEKT	AKCIJA	VOLONTIRANJE	STUDIJSKA POSJETA	AKCIJA	OBILAZAK	RADIONICA
	ČAROLIJA VUNE	ZLATO LIVADE	IZRADA DIDAKTIČKIH MATERIJALA OD OTPADA	ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	ŠKOLA U PRIRODI	ZAŠTIĆENA PODRUČJA KS	ISKUSTVENO UČENJE	EKODATUMI	RECIKLIRAJ ME – PODRŽI ŽIVOT	OSNAŽENI VOLONTERI ZA OSNAŽENU ZAJEDNICU	PLANINSKA HRANA	DRUŠTVENO KORISNO UČENJE	EKOLOŠKI OSVIJEŠTENI – BUDITE PROMJENA KOJU ŽELITE VIDJETI	MOJ EKOLOŠKI OTISAK
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	MUDROST I ZNANJE TRANSCENDENTNOST PRAVEDNOST	MUDROST I ZNANJE TRANSCENDENTNOST PRAVEDNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST ODVAŽNOST	UMJERENOST PRAVEDNOST MUDROST I ZNANJE	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST TRANSCENDENTNOST HUMANOST	UMJERENOST PRAVEDNOST MUDROST I ZNANJE TRANSCENDENTNOST	TRANSCENDENTNOST MUDROST I ZNANJE	PRAVEDNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST UMJERENOST HUMANOST	HUMANOST PRAVEDNOST ODVAŽNOST	TRANSCENDENTNOST MUDROST I ZNANJE	MUDROST I ZNANJE TRANSCENDENTNOST PRAVEDNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST ODVAŽNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST
PODUZETNIŠTVO I FINANSIJSKA PISMENOST	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	OBILAZAK	RADIONICA	RADIONICA	POSJETA	RADIONICA	POSJETA	PROJEKTNASTAVA	PROJEKT	POSJETA	RADIONICA	RADIONICA I EDUKACIJA
	EKONOMIJA ŽETONA	FONDOVI BUDUĆNOSTI	KREATIVNO MODELIRANJE	SLATKI PROGRAM MALIH PROIZVOĐAČA	JAKO INVESTIRAM U ZAJEDNICU	INOVIRANJE JE COOL	KAKVE SAVJETE MOŽEMO DOBITI U BANCI	KAD PLANINAR POSTANE PODUZETNIK	PIJACA	NAŠ ŠKOLSKI PLASTENIK	IZRADA MINI BIZNIS-PLANA	BUDI LIDER	ŽIVIMO PO MJERI	JEZIK TRŽIŠTA
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	ODVAŽNOST PRAVEDNOST UMJERENOST MUDROST I ZNANJE	HUMANOST UMJERENOST PRAVEDNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST ODVAŽNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST ODVAŽNOST	PRAVEDNOST ODVAŽNOST MUDROST I ZNANJE	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST ODVAŽNOST	PRAVEDNOST ODVAŽNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST TRANSCENDENTNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST	ODVAŽNOST PRAVEDNOST MUDROST I ZNANJE	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST TRANSCENDENTNOST	UMJERENOST PRAVEDNOST ODVAŽNOST	PRAVEDNOST MUDROST I ZNANJE UMJERENOST

RAZRED PROGRAM	PU	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV
OSTANI SMIREN	RADIONICA	RADIONICA	RADIONICA	POSJETA	PREZENTACIJA	POSJETA	SIMULACIJA VJEŽBE	SIMULACIJA VJEŽBE	KAMPOVANJE	SIMULACIJA VJEŽBE	RADIONICA	EDUKACIJA	PROJEKTNI ZADATAK	SIMULACIJA VJEŽBE
	HITNA STANJA KOD BEBA I DJECE	POMAGANJE I HRABROST	ZANIMANJA U SLUŽBI GRAĐANA	ŽIVOT MOŽE BITI SPAŠEN	PORUŠENO MOŽE BITI OBNOVLJENO	POŽAR MOŽE BITI UGAŠEN	PRVA POMOĆ	KODEKS PLANINSKE ETIKE	SCOUTING (IZVIĐAČI)	SLIJED KORAKA I DONOŠENJE ODLUKA U KRIZNIM SITUACIJAMA	PSIHOLOŠKA PODRŠKA U KRIZNIM SITUACIJAMA	MREŽA LJUDI U KRIZNIM SITUACIJAMA	IZRADA BROŠURE	UPRAVLJAM SVOJIM ŽIVOTOM
PARAMETRI SNAGA KARAKTERA	MUDROST I ZNANJE HUMANOST	ODVAŽNOST PRAVEDNOST	MUDROST I ZNANJE PRAVEDNOST HUMANOST ODVAŽNOST	ODVAŽNOST PRAVEDNOST HUMANOST UMJERENOST	ODVAŽNOST PRAVEDNOST HUMANOST UMJERENOST	ODVAŽNOST PRAVEDNOST HUMANOST UMJERENOST	ODVAŽNOST PRAVEDNOST HUMANOST UMJERENOST	ODVAŽNOST PRAVEDNOST HUMANOST UMJERENOST	ODVAŽNOST PRAVEDNOST UMJERENOST	MUDROST I ZNANJE UMJERENOST PRAVEDNOST HUMANOST	UMJERENOST HUMANOST PRAVEDNOST ODVAŽNOST	MUDROST I ZNANJE HUMANOST	MUDROST I ZNANJE UMJERENOST PRAVEDNOST ODVAŽNOST HUMANOST TRANSCENDENT NOST	ODVAŽNOST UMJERENOST PRAVEDNOST HUMANOST
VODEĆI KONCEPT	ODRASTANJE	RIJEČI	SLIKE	DRUŠTVO	PRAVILA PONAŠANJA	PORODICA I KUĆA	ŽIVOTNO ISKUSTVO	UPORNOST	SUOČAVANJE	ISCJELJENJE	SVIJEST	PRIMJENA	STRATEGIJA	IZGRADNJA

PRILOG

PREGLED PROGRAMSKIH AKTIVNOSTI

ZA 2023/2024.

**NAČIN REALIZIRANJA I PLAN FINANSIRANJA
PROGRAMSKIH AKTIVNOSTI**

PROGRAM	Programske aktivnosti 2023/2024.	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje / Institut (osigurava)	Odgojno-obrazovna ustanova (osigurava)
PREVENCIJA OVISNOSTI	Mi rastemo i razvijamo se	<ul style="list-style-type: none"> Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka art i didaktičkog materijala Interni ljudski resursi i prostor
	Škola plivanja	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka i finansiranje svih usluga 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi
	Škola planinarstva	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka i finansiranje svih usluga 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi
	Vidim, čujem, učim	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka ulaznica u pozorište 	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka usluga prevoza Interni ljudski resursi
	Film kao inspiracija i motivacija	<ul style="list-style-type: none"> Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Interni ljudski resursi i školski prostor
	Ko zapravo pobjeđuje	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi i školski prostor
Budi domaćin/domaćica	/		<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Interni ljudski resursi i školski prostor
PREVENCIJA NASILJA	Zajedno do povjerenja	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka art materijala Interni ljudski resursi i školski prostor
	Anger Management	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka art materijala Interni ljudski resursi i školski prostor
	Razvoj emocionalnog rječnika	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka art materijal Interni ljudski resursi i školski prostor
	Škola skijanja	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka i finansiranje svih usluga 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi
	Blueprint (skica)	<ul style="list-style-type: none"> Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Interni ljudski resursi i školski prostor
	Terapeutske priče	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi i školski prostor
KULTURA SJEĆANJA	Ko smo kroz spomenike	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi i školski prostor
	Kad planine progovore	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka i finansiranje svih usluga u sklopu „Škole planinarstva“ iz programa Prevencija ovisnosti 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi
	Od rata do mira	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka i finansiranje svih usluga Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi
	Sjećanje na Srebrenicu	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka i finansiranje svih usluga 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi
	Naša duhovnost	/	
EKOLOGIJA	Čarolija vune	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Interni ljudski resursi i prostor
	Zlato livade	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka art materijala Interni ljudski resursi i školski prostor
	Škola u prirodi	<ul style="list-style-type: none"> MOO osigurava sredstva finansiranja 	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka usluga prevoza i smještaja Interni ljudski resursi
	Recikliraj me – podrži život	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi i školski prostor
	Planinska hrana	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka i finansiranje svih usluga u sklopu studijske posjete „Od rata do mira“ iz programa Kultura sjećanja 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi Interni ljudski resursi
	Društveno-korisno učenje	/	
PODUZETNIŠTVO I FINANSIJSKA PISMENOST	Fondovi budućnosti	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka art materijala Interni ljudski resursi i školski prostor
	Slatki program malih proizvođača	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka art materijala, usluga prevoza i usluge štamparije Interni ljudski resursi i školski prostor
	Ja investiram u zajednicu	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala i usluga Interni ljudski resursi i školski prostor
	Kad planinar postane poduzetnik	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka programa za dizajn, obradu fotografija i videozapisa Interni ljudski resursi i školski prostor
	Živimo po mjeri	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi i školski prostor
OSTANI SMIREN	Pomaganje i hrabrost	/	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Interni ljudski resursi i školski prostor
	Prva pomoć	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka i finansiranje svih usluga u sklopu „Škole skijanja“ iz programa Prevencija nasilja 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi
	Slijed koraka i donošenje odluka u kriznim situacijama	<ul style="list-style-type: none"> Nabavka materijala Licencirani vanjski saradnici 	<ul style="list-style-type: none"> Interni ljudski resursi i školski prostor

OBRAZAC ZA REGISTRACIJU PROGRAMA

Naziv programa	PREVENCIJA OVISNOSTI
I DIO PROGRAMA: Opis i svrha programa	
1. Šta program podrazumijeva?	
<p>Program prevencije ovisnosti obuhvata sve segmente dječijeg i učeničkog razvoja, a njegova suština ogleda se u sljedećem:</p> <p>Svijest o važnosti implementacije preventivnih programa i intervencija, čvrsto temeljenih na naučnim spoznajama, za mlađe generacije, njihove roditelje, obrazovne institucije te medijske sfere dosegla je značajnu prepoznatljivost. U širem okviru promocije općeg zdravlja, uključujući i aspekte fizičkog i mentalnog blagostanja, od ključne važnosti jesu preventivne aktivnosti koje se međusobno nadopunjuju i tvore cjelinu. Njihova posebna vrijednost proizlazi iz usmjerenosti prema dinamičkim faktorima rizika i zaštite, koji se smatraju uzročnicima nepovoljnijeg zdravstvenog stanja.</p> <p>Prevencija ovisnosti izravno podupire zdrav i siguran napredak djece i mladih, potičući iskazivanje njihovih unutarnjih talenata i potencijala. Ujedno, ona ističe neizmjernu važnost porodice kao temeljnog stuba podrške, ključnog za razvoj pozitivnih veza s predškolskim ustanovama, školom, vršnjacima te širom zajednicom.</p>	
2. Na bazi kojih naučnih saznanja je utvrđeno da je program potrebno provoditi?	
<p>Program prevencije temelji se na nizu naučnih saznanja i smjernica koje su potvrđene i ugrađene u relevantne dokumente i zakone. Specifično, na osnovu Evropskog preventivnog kurikulumu, koji služi kao temeljni referentni materijal za oblikovanje edukacijskih programa i pruža sveobuhvatan pregled preventivne znanosti, s posebnim naglaskom na naučno potkrijepljene intervencije. Osim toga, Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, Zakon o srednjem odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Pedagoški standardi i normativi za predškolske, osnovne i srednje škole u Kantonu Sarajevo, te dokumenti koji definiraju predmetne kurikulume usmjereni su prema ishodima učenja (NPIP definiran prema ishodima učenja). Svi ovi temeljni dokumenti zajedno pružaju osnovu za provedbu programa prevencije, oslanjajući se na naučno utemeljene principe i pristupe.</p>	
3. Šta se želi postići ovim programom?	
<p>Ciljevi ovog programa jesu mnogobrojni:</p> <ul style="list-style-type: none">- Usavršiti životne vještine (sposobnost donošenja odluka i rješavanja problema, kreativno i kritičko mišljenje, komunikacija i interpersonalne vještine, samosvijest i empatija, sposobnost prepoznavanja i izražavanja emocija i odgovarajućeg reagiranja u stresnim situacijama),- Poboľjšati samopouzdanje,- Osnažiti djecu i učenike da se u kasnijim fazama odrastanja lakše nose s izazovima koji ih okružuju,- Jačati rezilijentnost kod djece i učenika,- Pomoći djeci i mladima da preveniraju različite vrste ovisnosti,- Ona je važan faktor za suzbijanje razvoja različitih poremećaja i s njima povezanih zdravstvenih i društvenih izazova,- Promocija zdravih stilova života,- Unapređenje vještine kritičkog rješavanja problema i donošenja ispravnih odluka.	

Preventivne aktivnosti nadopunjuju aktivnosti promoviranja zdravlja, ali se od njih razlikuju jer su posebno usmjerene i djeluju na promjenjive rizične i zaštitne faktore za koje se smatra da uzrokuju ili doprinose lošijem zdravlju.

Sve navedene tačke čine esencijalne komponente ovog programa, čiji je cilj duboko usmjeren prema podršci mladima u njihovom sveobuhvatnom razvoju i izgradnji jakih temelja za održivu dobrobit.

4. Kako program doprinosi razvoju cjelovite ličnosti?

Program putem ostvarenih ishoda učenja doprinosi cjelovitom razvoju ličnosti jer će učenici biti sposobni razumjeti nivoe progresije korištenja psihoaktivnih supstanci, drugih ovisnosti i ulogu prevencije.

Program će omogućiti djeci/učenicima razvoj temeljnih kompetencija. Učenici najvažnijim mjerljivim indikatorima učeničkih kompetencija smatraju razumijevanje i poštivanje sebe i drugih te uspješno samostalno učenje i rješavanje različitih problema.

Pomak s transfera znanja na razvoj kompetencija kao cilja obrazovanja jeste temelj programa prevencije ovisnosti.

5. Na koji način cilja učenička postignuća, a na koji dobrobit učenika?

Način na koji program cilja postignuća učenika te kako doprinosi njihovoj dobrobiti može se artikulirati na sljedeći način:

Učenička postignuća ili odgojno-obrazovni ishodi jasno su definirane kompetencije, obuhvatajući očekivana znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove koje djeca i učenici trebaju usvojiti te demonstrirati nakon uspješnog okončanja različitih programskih aktivnosti. Tako će oblikovane aktivnosti osigurati da djeca i učenici ne samo budu osposobljeni za prepoznavanje i zaštitu već i za izgradnju otpornosti, razvoj ključnih životnih vještina, moralnih snaga i pozitivnih karakternih crta. Nadalje, program će potaknuti načine na koje će stečena znanja, vještine i stavove primijeniti u praksi te se suočiti s izazovima iz svog okruženja na zdrav i konstruktivan način.

S obzirom na dobrobit djece i učenika, potreba za prevencijom izražava se od najranijih dana njihova života jer se suočavaju s različitim izazovima. Svjesni smo da su odgojno-obrazovne institucije, gdje djeca i učenici provode veliki dio svog vremena, i roditeljski domovi temeljna mjesta njihova rasta i razvoja. Program prevencije stoga ima poseban značaj u ovim okruženjima, jer djecu i učenike jača kroz alate i vještine potrebne za suočavanje s izazovima. Kroz odgoj i obrazovanje na svim nivoima želimo stvoriti sigurno i podržavajuće okruženje gdje će učenici imati priliku biti sretni, samopouzdana i sposobni dijeliti svoje uspone i padove. U ovoj zajedničkoj misiji uloga odraslih kao i podrške postaje ključna, s obzirom na naš neprekidni kontakt s djecom i učenicima.

6. Da li program stvara vezivne tačke s javnim servisima, realnim sektorom...?

Program je koncipiran kako bi izgradio čvrste veze s javnim i realnim sektorom, posebno se fokusirajući na stvaranje učeničkog kurikulumu za prevenciju i promociju zdravlja. Osim toga, program također promovira saradnju u izradi materijala, tutorijala, akcijskih planova te kreiranju prevencijskih politika.

Kroz ovakvu saradnju program se uspješno povezuje s javnim sektorom, koji je ključan u definiranju i implementaciji politika za dobrobit djece i učenika. Također, integracija s realnim sektorom osigurava da program bude usklađen s potrebama i izazovima stvarnog života. Ova zajednička saradnja omogućava mladim ljudima da steknu dragocjena iskustva rada s djecom i učenicima, što ne samo da doprinosi njihovom ličnom rastu, već i profesionalnom razvoju.

II DIO PROGRAMA: Sadržaj i aktivnosti programa

Koliko je aktivnosti obuhvaćeno ovim programom?

Program prevencija ovisnosti obuhvata 14 aktivnosti koje su raspoređene na sljedeći način:

- 1 aktivnost na nivou predškolskog odgoja i obrazovanja;
- 9 aktivnosti na nivou osnovnog odgoja i obrazovanja;
- 4 aktivnosti na nivou srednjeg odgoja i obrazovanja.

U predškolskim ustanovama, osnovnom i srednjem nivou obrazovanja realizirat će se 7 aktivnosti tokom 2023/2024. školske godine.

Tabelarni prikaz aktivnosti programa

PREDŠKOLSKA USTANOVA	OSNOVNA ŠKOLA									SREDNJA ŠKOLA			
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV
A1				A5			A8	A9	A10	A11			A14
PREDŠKOLSKA USTANOVA													
MI RASTEMO I RAZVIJAMO SE						MODUL							
OSNOVNA ŠKOLA													
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX					
			ŠKOLA PLIVANJA			ŠKOLA PLANINARST VA	VIDIM, ČUJEM, UČIM	FILM KAO INSPIRACIJA I MOTIVACIJA					
SREDNJA ŠKOLA													
I			II			III			IV				
KO ZAPRAVO POBJEĐUJE?									BUDI DOMAĆIN/DOMAĆICA				

U daljnjem tekstu navedene su programske aktivnosti organizirane prema hijerarhijskom slijedu. Svaka aktivnost strukturirana je kako bi se osigurala jasnoća i logički redoslijed izvođenja. Ovaj pristup omogućava postupno napredovanje kroz različite razine aktivnosti, svaka sa svojim specifičnim zadacima i ciljevima. Zahvaljujući ovom hijerarhijskom rasporedu, olakšano je razumijevanje složenog procesa i postizanje željenih rezultata.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost 1: MODUL – „Mi rastemo i razvijamo se“

Opis aktivnosti

Modul „Mi rastemo i razvijamo se“ osmišljen je u okviru pet aktivnosti koje će se provoditi u predškolskim ustanovama u Kantonu Sarajevo na uzrastu djece od 4-5 godina.

Aktivnosti su podijeljene na sljedeći način:

- a) Fizički i mentalni razvoj;
- b) Emocije i razvoj empatije;
- c) Odnos s vršnjacima, odgajateljima, roditeljima (socijalizacija);
- d) Značaj igre u odrastanju;
- e) Jačanje samopouzdanja i samopoštovanja kod djece (polazak u školu).

Cilj aktivnosti

Pratiti razvoj djece na fizičkom i mentalnom planu, istaći važnost emocija koje djeca ispoljavaju u odgojnim grupama. Da li pokazuju empatiju i kako ih uvoditi u proces da znaju i saosjećaju s drugima? Iskustvo emocionalnog stanja druge osobe jeste ono što karakterizira emocionalnu empatiju. Kod djece ona uključuje doživljaj emocionalnog odgovora na događaj ili saosjećanje s osobom koje je u vezi sa sopstvenim osjećanjima i ne uključuje kognitivni nivo. Također, jedan od ciljeva jeste zagovaranje najboljeg odnosa prema vršnjacima, odgajateljima i roditeljima, istaći značaj i ulogu igre u odrastanju i pripremiti ih postepeno i vrlo suptilno za školu (djeca uzrasta 5 godina).

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnosti su prilagođene uzrastu djece i veoma su značajne u ranoj intervenciji kada dijete odstupa u komunikaciji, ponašanju i igri u odgojnim grupama.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnosti su u skladu sa Zakonom o predškolskom odgoju u Kantonu Sarajevo i Pedagoškim normativima i standardima za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, te su u skladu i s Dokumentom kurikuluma za rani i predškolski odgoj (NPIP za predškolske ustanove definiran na ishodima učenja).

Vrijeme održavanja	<i>novembar – mart</i>
Mjesto održavanja	<i>predškolske ustanove</i>
Ciljna skupina	<i>djeca uzrasta 4.5-5.5 godina</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Aktivnosti odražavaju mjeru u smislu broja aktivnosti i veoma su jednostavne za realizaciju i u skladu su sa svim ostalim aktivnostima drugih programa koje definira Katalog. Ove aktivnosti početni su stadij i nivo na kojima se grade sve ostale aktivnosti.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A1: MODUL – „Mi rastemo i razvijamo se“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Inicira i učestvuje u aktivnostima koje su važne za unapređenje vlastitog zdravlja i blagostanja;
- Primjenjuje osnovna načela lične higijene i higijene prostora;
- Pridržava se načela pravilne i redovne prehrane;

- Pokazuje svjesnost sebe i svog identiteta kroz sopstvene sposobnosti, karakteristike, osobine i mogućnosti;
- Gradi realnu i pozitivnu sliku o sebi, pokazuje samosvijest, samopoštovanje, odgovornost i samopouzdanje (povjerenje u svoje snage i sposobnosti);
- Posjeduje nivo emocionalne svijesti i sigurnosti koja odgovara uzrastu i dobnom sazrijevanju i ispoljava ih u svim aspektima razvoja;
- Izražava misli i djeluje na način da može utjecati na svoj položaj u okruženju;
- Uspostavlja, razvija i održava interakcije s drugom djecom i odraslima;
- Pokazuje kooperativnost i zajedničko djelovanje kroz različite aktivnosti i kritički se odnosi prema mišljenjima i stavovima preuzetim od drugih;
- Djeluje u skladu s demokratskim načelima sarađujući i odlučujući te uvažavajući i prihvatajući različitosti;
- Djeluje u skladu s društvenim, kulturnim i porodičnim vrijednostima razvijajući osjećaj pripadnosti zajednici;
- Postaje društveno odgovorno i djeluje u skladu s načelima rješavanja problema u životnoj sredini (održivi razvoj);
- Stječe kompetencije za učenje i rad;
- Primjenjuje strategije djelovanja i razmišljanja uključujući se u različite životne situacije i situacije rješavanja problema;
- Istražuje i izražava se na različite načine kroz umjetnost, medije i tehnike;
- Pokazuje sposobnost slušanja u grupi vršnjaka i odraslih u različitim situacijama;
- Prepoznaje važnost prirode i uvažava prirodu kao prostor za život, razvoj, igru i učenje;
- Pokazuje poštovanje i divljenje prema životu i svemu živom;
- Štiti sebe i druge od povređivanja u konkretnim situacijama;
- Izražava sposobnost samoprocjene u odnosu na drugu osobu, objekt ili događaj.

Međupredmetna poveznica

Poveznica s ishodima učenja na nivou predmeta u I razredu osnovne škole ili na nivou prve trijade (uzrast djece od 5.5 godina).

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: UMJERENOST, PRAVEDNOST, MUDROST I ZNANJE, ODVAŽNOST I HUMANOST

Djeca će tokom programskih aktivnosti/modula moći razviti razboritost, samoregulaciju/kontrolu, skromnost, samilost, timski rad, jednakost i poštenje, socijalnu odgovornost, kreativnost, radoznalost, otvorenost uma, ljubav prema igri i učenju, iskrenost, hrabrost, vitalnost, upornost, ljubaznost, velikodušnost, ljubav, emocionalnu i socijalnu inteligenciju.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijeva se nekoliko komponenti:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća djece /Putem izvještaja osoba zaduženih za monitoring unutar predškolske ustanove/presjek svaka dva mjeseca /Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti, uposlenik Instituta zadužen za monitoring /svaka dva mjeseca/.
- Osvrt na proces rada, učešće djece i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobrobiti djece. Putem „check liste“ osoba zadužena od direktora ili osobe zadužene od direktora predškolske ustanove /kontinuirano/.

Evaluacija programa

Evaluacija će biti ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za odgajatelje;
- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za direktore predškolskih ustanova;
- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za odgajatelje i voditelje aktivnosti pitanja ćemo bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su djeca postigla određene napretke?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Prijedlozi za unapređenje?

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A6: PROJEKT „Škola plivanja“

Opis aktivnosti

U skladu s Pravilnikom o organizaciji i realizaciji specifičnih oblika nastave iz predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj, učenici će realizirati *projekt* „Škola plivanja“.

„Škola plivanja“ je specifičan oblik nastave iz predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj koji pohađaju učenici IV razreda osnovne škole i organizira se i realizira jedanput u toku školovanja, u zatvorenim bazenima na teritoriji Kantona Sarajevo koji osiguravaju optimalne uvjete za rad. Ovakav odgojno-obrazovni rad usmjeren je na stjecanje motoričkih znanja i vještina, te stvaranje navike bavljenja motoričkim aktivnostima učenika u ranom periodu djetinjstva.

Cilj aktivnosti

Osnovni cilj „Škole plivanja“ za učenike jeste pružiti im osnovne vještine plivanja, razviti kod njih osjećaj sigurnosti u vodi i samopouzdanje, promovirati fizičku aktivnost i rekreaciju, te omogućiti im da se povežu s vodom na pozitivan način. Kroz „Školu plivanja“ stvaramo zdrave, samopouzdanje i emocionalno otporne mlade ljude koji su opremljeni alatima i vještinama potrebnim za suočavanje s izazovima života na konstruktivan način, umjesto da se okreću štetnim ovisnostima.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnosti „Škole plivanja“ prilagođene su uzrastu učenika četvrtih razreda osnovne škole (9-10 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Nastavnim planom i programom i programom odjeljenske zajednice te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>tokom cijele školske godine</i>
Mjesto održavanja	zatvoreni bazeni na teritoriji Kantona Sarajevo
Ciljna skupina	<i>učenici četvrtog razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom Prevencije ovisnosti predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A5 **PROJEKT**: „Škola plivanja“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Pravilno izvesti osnovne tehnike plivanja;
- Pravilno disati tokom plivanja, uključujući koordinaciju disanja s pokretima tijela;
- Orijehtirati se u vodi, održavajući pravilan smjer tokom plivanja;
- Razviti veće samopouzdanje u vodi i vlastite plivačke sposobnosti;
- Poboljšati tjelesnu kondiciju kroz redovito plivanje i vježbanje.

Međupredmetna poveznica

Tjelesni i zdravstveni odgoj / Sport*

A.4.3 Procjenjuje efekte vježbanja na pravilno držanje tijela.

A.4.6 Koristi nastavna sredstva, opremu i prostor za tjelesno vježbanje na primjeren način.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: UMJERENOST, TRANSCENDENTNOST, MUDROST I ZNANJE.

Učenici će tokom ovog programa moći razviti samoregulaciju/kontrolu, razboritost, zahvalnost, smisao za humor, kreativnost, radoznalost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Učitelj/učiteljica kontinuirano prati rad i ponašanje učenika tokom realizacije „Škole plivanja“

Evaluacija programa

Učitelj/učiteljica: Popunjava evaluacijski list („check lista“ pitanja):

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni?

Da li su djeca postigla određene napretke?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Napomena:

*S obzirom na to da će se za četvrti razred u školskoj 2023/24. godini primjenjivati Nastavni plan i program donesen na osnovu Odluke Ministarstva broj: 11/04-38-29984/18 od 13. 8. 2018. godine, plan vannastavnih i posebnih programa dobra je poveznica različitih predmeta i oblasti na nivou ishoda i služi kao priprema i uvod kada se i u četvrtom razredu bude implementirao Nastavni plan i program sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A8: PROJEKT „Škola planinarstva“

Opis aktivnosti

U skladu s Pravilnikom o organizaciji i realizaciji specifičnih oblika nastave iz predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj, učenici će realizirati *projekt* „Škola planinarstva“.

„Škola planinarstva“ jeste specifičan oblik nastave iz predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj koji pohađaju učenici VII razreda osnovne škole i organizira se i realizira u toku nastavne godine, na uređenim planinarskim izletištim i uređenim planinarskim stazama i objektima u Kantonu Sarajevo, gdje su osigurani optimalni uvjeti za rad. Osnovni cilj „Škole planinarstva“ jeste da svaki učenik sedmog razreda osnovne škole u Kantonu Sarajevo boravi u prirodi i prođe osnovni program izletničkog planinarenja, kako bi se stekle vještine i znanja koja će utjecati da učenici zavole ovaj vid aktivnosti koji je izvrstan alat u odgoju, obrazovanju i očuvanju zdravlja. To je i prilika za usvajanje nastavnih sadržaja na potpuno drukčiji način, te provjeravanje znanja i iskustava stečenih kroz primjenu u stvarnoj životnoj sredini (prirodi). Promocija zdravih stilova života, promocija zdravih načina razonode kako bi se smanjio rizik od ovisnosti i potaknula opća dobrobit pojedinaca i društva.

Zadatak usmjeren na pravilno disanje može biti izvrstan način da se poveže s prevencijom ovisnosti. Pravilno disanje ima dubok utjecaj na tjelesno i mentalno zdravlje te može pružiti alate za suočavanje sa stresom, tjeskobom i drugim negativnim emocijama koje mogu povećati rizik od ovisnosti.

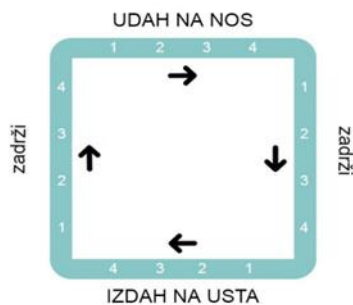
Prije prvog pohoda učenici imaju zadatak da istraže tehnike i značaj pravilnog disanja u kontekstu zdravog načina života. Pravilno disanje može pomoći smanjenju stresa, tjeskobe i potrebe za negativnim obrascima ponašanja kao što je ovisnost.

Učenici mogu vježbati tehniku pravilnog disanja u kontroliranom okruženju na časovima tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Vježbe disanja mogu biti uz vođenje meditacije ili opuštajuću muziku.

Tehniku disanja punim plućima primijeniti na planinarskom pohodu/izletu. Nakon kretanja, na pauzi je potrebno razgovarati s učenicima o disanju, moguća pitanja jesu:

Da li ste nekada obratili pažnju na disanje? Kako je to izgledalo u zavisnosti od vašeg raspoloženja? Nakon razgovora zaključiti da je disanje dublje i sporije kada smo opušteni ili kada se koncentrišemo, a brže kada smo uzbuđeni ili se ljutimo. Disanje je važan most između uma i tijela te se pomoću daha može utjecati na oboje. Mozak je organ koji treba tri puta više kisika od ostalih organa. Ako ne dobije dovoljno kisika, on ga crpi iz ostalih organa. Unosom kisika aktiviraju se neuroni u mozgu i tako se otvaraju vrata neograničenom mentalnom potencijalu.

Najjednostavnija od njih jeste tehnika potpunog dubokog disanja. Izvoditi je u uspravnom sjedećem položaju. Disati duboko cijelim trbuhom, srednjim dijelom prsnog koša i zatim gornjim dijelom. Vježbu izvoditi opušteno i bez naprezanja. Pri udahu trbuh polahko izbočiti prema van, a pri izdahu vraćati ga prema kralježnici. Ovakvim disanjem blago je masiranje unutarnjih organa, poticanje probave, reguliranje rada bubrega, opuštajuće stanje i snižava se krvni pritisak. Udisanjem što veće količine zraka tokom nekoliko minuta izvođenja ove vježbe tijelo će imati veću količinu dragocjenog kisika, a time i veću količinu energije.

Slika 1. Shema vježbe disanja 4x4

Disati pravilno – vježba disanja u ciklusu od 4 x 4. Nakon naučenog usporenog dijafragmalnog (udah – trbuh prema van, izdah – trbuh prema unutra), vježbati disanje 4 x 4 (u sebi brojati polahko *jedan, dva, tri, četiri* ili *dvadeset i jedan, dvadeset i dva, dvadeset i tri, dvadeset i četiri*), slika 1.

1. Udahnuti polahko, bez napora (trbuh će se blago zaobliti) – kod udaha polahko u sebi brojati *jedan, dva, tri, četiri* ili polahko izgovarati u sebi *dvadeset i jedan*.
2. Zadržati dah (u sebi polahko brojati: *jedan, dva, tri, četiri* ili polahko izgovarati *dvadeset i dva*).
3. Izdahnuti polahko, može na usta (u sebi polahko brojati: *jedan, dva, tri, četiri* ili polahko izgovarati *dvadeset i tri*) – trbuh se uvlači prema kralježnici.
4. Nakon izdaha ponovno zadržati dah (u sebi polahko brojati *jedan, dva* ili 1 do 4 ili polahko izgovarati *dvadeset i četiri*). Nakon toga ponovno kreće novi ciklus disanja.

Disanje punim plućima u prirodnom okruženju djeluje i na oslobađanje hormona sreće te se budi zaspali urođeni osjećaj povezanosti s prirodom.

Nakon vježbi disanja, potaknuti učenike da razmisle o svojim osjećajima i kako su te tehnike utjecale na njihovo trenutno stanje. Povezati ovu refleksiju s važnošću razvijanja zdravih načina suočavanja sa stresom, što može smanjiti potrebu za ovisnostima. Pravilno disanje može djelovati kao alat za smanjenje stresa i time pomoći u prevenciji ovisnosti.

Tehniku pravilnog disanja primjenjivati više puta tokom planinarskog pohoda/izleta. Neka učenici budu voditelji, neka dijele svoje znanje o tehnikama pravilnog disanja.

Cilj aktivnosti

Ovaj zadatak omogućuje učenicima da nauče praktične tehnike za upravljanje stresom i potiče ih da razmisle o tome kako zdrav način suočavanja može smanjiti rizik od ovisnosti. Pravilno disanje može postati koristan alat za očuvanje mentalnog i fizičkog zdravlja te prevenciju ovisnosti.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika sedmog razreda osnovne škole (13-14 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPIP sa definiranim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja učenika /odjeljska zajednica/ te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>mjesec oktobar, novembar i april</i>
Mjesto održavanja	<i>planine Trebević, Bjelašnica i Igman</i>
Ciljna skupina	<i>učenici sedmog razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom prevencija ovisnosti predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A8: **POHOD** „Škola planinarstva“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Objašnjava tehniku pravilnog disanja kao alternativu za upravljanje stresom;
- Primjenjuje tehniku pravilnog disanja;
- Kontrolira svoje emocije.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost*

A.7.1 Čita književne i/ili informativne tekstove citirajući i prosuđujući njihove dijelove u svrhu argumentiranja vlastitih stavova/zaključaka.

Biologija

D.7.4 Provodi mjere prevencije u cilju očuvanja vlastitog zdravlja.

Tjelesni i zdravstveni odgoj/Sport*

A.7.7 Izrađuje plan svakodnevnog tjelesnog vježbanja radi očuvanja i unapređenja zdravlja.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: ODVAŽNOST, TRANSCENDENTNOST, MUDROST I ZNANJE

Učenici će tokom ovog programa moći razviti hrabrost, upornost, vitalnost, poštovanje ljepote i izvrsnosti, smisao za humor, kreativnost, otvorenost uma i radoznalost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Profesori/nastavnici koji su u pratnji učenika kontinuirano prate rad i ponašanje učenika tokom realizacije „Škole planinarstva“.

Evaluacija programa

1. Popunjavanjem evaluacijskog lista (profesori/nastavnici, učenici) i pisanjem izvještaja (planinarski vodiči/učitelji).

2. Popunjavanjem evaluacijskog lista („check lista“ pitanja):

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određene napretke?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A9: POSJETA „Vidim, čujem, učim“

Opis aktivnosti

Kao ustanova kulture, pozorište prikazuje stvarnost, opominje i budi društvenu svijest kod učenika. Ako je ikad bilo bitnije, sada je najbitnije da se govori o pozorištu i da se dolazi u pozorište, zato što je sav svijet sad koncipiran da smo u nekom „nazoviratu“ a da nismo svjesni toga, sa svom globalizacijom koja se dešava, i mislimo da svaki učenik može naći svoj komadić mira i neko svoje utočište i odgovore u pozorištu.

Pozorište je ogledalo stvarnosti, pogotovo u vremenu kada se kao pojedinci otuđujemo jedni od drugih. Naročito jer smo prošli kroz težak period korone i zatvaranja, mislimo da je veoma bitno mjesto susreta, a to je pozorište. Kao što bi pozorišni radnici rekli da se „prljave cipele ostave van pozorišta“, a u pozorište uđe čistog i otvorenog srca i živi život koji donosi jedan pozorišni čin.

Pozorište je živa stvar i treba tako da se odnosimo u odnosu na njega, čistog srca i da se prepustimo tome šta gledamo i na taj način će nam ono omogućiti, zapravo nas opomenuti na neke greške kako pojedinca i nas samih, tako i u društvu. Vrlo je važna uloga pozorišta u eri kada dominiraju digitalne tehnologije i kada nam učenici žive virtualni svijet.

Cilj aktivnosti

Jačanje učeničkih kompetencija, druženja s vršnjacima i doživljaj predstave i glumaca uživo, ali i preispitivanje na greške pojedinaca, nas samih i društva u cjelini kroz pozorišne predstave, te razlikovanje i značaj žive riječi i susreta u pozorištu u odnosu na komunikaciju u virtualnom okruženju. Refleksija na predstavu po povratku u školu.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika 8. razreda osnovne škole.

Prilagođenost aktivnosti načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnosti su u skladu s načelima Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo i Pedagoškim normativima i standardima Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo za osnovne škole, te su u skladu i s NPIP za osnovne škole definisanom na ishodima učenja.

Vrijeme održavanja	<i>oktobar – juni</i>
Mjesto održavanja	<i>Narodno pozorište</i>
Ciljna skupina	<i>učenici osmog razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Aktivnosti odražavaju mjeru u smislu broja aktivnosti i veoma su jednostavne za realizaciju i u skladu su sa svim ostalim aktivnostima drugih programa koje definira Katalog.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A9: POSJETA „Vidim, čujem, učim“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Razvija socijalne i komunikacijske vještine;
- Objašnjava značaj slušanja;
- Jača učenički vokabular;
- Prepoznaje dešavanja u okruženju koja nas opominju na neke greške kako pojedinaca i nas samih, tako i društva;

- Imenuje značaj „živog“ života koji donosi jedan pozorišni čin;
- Promovira rješavanje konflikata na kreativan način kroz kritičko promišljanje;
- Kreira zajedničke aktivnosti s vršnjacima;
- Interpretira toleranciju i uvažava različitosti;
- Kreira mini projekt značaja žive riječi i riječi u virtualnom okruženju;
- Objašnjava značaj medijske informiranosti i pismenosti.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A Čitanje

A.8.9

Dovodi u vezu tekstove sličnih tema i upoređuje pristupe različitih autora.

JZK-1.3.2 JZK-1.3.3 JZK-2.3.2

JZK-1.4.1 JZK-2.4.1

JZK-1.4.3 JZK-2.4.3

B Pisanje

B.8.2 Piše tekstove informativnog tipa poštujući organizacionu strukturu teksta, kritički promišljajući i zaključujući.

JZK-4.1.2

C Usmeno izražavanje i slušanje

C.8.1

Učestvuje u nizu razgovora i saradnji s različitim sagovornicima, nadogradnji na idejama drugih i izražavanju vlastitih ideja jasno i uvjerljivo uz primjenu jezičkog bontona.

JZK-5.1.1

C.8.2

Integrira informacije prezentirane u različitim medijima i formatima, uključujući vizualno, kvantitativno i usmeno uz primjenu jezičkog bontona.

JZK-5.1.2

C.8.3

Procjenjuje vlastiti stav i stav drugih uz argumentaciju i korištenje dokaza i retoričkih pravila uz primjenu jezičkog bontona.

JZK-5.1.3

Muzička kultura

C Razumijevanje muzike u kontekstu

C.8.1

C1.1 Procjenjuje ulogu muzike u društvu i važnost njene primjene u svakodnevnom životu.

UMP-4.1.3 UMP-6.1.3

Likovna kultura

B Promišljanje i refleksija

B.8.1

B.8.2

B.8.3

B.8.3

Komponenta: Doživljaj, analiza djela i kritički osvrt

UMP-2.3.1 Analizira umjetnička djela/vlastiti i tuđi stvaralački/istraživački rad donoseći vlastiti kritički stav.

C Estetika, konstrukcija, funkcija

C.8.2

Komponenta: Interakcija i komunikacija u umjetnosti

UMP-3.2.1 Utvrđuje važnost likovne umjetnosti kao oblika komunikacije u vlastitom i tuđem stvaralaštvu.

UMP-3.2.2 Analizira kako kreativni procesi, elementi umjetničkog djela, principi dizajna pridonose komuniciranju poruke umjetničkog djela.

UMP-3.2.3 Istražuje različite kriterije za interpretaciju i vrednovanje umjetničkih djela.

C.8.3

Komponenta: Društvena uloga umjetnosti

UMP-3.3.1 Utvrđuje važnost i ulogu likovne umjetnosti i umjetnika u pojedinim društvima, kulturama, civilizacijama i vremenskim periodima.

UMP-3.3.2 Daje kritički osvrt na međutjecaj likovne umjetnosti i društva.

UMP-3.3.3 Utvrđuje važnost kulturno-umjetničke baštine u oblikovanju vlastitog identiteta.

Društvo/kultura/religija

A Društvo

A.8.1

Procjenjuje utjecaj društva, pojava i promjena u društvu na pojedinca i međuljudske odnose.

DHP-1.1.3

Informatika

C Digitalno društvo

C.8.2

Upotrebljava internet-servise u svakodnevnom životu.

TIT-5.1.1

Komunicira u i izvan škole primjenjivanjem različitih servisa (razmjena pomoću dijeljenog foldera, e-maila, veba, videokonferencije, bloga). <https://kurikulum.ks.gov.ba/>

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, UMJERENOST, PRAVEDNOST, ODVAŽNOST

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti radoznalost, kreativnost, otvorenost uma, razboritost, opraštanje/samilost, jednakost i poštenje, socijalnu odgovornost, upornost, hrabrost, iskrenost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijeva se nekoliko komponenti:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća učenika;
- Putem izvještaja osoba zaduženih za monitoring unutar škole (po okončanju aktivnosti). Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti, uposlenik Instituta zadužen za monitoring (po okončanju aktivnosti).
- Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobiti djece/učenika.
- Putem „check liste“ osoba zadužena od direktora škole (kontinuirano).

Evaluacija programa

Evaluacija programa bit će ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za učenike;
- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za direktore osnovnih škola;
- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za učenike i voditelje aktivnosti pitanja ćemo bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?
Da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni?
Da li su učenici postigli određene napretke?
Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?
Prijedlozi za unapređenje?

Napomena:

*S obzirom na to da će se za osmi razred u školskoj 2023/24. godini primjenjivati Nastavni plan i program donesen na osnovu Odluke Ministarstva broj: 11/04-38-29984/18 od 13. 8. 2018. godine, plan vannastavnih programa dobra je poveznica različitih predmeta i oblasti na nivou ishoda i služi kao priprema i uvod kada se i u osmom razredu bude implementirao Nastavni plan i program sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja.

Aktivnost A10: PROJEKCIJA „Film kao inspiracija i motivacija“**Opis aktivnosti**

Učenici će program realizirati kroz projekciju filmova. Iako su mobiteli uobičajeni, oni su relativno nova tehnologija. I dok su nam s jedne strane izuzetno korisni, s druge još uvijek ne znamo koje su posljedice prekomjernog korištenja i kako mogu dovesti do otuđivanja. Iako ih svi trebamo, ipak je potrebno pronaći zdravu mjeru u korištenju mobitela, kao i druge tehnologije. Još uvijek (na sreću) nije napravljena tehnologija koja bi zamijenila druženje, igranje, razgovore i koja bi online svijet učinila zanimljivijim od života uživo. Negativne posljedice povezane su s povećanim korištenjem interneta i utječu na mentalno zdravlje djece i mladih.

Škole na ovaj način imaju autonomiju pri odabiru filmova prikladnih uzrastu učenika sa sadržajima koji jasno iskazuju njihovu otuđenost od stvarnog života i utjecaja ekranizacije, te izazovima s kojima se susreću svakodnevno. Aktivnosti po završetku projekcije mogu biti diskusija, rasprava, prezentacija aktivnosti na *flipchartu*, istraživanje kako je izgledao život učenika prije mobitela i slično.

Školska projekcija filmova s aktuelnom tematikom primjerenom uzrastu učenika i izazovima s kojima se susreću svakodnevno je svrha ove aktivnosti.

Aktivnosti po završetku projekcije:

1. Diskutovanje, rasprava

Po završetku filma zamolite učenike da ustanu i u tišini šetaju razredom. Neka obrate pažnju na druge učenike, stolice i klupe, pod i ormariće, zidove i uređenje prostora, pogled kroz prozor, zvukove oko sebe... i vrate se na mjesto. Razgovarajte s učenicima o sadržajima koje gledaju na TV-u, digitalnim uređajima, koje društvene mreže koriste, što je to što ih privlači i što je to što „online“ svijet čini zanimljivi(ji)m.

2. Naravno, povedite i diskusiju o samim filmovima ili filmu koji su gledali

Pustite ih da razgovaraju međusobno. Šta ih inspirira, a šta motivira kada su pogledali projekciju, te potaknite diskusiju općenito o inspiraciji i motivaciji kao sastavnom dijelu odrastanja i razvoja ličnosti.

3. Prezentacija aktivnosti na „flipchartu“

Odgovore mogu pisati na *flipchart papiru*, a po završetku neka svaka skupina ostatku razreda prezentira što su radili i do kojih su zaključaka došli. Za kraj, kažite učenicima da pokušaju rezimirati dobre i loše strane korištenja digitalnih tehnologija, te da pronađu „zlatnu sredinu“.

4. Istražiti kako je izgledao život djece i mladih prije digitalnih uređaja

Prijedlog za nastavak aktivnosti:

Potaknite svoje učenike da za sljedeći sat istraže (bez korištenja interneta – kroz razgovor s roditeljima, komšijama, rođacima, starijom braćom i sestrama...) kako je izgledao „život prije digitalnih uređaja“ – kako su se njihovi vršnjaci igrali, dogovarali, razgovarali na telefon, slušali muziku, fotografirali, gdje su pronalazili informacije...

Kao dio pomoći za realizaciju sjajna brošura: [Vodic-za-srebrne-surfere.pdf](#)

Cilj aktivnosti

Prepoznati prednosti/nedostatke korištenja digitalnih uređaja i savremene tehnologije, pronaći „zlatnu sredinu“ u korištenju savremene tehnologije, prepoznati dobrobiti trenutaka kada smo potpuno prisutni, bez digitalnih distrakcija, te uživamo u svemu što donosi „život uživo“, poimanje i

doživljavanje slobode iz ugla učenika, te kritičko promišljanje o značaju motivacije u životu svakog živog bića.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika 9. razreda.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPiP /odjeljska zajednica/ te dokumentima kurikuluma – NPiP definisanih na ishodima učenja.

Vrijeme održavanja radionice

decembar – februar

Mjesto održavanja radionice

amfiteatar škole, multimedijalna sala škole ili sala za tjelesni i zdravstveni odgoj, kabinet...)

Ciljna skupina

učenici devetog razreda

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom prevencije predviđaju ravnotežu i balans u smislu njihovog broja i složenosti realizacije, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A10: Projekcija „Film kao inspiracija i motivacija“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Imenuje prednosti savremenih tehnologija, kao i nedostatke u svrhu prevencije;
- Argumentira vlastitu (ne)ovisnost o digitalnim uređajima;
- Objašnjava ulogu inspiracije i motivacije u životu na konkretnom primjeru;
- Kreira listu motivacionih faktora koji pomažu mladim osobama u funkcioniranju;
- Jača otpornost na izazove;
- Jača samopouzdanje i samopoštovanje;
- Argumentira pojam slobode;
- Imenuje uzore u okruženju (pozitivne i negativne);
- Objašnjava značaj i ulogu medijske pismenosti.

Poveznica s ishodima u nastavnim planovima i programima

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost*

C.9.5 Koristi digitalne medije i vizualno izlaganje podataka svrsishodno prikazujući informacije u cilju boljeg razumijevanja prezentacija.

JZK-5.2.2 Unapređuje razumijevanje nalaza, strateški koristeći digitalne medije (npr. tekstualne, grafičke, audio, vizualne i interaktivne elemente), povezujući tako prethodna saznanja s novim, do kojih dolazi istraživanjem i pojačavajući zanimanje publike.

Informatika*

C Digitalno društvo

C.9.1 Razvija projekt primjenjujući stečena znanja iz informatike.

Historija*

A.9.2

A.2 Analizira različite pristupe pisanja o prošlosti na osnovu didaktički oblikovanih izvora.

Analizira različite vrste historijskih izvora (slikovni, auditivni, narativni, primarni, sekundarni itd.) s aspekta njihovog nastanka.

Engleski jezik / Njemački jezik*

A Slušanje i razumijevanje slušanog sadržaja

SJZ-1.1.1 SJZ-1.1.2

Fizika*

B Mehanika

FIZ-1.3.6

Hemija

D Procesi i međudjelovanje živih i neživih sistema

D.9.4 Kritički razmatra upotrebu organskih tvari te njihov utjecaj na čovjekovo zdravlje i okolinu

Likovna kultura*

A Stvaralaštvo i produkcija

A.9.2 Komponenta: Likovni mediji i tehnike

UMP-1.2.1

UMP-1.2.3

Muzička kultura*

C Razumijevanje muzike u kontekstu

UMP-4.1.3 UMP-6.1.3

C.1.1.1 Procjenjuje ulogu muzike u društvu i važnost njene primjene u svakodnevnom životu.

<https://kurikulum.ks.gov.ba/>

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, UMJERENOST, PRAVEDNOST, ODVAŽNOST, HUMANOST

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti radoznalost, kreativnost, otvorenost uma, ljubav prema učenju, razboritost, samoregulaciju/kontrolu, jednakost i poštenje, socijalnu odgovornost, timski rad, iskrenost, odnosno ljubav, ljubaznost, emocionalnu i socijalnu inteligenciju.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijeva se nekoliko komponenti:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća djece/učenika. Putem izvještaja osoba zaduženih za monitoring unutar odgojno-obrazovnih ustanova. Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti, uposlenik Instituta zadužen za monitoring.
- Osvrt na proces rada, učešće djece i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobrobiti djece/učenika. Putem „check liste“ osoba zadužena od direktora odgojno-obrazovnih ustanova /kontinuirano/.

Evaluacija programa biti će ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za učenike;
- Fokus grupe učenika;
- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za direktore i razrednike odgojno-obrazovnih institucija;
- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za voditelje aktivnosti pitanja ćemo bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisljeni i realni?

Da li su učenici postigli određene napretke?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Prijedlozi za unapređenje?

Napomena:

*S obzirom na to da će se za deveti razred u školskoj 2023/24. godini primjenjivati Nastavni plan i program donesen na osnovu Odluke Ministarstva broj: 11/04-38-29984/18 od 13. 8. 2018. godine, plan vannastavnih programa dobra je poveznica različitih predmeta i oblasti na nivou ishoda i služi kao priprema i uvod kada se i u devetom razredu bude implementirao Nastavni plan i program sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A11: RADIONICA „Ko zapravo pobjeđuje?“

Opis aktivnosti

Program je namijenjen učenicima prvih i drugih razreda srednjih škola, a glavni mu je cilj prevencija uključivanja mladih u igre na sreću. Neki od specifičnih ciljeva jesu poboljšati i povećati znanje mladih o igrama na sreću, unaprijediti njihove socio-emocionalne vještine, te razviti lično odgovorno ponašanje pri uključivanju u igre na sreću.

Nakon edukacije voditeljski parovi počinju s provedbom programa u školama koji se sastoji od devet jednočasovnih radionica s učenicima i učenicima, jednog predavanja za nastavnike/nastavnice i jednog predavanja za roditelje.

Cilj aktivnosti

Cilj je unaprijediti stručni pristup prevenciji kockanja i smanjiti kockanje kod ove populacije učenika.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika 1. razreda srednje škole.

Prema rezultatima određenih istraživanja, više od 80 % maloljetnika, u dobi između 15 i 17 godina, barem jedanput je otišlo u sportsku kladionicu i učestvovalo u igrama na sreću. Zabrinjavajuće zvuči podatak da 42 % srednjoškolaca i mladih svakodnevno ide u sportske kladionice. Nerijetko se dešava da zbog odlazaka u kladionice veliki broj srednjoškolaca ima veliki broj neopravdanih časova zbog izostanaka s nastave.

Da li je aktivnost u skladu s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima?

Aktivnosti su u skladu s načelima Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo i Pedagoškim normativima i standardima Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo za srednje škole, te su u skladu i s NPiP za I razred srednje škole definisanom na ishodima učenja, te Evropskom prevencijskom kurikulumu.

Vrijeme održavanja	<i>novembar – mart</i>
Mjesto održavanja	<i>srednje škole</i>
Ciljna skupina	<i>učenici I razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Aktivnosti odražavaju mjeru u smislu broja aktivnosti i veoma su jednostavne za realizaciju i u skladu su sa svim ostalim aktivnostima drugih programa koje definira Katalog.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti 11: **RADIONICA „Ko zapravo pobjeđuje?“** potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Objašnjava psihosocijalne posljedice igara na sreću;
- Kreira plan prevencije ovisnosti u školskom okruženju.

Međupredmetna poveznica

Fizika

A Priroda fizike i naučni metod

A.1.2

Primjenjuje naučne metode, reprezentacije i tehnologije te procjenjuje istraživački rad u fizici.

FIZ-5.2.1 FIZ-5.2.2 FIZ-5.2.3

Računa i analizira mjerne pogreške.

A Priroda fizike i naučni metod

A.1.3

Primjenjuje komunikacijske vještine u kontekstu fizike.

Tumači i koristi raznovrsne opće (riječi, crteži, grafikoni, tabele, matematički izrazi, makete, simulacije, videosnimci) i oblasno-specifične reprezentacije (dijagrame sila, dijagrame kretanja i energetske dijagrame) fizikalnih sadržaja i procesa.

Matematika

Algebra.

Podaci i vjerovatnoća

.II.1

.II.2

B Algebra

B.II.1 Analizira zakonitosti, odnose, zavisnosti i veze u matematici i realnom svijetu.

Vjeronauk

A Vjerovanje

A.1.2

Opisuje smisao vjerovanja i prepoznaje vjeru kao životnu energiju koja čovjeku daje snagu u susretu sa životnim izazovima.

DHP-5.2.2

Analizira vjerovanje u duhovna bića, objave, poslanstvo, vječnost i slobodnu volju.

Informatika

C Digitalno društvo

C.9.1

Razvija projekt primjenjujući stečena znanja iz informatike. <https://kurikulum.ks.gov.ba/>

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: UMJERENOST, PRAVEDNOST, ODVAŽNOST

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti razboritost, samoregulaciju/kontrolu, jednakost i poštenje, socijalnu odgovornost, iskrenost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća učenika. Putem izvještaja osoba zadužena za monitoring unutar škole (po okončanju aktivnosti). Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti uposlenik Instituta zadužen za monitoring (po okončanju aktivnosti).
- Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobiti djece. Putem „check liste“ – osoba zadužena od direktora škole (kontinuirano).

Evaluacija programa

Evaluacija programa bit će ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za učenike;
- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za stručne saradnike i direktore srednjih škola;
- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za učenike i voditelje aktivnosti pitanja će se bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određene napretke?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost 14: „Budi domaćin/domaćica“, RADIONICA

Opis aktivnosti

Učenici će program realizirati kroz radionicu zajedničkog kuhanja, na kojoj će ugostiti svoje drugare iz odjeljenja i naučiti ih:

- kako je svaki dan važno imati kuhano jelo uz maksimalnu uštedu vremena i novaca;
- kako kombinirati namirnice za više različitih jela;
- kako se organizirati u kuhinji za sedam dana;
- šta uvijek treba imati u frižideru i zamrzivaču;
- kako sebi olakšati kuhanje uz male trikove pripreme, a zatim imati i zajednički ručak;
- jela i recepte prilagoditi sezonskim namirnicama, zbog čega će jela biti puna povrća, lagana, zanimljiva i ukusna.

Učenici će pripremati različita jela kao što su: Bolonjez s nekoliko vrsta priloga, zdrava varijanta pize, salata od riže i tune i još mnogo toga. Kući će učenici otići s novim znanjima, novim okusima, zanimljivim receptima, odličnom energijom i osmijehom na licu.

Cilj ove aktivnosti

Radionica zdravog obroka namijenjena je učenicima koji se uče kuhanju, planiranju zdravih obroka, onima koji žele usvojiti nove navike planiranja i pripreme jednostavnih i zdravih obroka, promijeniti dosadašnji stil života i ne hraniti se više „snogu“, koji se žele osjećati dobro, biti puni energije i elana, te za one koji žele trajno promijeniti životni stil.

Da li su aktivnosti prilagođene uzrastu učenika?

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika IV razreda srednje škole.

Da li je aktivnost u skladu s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima?

Aktivnosti su u skladu s načelima Zakona o srednjem odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo i Pedagoškim normativima i standardima Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo za osnovne škole, te su u skladu i s NPIP za osnovne škole definisanom na ishodima učenja, te Pravilnikom o ishrani učenika osnovnih i srednjih škola u Kantonu Sarajevo.

Vrijeme održavanja	<i>februar – april 2024. godine</i>
Mjesto održavanja	<i>srednje škole</i>
Ciljna skupina	<i>učenici IV razreda srednje škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Aktivnosti odražavaju mjeru u smislu broja aktivnosti i veoma su jednostavne za realizaciju i u skladu su sa svim ostalim aktivnostima drugih programa koje definira Katalog.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti 14: **RADIONICA**: „Budi domaćin/domaćica“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

1. Razvija vještine kritičkog i kreativnog mišljenja u procesu usvajanja znanja u oblasti tjelesnog vježbanja i zdravog života;
2. Promovira rješavanje konflikata na kreativan način;
3. Kreira zajedničke aktivnosti s vršnjacima;
4. Interpretira toleranciju i uvažava različitosti;

5. Primjenjuje načine zdravog življenja i zdravih prehrambenih navika;
6. Procjenjuje efekte pravilne prehrane na zdravlje čovjeka i planira obroke u skladu s tjelesnim vježbanjem.

Poveznica s ishodima u nastavnim planovima i programima

SPORT

A

Tjelesno vježbanje

A.IV.2

Izrađuje plan tjelesnog vježbanja s ciljem unapređenja tjelesnih sposobnosti i karakteristika.

TZP-1.1.1 TZP-1.1.2

B

Zdrav život

B.IV.1

Procjenjuje efekte pravilne prehrane na zdravlje čovjeka i planira obroke u skladu s tjelesnim vježbanjem.

TZP-2.2.2

C

Socio-emocionalne vještine

Razvija vještine kritičkog i kreativnog mišljenja u procesu usvajanja znanja u oblasti *Tjelesno vježbanje* i *Zdrav život*.

TZP-2.3.3

<https://kurikulum.ks.gov.ba/>

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, ODVAŽNOST, PRAVEDNOST.

Učenici će tokom ovog programa moći razviti kreativnost, radoznalost, vitalnost, upornost, timski rad, jednakost i poštenje, zahvalnost, smisao za humor.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća učenika. Putem izvještaja osoba zaduženih za monitoring unutar škole (po okončanju aktivnosti). Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti, uposlenik Instituta zadužen za monitoring (po okončanju aktivnosti).
- Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobiti djece/učenika. Putem „check liste“ osoba zadužena od direktora škole (kontinuirano).

Evaluacija programa

Bit će ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za učenike;
- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za stručne saradnike i direktore srednjih škola;
- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za voditelje aktivnosti, stručne saradnike i direktore pitanja ćemo bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određene napretke?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Prijedlozi za unapređenje?

II

Prevencija n a s i l j a

OBRAZAC ZA REGISTRACIJU PROGRAMA

Naziv programa	PREVENCIJA NASILJA
I DIO PROGRAMA: Opis i svrha programa	
<p>1. Šta program podrazumijeva?</p> <p>Program prevencije nasilja predstavlja temeljni okvir za zaštitu prava djeteta od svih oblika nasilja u skladu s UN Konvencijom o pravima djeteta. Ova Konvencija, koju je Bosna i Hercegovina ratificirala, postavlja obavezu državama da poduzmu sve odgovarajuće mjere kako bi zaštitile djecu od fizičkog, psihičkog i drugih oblika nasilja, uključujući seksualno zlostavljanje. Doprinosi programa jesu višestruki. Prvo, program operacionalizira indikatore dobrobiti djece kao ključne pokazatelje općeg stanja njihove dobrobiti u predškolskim ustanovama i školama u Kantonu Sarajevo. Drugo, program objedinjuje aktivnosti pružajući sistemsku podršku i pomoć vannastavnim aktivnostima u predškolskim ustanovama i školama, naglašavajući njihovu ulogu u poticanju cjelovitog razvoja svakog djeteta/učenika. U programu su ključne strategije za suočavanje s neprimjerenim ponašanjem usmjerene na prevenciju, ranu detekciju i ranu intervenciju. Važno je stvoriti okruženje s NULTOM stopom tolerancije na nasilje u predškolskim ustanovama i školama. Djeca i učenici često se boje reakcije roditelja, osjećaja izolacije ili šikaniranja nakon prijavljivanja nasilja. Stoga je od suštinskog značaja stvoriti atmosferu u kojoj djeca i mladi osjećaju sigurnost i povjerenje u mogućnost dobivanja podrške. Situacije nasilja imaju dugoročne posljedice na emocionalno stanje djece i mladih. Osjećaji praznine, usamljenosti, tuge, gubitka samopouzdanja, ljutnje, bespomoćnosti, straha i osjetljivosti na izrugivanje samo su neki od dugotrajnih efekata nasilja. Stoga je važno pružiti podršku i osnažiti djecu i mlade da se osjećaju sigurno, razumijevano i podržano u borbi protiv nasilja.</p> <p>2. Na bazi kojih naučnih saznanja je utvrđeno da je program potrebno provoditi?</p> <p>Program prevencije nasilja temelji se na širokom spektru naučnih saznanja i relevantnih pravnih i strateških dokumenata. Navedene reference čine temelj programa kako bi se osiguralo da je usklađen s najboljim praksama i relevantnim smjernicama. Odluka o potrebi provođenja programa prevencije nasilja temelji se na bogatom skupu naučnih saznanja i strateških smjernica. Ovaj program usklađen je s nizom pravnih i regulatornih okvira kao što su Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, posebno član II A. 2. i Amandman V, te oslanja se na međunarodne standarde, poput UN Konvencije o pravima djeteta, koja jasno afirmira pravo svakog djeteta na zaštitu od nasilja. Osim toga, program je usmjerio svoje korake prema praktičnim smjernicama za postupanje u slučajevima nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini. On je također usklađen s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u školi i Strategijom za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici (2013–2017), koji su priznati kao ključni instrumenti za osiguranje sigurnog i podržavajućeg okruženja za djecu i mlade. Važno je napomenuti da je ovaj program u skladu s relevantnim zakonima, kao što je Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Pravilnikom o stručnom tretmanu i podršci, Pravilnikom o načinu evidentiranja neprihvatljivih oblika ponašanja učenika osnovnih škola, te je usmjeren prema postizanju ciljeva definiranih u dokumentima kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, osnovne i srednje škole (NPIP) temeljenim na postignućima učenja. Sve navedene referencije čine čvrst temelj za ovaj program prevencije nasilja, osiguravajući njegovu stručnu utemeljenost i usklađenost s najvišim standardima dobrobiti i zaštite djece i učenika.</p> <p>3. Šta se želi postići ovim programom?</p> <p>Ovaj program ima za cilj postizanje sveobuhvatne zaštite djece/učenika od zlostavljanja i zanemarivanja, kako u sadašnjem trenutku, tako i u budućim fazama njihovog života. Kroz temeljne principe i strategije definirane programom, cilj je osigurati trajnu dobrobit djece. Relevantne</p>	

organizacije zajedno su procijenile da zaštita djece od ovih ozbiljnih problema predstavlja ključni faktor za osiguranje njihove dobrobiti i zdravog razvoja. Dugoročne posljedice nasilja i zanemarivanja koje su istaknute u uvodnom dijelu jasno ukazuju na važnost hitnih i odlučnih akcija u prevenciji ovih problema. Organizacije su prepoznale ovu nužnost te su posvećene unapređenju svojih pristupa kako bi se smanjile dugoročne posljedice za djecu/učenike. Kroz sinergijski pristup i međusobnu saradnju, cilj je pružiti dječijoj populaciji sigurno i podržavajuće okruženje u kojem će imati priliku ostvariti svoj puni potencijal, smanjiti rizik od negativnih iskustava te izgraditi temelje za sretnu i uspješnu budućnost.

4. Kako program doprinosi razvoju cjelovite ličnosti?

Program prevencije nasilja doprinosi sveobuhvatnom razvoju ličnosti djece i učenika kroz postizanje jasnih ishoda učenja. Ovaj program omogućuje djeci i učenicima da razviju duboko razumijevanje različitih nivoa rezilijentnosti, istovremeno prepoznajući ključnu ulogu prevencije u očuvanju dobrobiti i integriteta. Kroz aktivnosti programa, djeca i učenici će razvijati temeljne kompetencije koje im omogućuju razumijevanje, poštovanje sebe i drugih te uspješno samostalno učenje i rješavanje različitih izazova. Ovi mjerljivi indikatori učeničkih kompetencija postaju ključna mjerila za ocjenjivanje napretka i uspješnosti programa. Ovaj program teži transformaciji obrazovnih pristupa, premještajući fokus s pukog prenosa znanja na razvoj praktičnih kompetencija. Ova promjena u paradigmatima odgovara osnovnom cilju obrazovanja te se temelji na razvoju kompetencija kao ključnog faktora obrazovanja. Pored toga, program ima dublje ciljeve usmjerene ka zaštiti djece i učenika od nasilja. Kroz jačanje svijesti o pravima i odgovornostima, program doprinosi zaštiti od nasilja i diskriminacije. Također, program promovira suštinsku ravnopravnost djevojčica i dječaka, što doprinosi njihovom osnaživanju. Ujedno, program postavlja okvir za sveobuhvatno suočavanje s nasiljem i diskriminacijom, od procesuiranja do rješavanja. U konačnici, ovaj program doprinosi razvoju cjelovite ličnosti djece i učenika putem razvoja ključnih kompetencija, promoviranja ravnopravnosti, uloge i značaja porodičnog i školskog okruženja i podizanja svijesti o važnosti prevencije.

5. Na koji način cilja učenička postignuća, a na koji dobrobit učenika?

U predškolskim ustanovama i školama, obrazovne i organizirane aktivnosti prirodno pružaju snažnu zaštitu od nasilja. Ova okruženja omogućavaju ne samo edukaciju već i oblikovanje stavova i normi o neprihvatljivosti nasilja. Istovremeno, borba protiv nasilja u širem društvu doprinosi osnovnom cilju predškolskih ustanova i škola – podrške odgoju i obrazovanju, promicanju visokokvalitetnog cjeloživotnog učenja i poticanju učenika da postanu odgovorni građani globalne zajednice. Ciljevi postignuća učenika bit će pažljivo postavljeni i sistemski procijenjeni, uzimajući u obzir mjerljive ishode znanja definirane u dokumentima kurikuluma predškolskih ustanova i škola (NPIP definiran prema ishodima učenja). Dobrobit djece i učenika suštinska je od samih početaka njihovog života. Kroz rastući niz izazova s kojima se svakodnevno suočavaju, potreba za prevencijom postaje sve važnija. Odgojno-obrazovne ustanove na svim nivoima, gdje djeca i učenici provode značajan dio svog vremena, postaju ključna mjesta za implementaciju prevencijskih mjera. Osim toga, temelj za razvoj i interakciju s vanjskim svijetom postavljen je u roditeljskom domu, čineći ga središtem podrške i razumijevanja. Kroz proces odgoja i obrazovanja na svim nivoima, djeca/učenici se osposobljavaju da budu sretni i zadovoljni, samopouzdana kako bi mogli podijeliti svoje radosne trenutke, ali i izazove unutar školskog okruženja. Upravo zato je važno pružiti im adekvatnu podršku i pomoć kroz stalni kontakt odraslih osoba koje su ključne za njihov napredak u emocionalnom i intelektualnom razvoju.

6. Da li program stvara vezivne tačke s javnim servisima, realnim sektorom...?

Program je pažljivo koncipiran kako bi izgradio snažne veze s javnim i realnim sektorom, s naglaskom na kreiranje učeničkog kurikuluma prevencije i promocije zdravlja. Ovaj program ne samo da obuhvata obrazovne aspekte već također uspostavlja integraciju s ključnim akterima iz raznih sektora. Posebno,

program je usmjeren na stvaranje saradnje i partnerstva s javnim sektorom, uključujući relevantne državne i lokalne institucije koje su odgovorne za zaštitu i dobrobit djece. Ujedinjenjem snaga s javnim sektorom program dobiva resurse i stručnost potrebnu za postizanje svojih ciljeva, kao i osiguranje da se mjere prevencije temelje na stručnim i naučno utemeljenim pristupima. Također, program ima za cilj uspostaviti saradnju s realnim sektorom kako bi se osigurala primjenjivost i relevantnost kurikuluma za stvarne izazove s kojima se djeca suočavaju. Ova saradnja može uključivati izradu vizuala, tutorijala, akcionih planova i čak utemeljenje prevencijskih politika koje se temelje na stvarnim potrebama i trendovima u društvu. Kroz ove poveznice s javnim i realnim sektorom program postaje holistički i integrirani pristup prevenciji, koji uzima u obzir širu sliku i omogućava učinkovitije djelovanje na dobrobit djece i učenika.

II DIO PROGRAMA: Sadržaj i aktivnosti programa

Koliko je aktivnosti obuhvaćeno ovim programom?

Program *Prevenција nasilja* obuhvata 14 aktivnosti, koje su raspoređene na sljedeći način:

- 1 aktivnost na nivou predškolskog obrazovanja,
- 9 aktivnosti na nivou osnovnog obrazovanja i
- 4 aktivnosti na nivou srednjeg obrazovanja.

U predškolskim ustanovama, osnovnom i srednjem nivou obrazovanja realizirat će se 5 aktivnosti tokom 2023/2024. školske godine.

Tabelarni prikaz aktivnosti programa

PREDŠKOLSKA USTANOVA	OSNOVNA ŠKOLA									SREDNJA ŠKOLA			
A1	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV
		A3			A6	A7		A9	A10				
PREDŠKOLSKA USTANOVA													
ZAJEDNO DO POVJERENJA						RADIONICA							
OSNOVNA ŠKOLA													
I	II	III	IV	V		VI	VII	VIII	IX				
	UPRAVLJANJE LJUTNJOM			RAZVOJ EMOCIONALNOG RJEČNIKA		ŠKOLA SKIJANJA		BLUEPRINT SKICA	TERAPEUTSKE PRIČE				
SREDNJA ŠKOLA													
I			II			III			IV				

U daljnjem tekstu navedene su programske aktivnosti organizirane prema hijerarhijskom slijedu. Svaka aktivnost strukturirana je kako bi se osigurala jasnoća i logički redoslijed izvođenja. Ovaj pristup omogućava postupno napredovanje kroz različite razine aktivnosti, svaka sa svojim specifičnim zadacima i ciljevima. Zahvaljujući ovom hijerarhijskom rasporedu, olakšano je razumijevanje složenog procesa i postizanje željenih rezultata.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A1: RADIONICA „Zajedno do povjerenja“

Opis aktivnosti

Povjerenje u dijete odražava se i u organizacijskoj i vremenskoj strukturi.

Odrednica kojom se trebamo voditi prilikom organiziranja svih segmenata u odgojno-obrazovnoj ustanovi jest fleksibilnost.

Što je veći nivo povjerenja u dijete, sistem će biti fleksibilniji i otvoreniji za nove i nepredvidive situacije. Djetetu svakodnevno pružamo mogućnost izbora aktivnosti, vremena kad će se njima baviti, koliko dugo, na koji način i s kim. Nivo povjerenja u dijete jasno je vidljiv u odnosima i komunikaciji svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

Svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa, i djeci i odraslima, data je mogućnost izražavanja prijedloga, inicijativa i sugestija vezanih uz život u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Dijete ravnopravno odlučuje o pitanjima koja se odnose na njegovo življenje, odgoj i učenje u vrtiću, čime se produbljuje partnerski odnos odraslih i djece, koji je nemoguće ostvariti bez povjerenja. Naprimjer, u aktivnostima poput građenja i konstruiranja djeci omogućujemo produbljivanje vlastitih ideja tokom nekoliko dana.

Nije dovoljno da samo odgajatelji mijenjaju svoju viziju djeteta, već je veoma važno da se to dogodi na nivou čitave odgojno-obrazovne zajednice (direktora, stručnog tima, roditelja, tehničkog osoblja). Uvažavajući odnosi prisutni su i među djecom. To je posebice vidljivo u interakcijama i saradnji djece unutar mješovitih grupa. Tako starija djeca redovno uključuju mlađu u aktivnosti obraćajući im se s uvažavanjem. Proces promjene odgojno-obrazovne prakse ima svoj početak, ali nikada ne prestaje. Na tom putu mijenjaju se naša uvjerenja i stavovi, teorije i paradigme bivaju oživljene, a slika o djetetu postaje jasnija. Dijete tada vidimo kao partnera u odgojno-obrazovnom procesu.

Cilj aktivnosti

Razvoj povjerenja u dijete i njegove mogućnosti kroz naš rad ka promjenama.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnosti su prilagođene djeci uzrasta od 3 do 5 godina.

Da li je aktivnost u skladu s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima?

Aktivnosti su u skladu s načelima, ciljevima definiranim zakonom i podzakonskim aktima, posebice u dijelu NPiP definisanom na ishodima učenja za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

Vrijeme održavanja	<i>oktobar – april</i>
Mjesto održavanja	<i>predškolske ustanove</i>
Ciljna skupina	<i>djeca od 3 do 5 godina</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Aktivnosti odražavaju mjeru u smislu broja aktivnosti i veoma su jednostavne za realizaciju i u skladu su sa svim ostalim aktivnostima drugih programa koje definira Katalog.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti 1: **RADIONICA** „Zajedno do povjerenja“ potrebno je ostvariti sljedeći ishod:
- Prepoznaje povjerenje i njegov značaj u komunikaciji i svakodnevnom življenju.

Međupredmetna poveznica

Realizirat će se u skladu s uvođenjem dokumenta Kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu Sarajevo, te predmetima prve trijade (NPIP definisanog na ishodima učenja).

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: HUMANOST, ODVAŽNOST, PRAVEDNOST.

Djeca će tokom ovog programa moći razviti ljubav, emocionalnu i socijalnu inteligenciju, iskrenost, upornost, socijalna odgovornost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijeva se nekoliko komponenti:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća učenika. Putem izvještaja osoba zaduženih za monitoring unutar škole (po okončanju aktivnosti). Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti, uposlenik Instituta zadužen za monitoring (po okončanju aktivnosti).
- Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobrobiti djece/učenika. Putem „check liste“ – osoba zadužena od direktora škole (kontinuirano).

Evaluacija programa

Evaluacija programa bit će ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za odgajatelje;
- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za direktore predškolskih ustanova;
- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za odgajatelje i voditelje aktivnosti pitanja ćemo bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su djeca postigla određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A3: RADIONICA „Upravljanje ljutnjom“

Opis aktivnosti

Napraviti mjesečni kalendar/kućicu gdje bi se u toku dana, sedmice, mjeseca bilježile putem *emoja* emocije i osjećanja prije i poslije nastave.

Šta je ljutnja?

Normalna reakcija na frustraciju i razočarenje jeste ljutnja. Predstavlja reakciju stvorenu u našem mozgu kao odgovor na nešto što se događa u našim odnosima s drugima. Druge osobe često pokreću naše reakcije, ali emocije nastaju u našem tijelu, pa su zato naša odgovornost kao i sve druge emocionalne reakcije (sreća, tuga, strah...).

Kada je osjećam i što tada uradim/želim da uradim?

Djeci i učenicima izuzetno je važno biti vrijedan u životu drugih. Sve počinje kad učenici mogu uživati u činjenici da su prihvaćena i voljena zbog onog što zaista jesu.

Šta se može uraditi?

Mindfulness tehnike vrlo su korisne.

Postoje različiti načini kako možemo reagirati na učenikovu ljutnju a da istovremeno uvažimo i potičemo učenika na primjeren način njenog izražavanja.

Prijedlog aktivnosti:

Jedan veliki tvrdi karton za podlogu i jedan manji za glavu, ljepilo u tubici – višenamjensko ljepilo, šestar, flomaster i makaze, skalpel, olovka, flomasteri, bojice, gumica, silikonsko ljepilo, tvrdi kolaž ili manji hamer u bojama, veliki hamer za podlogu – boje prema izboru.

Dnevnik emocija – kreativna kućica

Napraviti mjesečni kalendar/kućicu gdje bi se u toku dana, sedmice, mjeseca bilježile putem *emoja* emocije i osjećanja prije i poslije nastave.

Izrada „emoja“ i kućice

Na veliki karton (podlogu) zalijepite veliki hamer u boji. Dobro ga nalijepite ljepilom u tubici (vidi sliku).

Na manji komad kartona šestarom ocrtajte krug i izrežite ga, zatim – istu veličinu kartonskog kruga ocrtajte i na jednoj od boja kolaža po izboru.

Izrezani krug kolaža nalijepite na okrugli karton – to će biti glava Emotivka kojem još doctate pripadajuće dijelove lica (oči, nos, usta itd). Kosu izradite od kolaža prema želji i zalijepite na glavu.

Gotovu glavu nalijepite na gornji dio tijela, ali samo silikonskim ljepilom.

Izradite Emotivku ručice također od tvrdog kolaža i nalijepite s obiju strana tijela.

Na ostale boje kolaža šestarom oblikujte krugove istih veličina, u nekoliko boja, doctajte odgovarajuće emocije, sve rasporedite i nalijepite ljepilom u tubici na podlogu velikog Emotivka.

Noge također izradite od kartona koji oblijepite kolažom – za tijelo ih učvrstite silikonskim ljepilom.

Prezentacija i razgovor s roditeljima

Na vremenu predviđenom za informacije ili roditeljski sastanak prezentirati značaj emocija i osjećanja kod učenika, a pojedinačno ako učitelj otkrije nešto što nije uobičajeno za uzrast djeteta da upozna roditelja i da naprave plan zajedničkog djelovanja.

Tehnike disanja:

- Jastuk
- Legni udobno na leđa, a jastuk položi na trbuh i promatraj kako se diže i spušta.
- Brojimo dok dišemo
- Na svaki udah i izdah broji do 3 i tako lagano diši nekoliko puta.
- Hlađenje
- Ako je dijete jako ljuto i osjeti da ne može razgovarati, može odlučiti nakratko otići iz situacije. Ponudite djetetu vrijeme i mjesto za hlađenje.

Mindfulness tehnike vrlo su korisne.

www.skolskiportal.hr%2Fnastava-na-daljiniu%2Fkratke-vjezbe-mindfulnessa-za-djecu-za-prepoznavanje-i-kontrolu-neugodnih-osjecaja-i-ponasanja%2F%3Ffbclid%3DIwAR1PHqKzsl0rOWsyEf9Ud3us7gamQsUsQiqwRcQsbGdc7FmMCglqg5MxmsM&sa=D&sntz=1&usg=AOvVaw3_0lkWwlgB0k0ZZmhL7dpx

Cilj aktivnosti

Svaki će se učenik ponekad osjećati ljuto i to mu svakako treba dopustiti. Važno je raditi na prepoznavanju emocija, samoregulaciji i načinima nošenja s ljutnjom, kroz primjer i vodstvo roditelja i drugih djetetu važnih osoba (učitelja, nastavnika, vršnjaka). Vrlo je važno naučiti dijete da se lakše nosi s izražavanjem emocija i postavlja granice.

Učenici će aktivnost realizirati kroz tehniku upravljanja ljutnjom. Svaka emocija ima utjecaj na naše tijelo, misli i ponašanje te je zbog toga veoma važno dublje razumijevanje emocija. Jedna od neugodnih emocija koja može učiniti da se učenik može osjećati emocionalno povrijeđeno, nekad čak i fizički, jeste emocija ljutnje.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnosti su prilagođene uzrastu učenika III razreda osnovne škole i u skladu s njihovim hronološkim uzrastom.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnosti su u skladu s načelima, ciljevima definiranim zakonom i podzakonskim aktima, posebice u dijelu NPiP definisanom na ishodima učenja za osnovne škole.

Vrijeme održavanja	<i>mjesec oktobar</i>
Mjesto održavanja	<i>osnovne škole</i>
Ciljna skupina	<i>učenici drugog razreda osnovne škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Aktivnosti odražavaju mjeru u smislu broja aktivnosti i veoma su jednostavne za realizaciju i u skladu su sa svim ostalim aktivnostima drugih programa koje definira Katalog.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti 3: **RADIONICA** – „Upravljanje ljutnjom“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Prepoznaje vlastite i emocije drugih;
- Interpretira empatiju;
- Objašnjava načine suočavanja s različitim emocijama i njihovu kontrolu.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A Čitanje

A.2.1

A.2.2

Engleski jezik

C Govor i usmena komunikacija

C.2.2 Koristi različite komunikacijske strategije u govoru na engleskom jeziku.

Likovna kultura

A Stvaralaštvo i produkcija

A.2.2 Komponenta: Likovni mediji i tehnike

UMP-1.2.1 Istražuje različite likovne medije, tehnike i alate u vlastitom likovnom/vizualnom izražavanju i umjetničkim djelima.

UMP-1.2.3 Povezuje stečeno iskustvo i vještine sa znanjem iz drugih oblasti i u vlastitom životu.

Moja okolina

A Zemlja – prostor življenja

A.2.1 Opisuje organizaciju života i rada u školi i porodici.

GEO-2.1.1 DHP-1.1.2 DHP-3.2.1

Opisuje sebe (posebnosti, osjećanja, vrijednosti) i identifikuje osobine drugara.

Opisuje članove porodice i njihove odnose.

Informatika

Digitalno društvo C.2.1

Primjenjuje digitalne tehnologije pri učenju kroz igru.

TIT-3.4.3 Koristi edukativne igre i aplikacije u svrhu učenja <https://kurikulum.ks.gov.ba/>

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: HUMANOST, ODVAŽNOST, UMJERENOST, PRAVEDNOST

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti ljubav, emocionalnu i socijalnu inteligenciju, ljubaznost, velikodušnost, iskrenost, upornost, samoregulaciju/kontrolu, razboritost, skromnost, opraštanje, socijalnu odgovornost, jednakost i poštenje, timski rad.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijeva se nekoliko komponenti:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća učenika. Putem izvještaja osoba zaduženih za monitoring unutar škole (po okončanju aktivnosti). Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti, uposlenik Instituta zadužen za monitoring (po okončanju aktivnosti).
- Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobrobiti djece/učenika. Putem „check liste“ – osoba zadužena od direktora škole (kontinuirano).

Evaluacija programa

Evaluacija programa bit će ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za stručne saradnike i direktore;

- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za voditelje aktivnosti pitanja ćemo bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su djeca postigla određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

Aktivnost A6: PROJEKTNE AKTIVNOSTI „Razvoj emocionalnog rječnika“**Opis aktivnosti**

U slobodnom razgovoru s učenicima napiše se lista svih osjećaja koji im padnu napamet. Za svaki osjećaj napravi se mali album koji će sadržavati slike iz časopisa koje predstavljaju taj osjećaj. Uz slike se napiše kada se učenik tako osjećao ili se izradi lična priča uz crtež učenika u kojoj učenik detaljno opisuje kada se tako osjećao.

Emocionalni rječnik služi u svrhu širenja vokabulara o emocijama. Može se prezentirati kroz različite aktivnosti i vježbe.

Pantomima osjećaja

Učenik s nastavnicima izradi kartice koje označavaju razne emocije, učenik izvuče jednu karticu i bez riječi odglumi osjećaj koji je označen na kartici. Onaj učenik koji prepozna osjećaj dobiva karticu, zatim uzima novu i glumi. Pobjednik je onaj učenik koji na kraju igre ima najviše kartica.

Pogodi osjećaj

Jednu neutralnu rečenicu, npr. „Idem u prodavnicu.“, treba izraziti različitim tonom glasa (može se dodati i pokret tijela) kako bi izrazili različitu emociju (npr. ljutito, veselo i sl.). Ostali pogađaju koji je osjećaj u pitanju.

Što kaže ovo lice?

Igra se igra sa slikama iz časopisa, fotografijama lica ili izrađenim crtežima lica koja pokazuju određenu emociju, a učenici pogađaju: što osjeća to lice, a kasnije šta kaže ovo lice – koju bi priču to lice moglo nama ispričati?

„Memory“ s emocijama

Potrebno je izraditi „memory kartice“ sa slikama emocija, dalje se igra kao i klasični „memory“.

Dramatizacije lutkama

Sve dramatizacije lutkama vrlo su značajne jer učenik samo glasom mora izraziti osjećaj.

Skala emocija

Na zidu se nacrtaju (nalijepe) jednostavna lica (smajlići) koja iskazuju tri stanja: sreću, neutralno i tugu – učenici na osnovu njih uče gradaciju emocija. U svakodnevnoj komunikaciji učenik i roditelj koriste ih kako bi naglasili kako se trenutno osjećaju ili su se osjećali kad se nešto dogodilo i sl.

Nastavi rečenicu

Djeca nastavljaju započete rečenice:

Sretan sam kada...

Tužan sam kada...

Ljut sam...

Volim...

Ne volim... itd.

Nastavnik zapisuje odgovore, a zatim zamjene uloge i nastavnik odgovara.

Crtaње/modeliranje osjećaja

Učenici se potiče da nacrtaju (modeliraju u glini) situacije kada su se osjećala na određeni način, da kroz boju i liniju izraze kako je osjećati sreću, tugu i sl.

Društvene igre tipa „Čovječe, ne ljuti se“

Sve društvene igre u kojima postoje pravila i u kojima je potrebno nositi se s gubitkom, ljutnjom i sl. izvrstan su način za učenje kako se nositi s emocijama.

Kelsovi izbori

Služe za rješavanje malih problema (mogu se napisati i nacrtati kako bi stalno bili u vidokrugu učenika) – učenik može za svaku manju konfliktnu situaciju izabrati dva po njegovom izboru najbolja rješenja:

- pričekaj i smiri se
- prebaci se na neku drugu aktivnost
- sudjeluj i čekaj svoj red
- porazgovaraj
- ne obaziri se
- udalji se
- reci im da prestanu
- ispričaj se
- nagodi se.

Lanac dobrih djela

Lanac dobrih djela izgleda poput lanaca kojima se u praznično vrijeme ukrašavaju kuće. Svaka karika lanca od raznobojnog papira predstavlja dobro djelo ili postignuće pojedinog učenika. Lanac se postavlja na vidno mjesto i predstavlja ukras prostorije. Dobro je na kariku napisati zašto je dodana karika, npr. „Emir je danas prvi put sam pospremio svoj stol.“ ili „Maja je danas podijelila slatkiše svim učenicima u parku.“ Učeniku daje osjećaj postignuća i omogućuje rast samopouzdanja.

Cilj aktivnosti

Izražavanje emocija pomaže djetetu signalizirati okolini svoje potrebe i stupiti u sve složeniji odnos s okolinom.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnosti su prilagođene uzrastu učenika petih razreda osnovne škole i u skladu s njihovim hronološkim uzrastom.

Da li je aktivnost u skladu s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima?

Aktivnosti su u skladu s načelima, ciljevima definiranim zakonom i podzakonskim aktima, posebice u dijelu NPiP definisanom na ishodima učenja za osnovne škole.

Vrijeme održavanja	<i>februar i mart</i>
Mjesto održavanja	<i>osnovne škole</i>
Ciljna skupina	<i>učenici petog razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Aktivnosti odražavaju mjeru u smislu broja aktivnosti i veoma su jednostavne za realizaciju i u skladu su sa svim ostalim aktivnostima drugih programa koje definira Katalog.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A6: **PROJEKTNJA AKTIVNOST** „Razvoj emocionalnog rječnika“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Imenuje različite emocije;
- Diskutuje o izraženim emocijama u svom ponašanju;
- Kreira kartice s emocijama i „memory“ kartice;
- Prepoznaje vokabular emocija;
- Interpretira emocije uz kritičko promišljanje;
- Ilustrira osjećaje i emocije;
- Kreira bazu najboljih rješenja;
- Jača samopouzdanje;
- Kreira tabelu indeksa sreće i zadovoljstva u školskom i kućnom okruženju, aktivnostima s vršnjacima.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A.1.8 Procjenjuje i spaja sadržaj predstavljen u različitim medijima i formatima (npr. vizualno, audiovizualno, grafički...).

JZK-1.4.1 JZK-2.4.1 Prepoznaje i analizira utjecaj medija na život i ponašanje mladih.

Informatika

C.9.1 Razvija projekt primjenjujući stečena znanja iz informatike.

Odabire temu uz određivanje cilja i postavljanje problema.

Likovna kultura

A.9.2 Komponenta: Likovni mediji i tehnike

UMP-1.2.1 Istražuje različite likovne medije, tehnike i alate u vlastitom likovnom/vizualnom izražavanju i umjetničkim djelima.

<https://kurikulum.ks.gov.ba/>

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: HUMANOST, UMJERENOST, PRAVEDNOST.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti ljubaznost, velikodušnost, ljubav, emocionalnu i socijalnu inteligenciju, samoregulaciju/kontrolu, razboritost, skromnost, opraštanje, socijalnu odgovornost, jednakost i poštenje, timski rad.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijeva se nekoliko komponenti:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća učenika. Putem izvještaja osoba zadužena za monitoring unutar škole (po okončanju aktivnosti). Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti, uposlenik Instituta zadužen za monitoring (po okončanju aktivnosti).
- Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobrobiti djece/učenika. Putem „check liste“ – osoba zadužena od direktora škole (kontinuirano).

Evaluacija programa

Evaluacija programa bit će ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za učenike;
- Anketni evaluacijski upitnik za razrednike;

- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za stručne saradnike;
- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za učenike i voditelje aktivnosti pitanja ćemo bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Prijedlozi za unapređenje?

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A7: PROJEKT „Škola skijanja“

Opis aktivnosti

U skladu s Pravilnikom o organizaciji i realizaciji specifičnih oblika nastave iz predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj, učenici će realizirati *projekt* „Škola skijanja“.

„Škola skijanja“ jeste specifičan oblik nastave nastavnog predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj koji pohađaju učenici VI razreda osnovnih škola i organizira se i realizira jedanput u toku školovanja u zimskom periodu, na uređenim skijaškim stazama u Kantonu Sarajevo gdje su osigurani optimalni uvjeti za rad. Ovaj oblik nastave ima za cilj lakše i brže učenje osnova skijanja, jer odražava temeljito planiranje aktivnosti izvan učionice.

Cilj aktivnosti

Cilj „Škole skijanja“ jeste pružiti učenicima priliku da nauče skijati ili poboljšaju svoje skijaške vještine. Osim fizičkih koristi, kao što su razvijanje ravnoteže, koordinacije i kondicije, „Škola skijanja“ ima i pozitivan utjecaj na emocionalni i socijalni razvoj učenika. Kroz saradnju s instruktorima i drugim učenicima učenici razvijaju samopouzdanje, upornost, timsku saradnju i upravljanje rizicima. Ove vještine socijalne interakcije i komunikacije doprinose smanjenju konflikata i nasilja među učenicima. Učenici se u školi skijanja podučavaju važnosti saradnje, timskog rada i podrške jedni drugima. Ovakvi koncepti mogu se prenijeti i na svakodnevni život, pomažući učenicima da razviju pozitivne međuljudske odnose i spriječe nasilje. Ciljevi „Škole skijanja“ i prevencije nasilja se preklapaju i dopunjavaju, pridonoseći sveukupnom razvoju učenika kao odgovornih, empatičnih i saradnički nastrojenih pojedinaca.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu učenika

Aktivnosti u okviru „Škole skijanja“ prilagođene su uzrastu učenika šestih razreda osnovnih škola.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Nastavnim planom i programom i programom odjeljenske zajednice te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>decembar – april</i>
Mjesto održavanja	<i>Igman</i>
Ciljna skupina	<i>učenici šestih razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom Prevencije nasilja predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A7: **Projekt** „Škola skijanja“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Pravilno postavlja i kontrolira skije tokom ravnoteže i vožnje;
- Pravilno upravlja skijama na laganim padinama;
- Pravilno koristi skijašku opremu i sigurnosne sisteme (npr. kočnice) kako bi se zaštitio i drugima omogućio siguran prolazak;
- Prepoznaje i izbjegava potencijalne opasnosti na stazi te pravilno reagira na iznenadne situacije;

- Objašnjava osnovne principe skijanja, uključujući pravilno postavljanje tijela, ravnotežu i upravljanje težinom tijela;
- Sarađuje s ostalim članovima odjeljenja tokom vožnje na stazi.

Međupredmetna poveznica

Tjelesni i zdravstveni odgoj / Sport

A.6.3 Procjenjuje efekte vježbanja na pravilno držanje tijela.

A.6.4 Procjenjuje teoretsko-motorička znanja i kreira vlastite forme kretanja u samostalnim i organiziranim tjelesnim aktivnostima.

Geografija

GEO-1.1.3 Snažni se u prostoru i vremenu, koristeći kartografska pomagala i savremena sredstva za orijentaciju.

Biologija

D.6.1

Razlikuje elemente zdravog i nezdravog načina života, procjenjujući vlastite životne navike.

Prosuduje o važnosti zdrave ishrane i bavljenja tjelesnim aktivnostima za očuvanje zdravog života i sprečavanja bolesti (npr. srčane bolesti, visok krvni pritisak, dijabetes, rak kože, rak pluća).

PARAMETRI KARAKTERNIH SNAGA: TRANSCENDENTNOST, ODVAŽNOST, UMJERENOST, MUDROST I ZNANJE, HUMANOST

Učenici će tokom ovog programa moći razviti poštovanje ljepote i izvrsnosti, zahvalnost, smisao za humor, hrabrost, upornost, vitalnost, samoregulaciju/kontrolu, razboritost, kreativnost, radoznalost, ljubavnost, ljubav, emocionalnu i socijalnu inteligenciju.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Nastavnik kontinuirano prati rad i ponašanje učenika tokom realizacije „Škole skijanja“

Evaluacija programa

Voditelj aktivnosti: Popunjava evaluacijski list („check“ lista pitanja):

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A9: RADIONICA „Blueprint skica“

Opis aktivnosti

Empatija se još poistovjećuje sa sažaljenjem, međutim, sažaljenje predstavlja emocionalno uživanje, dok empatija u sebi sadrži razumijevanje tuđeg emocionalnog doživljaja, jer sadrži saznavnu komponentu, pored emocionalne.

Da bi dijete adekvatno razvijalo empatiju, neophodno je da odrasta u sredini u kojoj ima uzore, tj. odrasle koji su empatični. Pored toga, odrasli trebaju pažljivo slušajte dijete, da imaju strpljenja za njega, kao i da ga potiču da izražava svoje emocije, te da te emocije odrasli prepoznaju.

Razgovori o djetetovim osjećanjima vrlo su važan dio odgoja djeteta.

Rad na realizaciji ove radionice pomaže nastavnicima i učenicima da shvate upravljanje konfliktom i razvojem empatije.

Prijenos određene umjetničke zamisli u glavnim crtama izvedenim crtežom, nacrtom...

Usporedba alata za izradu prototipa aplikacija.

Npr.

Ljudsko lice zanimljivo je i izazovno animirati jer nam je vrlo poznato. Upravo je lice primarni dio tijela po kojem prepoznavamo ljude te smo zbog toga vrlo dobri u detektiranju najmanjih promjena u njegovom izgledu. Toliko smo dobri u prepoznavanju lica da simulacija koja nije sasvim realistična u ljudima izaziva nelagodan osjećaj poznat kao tzv. *uncanny valley* (neprirodna dolina). Upravo zbog toga je pri animaciji trodimenzionalnih likova najveći fokus na animaciji lica.

Aktivnost radionice će se provesti prvo na času likovne kulture, a kasnije kroz dobivene nacрте i kartice raditi na prepoznavanju emocija, osjećanjima, empatiji i upravljanju konfliktima.

Cilj aktivnosti

Jačanje i razvoj empatije kod učenika, izražavanja emocija i njihovog prepoznavanja, te na osnovu detalja nacрта/skice i detekcija određenih problema i konflikata. Rad na stručnoj podršci učenicima.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnosti su prilagođene uzrastu učenika osmog razreda osnovne škole i u skladu s njihovim hronološkim uzrastom.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevu, NPIP učenika te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>april, maj i juni</i>
Mjesto održavanja	<i>osnovne škole</i>
Ciljna skupina	<i>učenici osmog razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Aktivnosti odražavaju mjeru u smislu broja aktivnosti i veoma su jednostavne za realizaciju i u skladu su sa svim ostalim aktivnostima drugih programa koje definira Katalog.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A9: **RADIONICA** „Blueprint skica“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Imenuje nenasilno okruženje;
- Razvija karakterne snage i vrline;
- Kreira okruženje za subjektivnu dobrobit učenika – osjećaj sreće i zadovoljstva;
- Kreira okruženje u školi s puno igre, zabave i druženja, a manje stresa;
- Upravlja konfliktom;
- Razvija empatiju kod drugara svojim primjerom;
- Interpretira svoje emocije i dijeli ih sa stručnjacima;
- Kreira rezilijentne školske zajednice.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A Čitanje

A.5.2 Objašnjava ključne teme i ideje teksta, analizira ih, analizira likove, događaje i njihove međudnose u tekstu.

JZK-1.2.3 JZK-2.2.3 Upoređuje odnose vlastitog stava i stava autora i/ili likova.

Procjenjuje tekstove s vlastite tačke gledišta.

Njemački jezik

A Slušanje i razumijevanje slušanog sadržaja

A.5.3. Učenik primjenjuje različite strategije slušanja kritički promišljajući o izvorima informacija.

Engleski jezik

B Čitanje i razumijevanje pročitano sadržaja

B.5.3 Istražuje jezik, kulturu i demokratske vrijednosti zemalja engleskog govornog područja i vlastite kulture.

SJZ-2.3.1 SJZ-2.3.2 Identifikuje osnovne vrijednosti prijateljstva, uvažavajući drugog/drugačijeg na osnovu pročitano sadržaja.

Likovna kultura

A.5.3 Komponenta: Stvaralački/istraživački proces

UMP-1.3.1 Kreira idejna rješenja i inovacije.

UMP-1.3.1.1 Kreativno se izražava kroz idejna rješenja. <https://kurikulum.ks.gov.ba/>

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, PRAVEDNOST, ODVAŽNOST.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti kreativnost, radoznalost, otvorenost uma, socijalnu odgovornost, timski rad, jednakost i poštenje, iskrenost, hrabrost, upornost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijeva se nekoliko komponenti:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća učenika. Putem izvještaja osoba zadužena za monitoring unutar škole (po okončanju aktivnosti). Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti, uposlenik Instituta zadužen za monitoring (po okončanju aktivnosti).
- Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobrobiti djece/učenika. Putem „check“ liste – osoba zadužena od direktora škole (kontinuirano).

Evaluacija programa

Evaluacija programa bit će ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za učenike;
- Anketni evaluacijski upitnik za nastavnike likovne kulture;
- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za stručne saradnike i direktore;
- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za odgajatelje i voditelje aktivnosti pitanja ćemo bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A10: RADIONICA „Terapeutske priče“

Opis aktivnosti

Svaka priča, s obzirom na to da izaziva emociju, potencijalno je iscjeljujuća, međutim, priče koje direktno djeluju na promjenu slušateljeva ponašanja u određenim situacijama, kategoriziraju se kao terapeutske (Perrow, 2013). Terapeutska vrijednost pričanja priče često je naglašavana stručnoj literaturi (Hardy, 2007; prema: Drumm, 2013). Postoji razina zabrinutosti za emocionalno i mentalno stanje pojedinca prilikom repetitivnog prisjećanja i proživljavanja određene osobne priče. Međutim, pripovjedači i stručnjaci prepoznali su da pozitivne manifestacije i rezultati uglavnom konačno nadilaze emocionalni i mentalni disbalans (Drumm, 2013). Terapeutska priča omogućuje ponovno harmoniziranje i situacije ili ponašanja koje je bilo destruktivno ili izvan ravnoteže (Perrow, 2013). Najvažnija stavka prilikom korištenja priče u terapeutskom kontekstu jeste izostavljanje moraliziranja.

Pritom planirano u strukturu priče ugrađuje elemente kojima kod publike stvara određene emocionalne konstrukte.

1. Odabrati nekoliko priča, čitati ih zajedno s učenicima i nakon toga povesti diskusiju o priči s akcentom na emocije. Nakon toga pozvati učenike da sami ispričaju svoju priču ukoliko žele, sve na bazi dobrovoljnosti i spremnosti učenika, da svoju ličnu priču podijele s vršnjacima. Ambijent biblioteke bio bi prikladno mjesto održavanja časa.

2. Izrada „Sveske ličnih priča učenika“.

Cilj aktivnosti

Ohrabriti učenike da pričaju, da steknu povjerenje i naučiti ih da svaka situacija u kojoj se nađu gradi neku novu priču, a od njih zavisi da li žele da je podijele s vršnjacima ili čuvaju za sebe. Važnost dijeljenja osjećanja, životnih iskustava, trauma djetinjstva i odrastanja u fokusu su ove aktivnosti.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnosti su prilagođene uzrastu učenika devetog razreda osnovne škole i u skladu s njihovim hronološkim uzrastom.

Da li je aktivnost u skladu s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima?

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPIP učenika te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>decembar – mart</i>
Mjesto održavanja	<i>osnovne škole</i>
Ciljna skupina	<i>učenici devetih razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Aktivnosti odražavaju mjeru u smislu broja aktivnosti i veoma su jednostavne za realizaciju i u skladu su sa svim ostalim aktivnostima drugih programa koje definira Katalog.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti 9: **RADIONICE** „Terapeutske priče“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Diskutuje o emocijama i osjećanjima;
- Jača samopouzdanje;
- Opisuje pojam ličnih priča;

- Diskutuje na temu najboljih intervencija u priči i rješavanju problema;
- Promovira značaj mentalnog zdravlja;
- Prepoznaje način suprotstavljanja stigmatima.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A Čitanje

A.7.2 Objašnjava ključne teme i ideje teksta, analizira ih, analizira likove, događaje i njihove međudnose u tekstu.

JZK-1.2.3 JZK-2.2.3 Objašnjava tekstove s vlastite tačke gledišta.

Strani jezik

B Čitanje i razumijevanje pročitane sadržaja

B.7.1

B.7.2

B.7.3

B.7.4

SJZ*-1.1.1 SJZ*-1.1.2

Likovna kultura

B Promišljanje i refleksija

B.7.1

B.7.2

B.7.3

UMP-1.3.1 UMP-1.3.2 UMP-1.3.3

Informatika

A Informacione i komunikacione tehnologije

A.7.1

C Digitalno društvo

C.7.1

C.7.2

Koristi osnovne naredbe i mogućnosti aplikativnog softvera za obradu teksta.

Biologija

A Zemlja - prostor života.

D Čovjek, biološko i društveno biće (Uvod u biosistematiku)

.7.1

.7.2

.7.3

.7.4

.7.5

.7.6

<https://kurikulum.ks.gov.ba/>

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: ODVAŽNOST, UMJERENOST, HUMANOST

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti iskrenost, hrabrost, samoregulaciju/kontrolu, razboritost, skromnost, opraštanje, ljubavnost, velikodušnost, ljubav, emocionalnu i socijalnu inteligenciju.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijeva se nekoliko komponenti:

- Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate kroz realizaciju i usvojivost ishoda učenja/postignuća učenika. Putem izvještaja osoba zaduženih za monitoring unutar škole (po okončanju aktivnosti). Putem periodičnog izvještavanja praćenja provođenja toka aktivnosti, uposlenik Instituta zadužen za monitoring (po okončanju aktivnosti).
- Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose kroz ostvarivost postignuća i dobrobiti djece/učenika. Putem "check liste" – osoba zadužena od direktora škole (kontinuirano).

Evaluacija programa

Evaluacija programa bit će ostvarena po završetku i realizaciji aktivnosti putem ponuđenog instrumentarija:

- Anketni evaluacijski upitnik za učenike;
- Anketni evaluacijski upitnik za voditelje aktivnosti;
- Anketni evaluacijski upitnik za stručne saradnike i direktore;
- SWOT analiza (procijeniti da li je potrebna).

U kreiranju anketnih evaluacijskih upitnika za učenike i voditelje aktivnosti pitanja ćemo bazirati na povratnoj informaciji o sljedećem:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su djeca postigla određene napretke?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

III

Kultura sjećanja

OBRAZAC ZA REGISTRACIJU PROGRAMA

Naziv programa	KULTURA SJEĆANJA
I DIO PROGRAMA: Opis i svrha programa	
<p>1. Šta program podrazumijeva?</p> <p>Program podrazumijeva niz aktivnosti koje se provode u cilju razvijanja, promoviranja i očuvanja kolektivne memorije, historije i kulturno-historijskog nasljeđa Bosne i Hercegovine. Obuhvata oblikovanje, razvijanje i očuvanje sjećanja na historijske trenutke, lokalitete, materijalnu i nematerijalnu baštinu. Program uključuje učenje o memorijalnim centrima, spomeničkim kompleksima, spomenicima, muzejima, bogomoljama, tradiciji i običajima naroda u Bosni i Hercegovini, kao i ostalim čuvarima prošlosti. Pored edukacije i razvijanja svijesti, podrazumijeva proučavanje povijesnih činjenica i rekonstrukciju prošlosti kroz organiziranje predavanja, historijskih časova, vođenih posjeta i radionica, na bazi obrazovnih materijala, arhivske građe, muzejskih eksponata, dokumenata, fotografija, te audio i videozapisa koji ističu značajne ličnosti i događaje iz bosanskohercegovačke prošlosti.</p> <p>Osim toga, program uključuje i antifašističku borbu Bosne i Hercegovine u Drugom svjetskom ratu, kao i period odbrane grada i države tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu, odnosno obilježavanje značajnih godišnjica, datuma i događaja iz prošlosti s ciljem odavanja počasti žrtvama, razvijajući pri tome osjećaj empatije, patriotizma i samopoštovanja. Podrazumijeva promoviranje i uključivanje svih umjetničkih i kulturnih izraza, od likovne umjetnosti, književnosti, muzike, filma i ostalih oblika koji u svojim temama obrađuju značajne povijesne događaje, te prenose vrijednosti, sjećanja, svjedočanstva i emocije iz različitih vremenskih perioda prošlosti. Uvažavajući specifikum bosanskohercegovačke višestoljetne tradicije suživota, multikulturalnosti i multikonfesionalnosti, u cilju očuvanja raznolikosti i pluralizma, a u svjetlu recentnih ratnih dešavanja, program promovira i potiče dijalog i upoznavanje s činjenicama iz prošlosti s namjerom izgradnje trajnog mira i osnova za saradnju.</p> <p>2. Na bazi kojih naučnih saznanja je utvrđeno da je program potrebno provoditi?</p> <p>Program kulture sjećanja djelimično je utemeljen na historijskoj nauci, odnosno historiografskim spoznajama do kojih je nauka došla o pojedinim pojavama, procesima i zbivanjima u bosanskohercegovačkoj prošlosti. Pojam kulture sjećanja nije isto što i historija. Dok historija analizira uzroke događaja u prošlosti, kultura sjećanja kao naučna disciplina se bavi odnosom prošlosti i sadašnjosti.</p> <p>Zvanična historija jeste historijski narativ putem kojeg se prezentiraju činjenice, dok je kolektivna memorija kulturološki okvir utemeljen na zajedničkoj historiji koji oblikuje identitet pojedinca ili grupe. Kultura sjećanja bazirana je na kolektivnom pamćenju, sjećanju, shvatanju i razumijevanju pojava i događaja iz prošlosti, te njihovoj interpretaciji u savremenom društvu, gdje često biva promjenjiva i zavisna od političkih diskursa. Kulturološki okvir za oblikovanje i njegovanje kulture sjećanja upotpunjavaju brojne disciplinarno istraživačke oblasti koje se bave proučavanjem povijesti, memorije i identiteta, a čiji rezultati i zaključci mogu pružiti širi naučni osnov za razvoj programa kulture sjećanja.</p> <p>Među relevantnim disciplinama jesu: <i>historijska nauka</i>, čiji je osnovni zadatak da objasni razvoj, događaje i procese ljudskog društva u prošlosti uz naučne informacije stečene proučavanjem historijskih izvora. Rezultati tih istraživanja i interpretacija historijskih izvora pružaju osnovu za razumijevanje događaja koji kasnije, naknadno, oblikuju kolektivnu memoriju. Zatim, <i>kultura</i></p>	

sjećanja, kao disciplina koja se odnosi na kolektivne, ali i individualne načine sjećanja i pamćenja, koji su međusobno prožeti i udruženi, definiraju prakse, načine i obrasce sjećanja. Ključna je u povezivanju prošlosti, sadašnjosti i budućnosti kao i oblikovanju identiteta pojedinca i grupe. Objašnjava na koji način pamtimo kao društvo, te kako objašnjavamo i interpretiramo prošlost. Također, *sociologija i antropologija*, naučne discipline koje proučavaju društvene i kulturne fenomene te kako se kolektivna sjećanja oblikuju, prenose i mijenjaju unutar određenog vremenskog perioda i zajednica. Sociološke i antropološke studije mogu pružiti uvid u procese identifikacije, formiranja grupnih identiteta, te konstrukcije i dekonstrukcije povijesnog narativa.

Osim toga, tu je i *psihologija*, kao naučna disciplina koja, između ostalog, proučava proces pamćenja, formiranja sjećanja, njegove interpretacije te načine na koja se sjećanja mogu mijenjati pod utjecajem vremena i političkih diskursa. Ova disciplina može pružiti uvid u individualnu i kolektivnu dimenziju sjećanja i pamćenja, te na koji način emocionalna veza s prošlošću oblikuje narative. Na kraju, svakako, *muzeologija i arhivistika*. Muzeolozi i arhivisti se bave čuvanjem, upravljanjem i interpretacijom materijalnog i nematerijalnog kulturno-historijskog naslijeđa. Prezentacija i interpretacija naslijeđa u svim oblicima, kao i postojeći narativi, ključni su za uspješnu implementaciju programa kulture sjećanja.

Iako naučna istraživanja iz ovih disciplina pružaju solidne osnove i uvide, programi kulture sjećanja također se oslanjaju i djelimično ovise o aktuelnim društveno-političkim diskursima i tokovima. Implementacija programa kulture sjećanja ovisi o specifičnim kontekstima i potrebama društva te se često, pored konsultacija zvaničnih naučnih stavova i spoznaja, temelji i na individualnim i kolektivnim sjećanjima, razgovorima s aktivistima, zajednicama i građanima koji su povezani s određenim aspektima prošlosti.

3. Šta se želi postići ovim programom?

Program kulture sjećanja ima nekoliko ciljeva i želi postići, prije svega, *očuvanje historijske istine*. Jedan od glavnih ciljeva programa kulture sjećanja jeste očuvanje historijske istine i njene nepobitnosti. To uključuje dokumentiranje, istraživanje i interpretaciju historijskih događaja i fenomena na temelju dostupnih izvora kako bi se onemogućila njena manipulacija i historijski revizionizam. Program kulture sjećanja nastoji pružiti objektivne informacije o prošlosti kako bi se stvorila čvrsta osnova za razumijevanje društva danas, te definirao odnos društva prema vlastitoj budućnosti. Kroz program kulture sjećanja teži se *promicati razumijevanje i toleranciju* među različitim grupama i zajednicama.

Prikazivanje različitih perspektiva, narativa i iskustava iz prošlosti može pomoći u razbijanju stereotipa, smanjenju predrasuda i promicanju dijaloga između različitih skupina. Sjećanje jeste bitno i jedan je od temelja izgradnje kolektivnog identiteta, međutim, od načina transfera tog sjećanja na buduće generacije ovisit će trajanje i kvalitet sjećanja. Program kulture sjećanja ima za cilj *njegovati i jačati kolektivni identitet* zajednice ili društva. Kroz proučavanje prošlosti, slavljenje heroja, obilježavanje važnih događaja i očuvanje kulturnog naslijeđa, program kulture sjećanja može doprinijeti izgradnji identiteta koji se temelji na historijskom kontekstu.

Osim toga, kroz ovaj program *prevenira se ponavljanje grešaka*. Program kulture sjećanja važna je spona između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Program ima važnu ulogu u podizanju svijesti o greškama u prošlosti, te na koji način se one mogu prevenirati ili ispravno rješavati u budućnosti. Prilika su za komuniciranje o individualnim ili kolektivnim traumama, ali i istovremeno poticaj na miran suživot i nenasilno rješavanje sporova. Na kraju, program ima za cilj *očuvanje kulturnog naslijeđa*. To može uključivati zaštitu i obnovu spomenika, umjetničkih dijela, oživljavanje tradicija,

običaja i jezika koji su važni za identitet zajednice. Kroz njegovanje kulturnog nasljeđa, program kulture sjećanja pomaže očuvanju i prenošenju bogate baštine budućim generacijama.

Sveukupno, program kulture sjećanja teži očuvanju historijske istine, promicanju razumijevanja, jačanju identiteta, razvijanju empatije, osjećaja samopoštovanja i patriotizma, sprečavanju ponavljanja pogrešaka i očuvanju kulturnog nasljeđa.

4. Kako program doprinosi razvoju cjelovite ličnosti?

Program kulture sjećanja značajno doprinosi razvoju cjelovite ličnosti djece/učenika na nekoliko načina. Prije svega, kroz *razumijevanje prošlosti*, gdje učenici imaju priliku upoznati se s događajima iz prošlosti, historijskim ličnostima i različitim perspektivama i narativima o historijskim događajima u BiH. To im pomaže razumjeti kontekst u kojem žive i shvatiti kako su se društvo i kultura razvijali tokom vremena. Ovo znanje pruža temelj za kritičko razmišljanje, analizu, donošenje informiranih zaključaka o svijetu oko njih te postupanje u budućnosti.

Kroz proučavanje povijesnih događaja i izazova s kojima su se ljudi susretali, program kulture sjećanja može poticati učenike na razmišljanje o *moralnim i etičkim pitanjima*. Učenici se suočavaju s različitim vrijednostima, narativima, sukobima interesa i moralnim dilemama koje su prošli ljudi u prošlosti. To ih potiče na razvoj i propitivanje postojećih vlastitih moralnih i etičkih stavova te sposobnost donošenja informiranih odluka.

Program kulture sjećanja često uključuje priče o patnji, žrtvama i traumama iz prošlosti. Kroz takve priče učenici mogu razviti *empatiju i suosjećanje* prema drugima. Povezivanje s iskustvima drugih ljudi iz prošlosti pomaže učenicima u razumijevanju ljudske patnje i izgradnji empatijskih vještina. To potiče razvoj samosvijesti, suosjećanja i brige za druge. Program pomaže i kod *razvijanja osjećaja patriotizma i samopoštovanja*.

Naime, poznavanje, razumijevanje i njegovanje značajnih događaja, datuma i ličnosti iz bosanskohercegovačke prošlosti omogućava nam uspostavu posebnih individualnih i kolektivnih veza s domovinom, a time i izgradnju osjećaja samopoštovanja i patriotizma. Program potiče učenike na *kritičko razmišljanje i analitičke vještine*, analizu izvora, razumijevanje konteksta i evaluaciju informacija. Kroz istraživanje historijskih događaja učenici razvijaju vještine kritičkog razmišljanja, interpretacije i analize različitih izvora. Ove vještine ključne su za razvoj cjelovite ličnosti i omogućuju učenicima da budu informirani građani i aktivni sudionici u društvu. Na kraju, program može pomoći učenicima da razumiju i cijene svoj *identitet i pripadnost* određenoj zajednici ili kulturi.

5. Na koji način cilja učenička postignuća, a na koji dobrobit učenika?

Program kulture sjećanja ima značajan utjecaj na učenička postignuća i dobrobit na brojne načine. Prije svega, to je *obogaćivanje obrazovnog iskustva* kroz pružanje dodatnih obrazovnih sadržaja i iskustava koja obogaćuju učeničko učenje. Kroz upoznavanje s historijskim događajima, kulturnim nasljeđem i različitim perspektivama, učenici dobivaju dublje razumijevanje predmeta i konteksta koji se obrađuju u nastavi. To može potaknuti veću motivaciju za učenje i interesiranje za predmete koji su povezani s programom kulture sjećanja. Program promovira *razvoj ključnih vještina* kod učenika. To uključuje vještine kritičkog razmišljanja, analitičke sposobnosti, istraživačke vještine, interpretaciju izvora, pisanje eseja i komunikacijske vještine. Ove vještine važne su za akademski uspjeh, ali i za uspješno funkcioniranje u širem društvenom i profesionalnom kontekstu.

Nadalje, program doprinosi *razvoju interkulturalne osjetljivosti* kod učenika. Upoznavanje s različitim kulturama, tradicijama i historijskim iskustvima drugih ljudi pomaže učenicima da razumiju, cijene i poštuju različitosti. To jača njihovu sposobnost komunikacije i saradnje s ljudima iz različitih kultura te ih priprema za multikulturalni svijet. Također, program može imati emocionalni utjecaj na učenike.

Upoznavanje s pričama o hrabrosti, otporu, preživljavanju ili žrtvama može potaknuti razvoj empatije, saosjećanja i moralne osjetljivosti kod učenika. To može pridonijeti njihovom *emocionalnom razvoju*, razumijevanju složenosti ljudskog iskustva te *osnaživanju* njihove sposobnosti suočavanja s izazovima i promicanju pozitivnih vrijednosti. Na kraju, program je često usko *povezan s lokalnom zajednicom* i njezinim povijesnim nasljeđem. Kroz takve programe učenici razvijaju osjećaj pripadnosti, identiteta i odgovornosti prema povijesnom nasljeđu.

6. Da li program stvara vezivne tačke s javnim servisima, realnim sektorom...?

Program kulture sjećanja često stvara vezivne tačke s javnim servisima i realnim sektorom. Nekoliko je načina na koje se to može postići, a neki od njih jesu svakako *saradnja s muzejima, arhivima i kulturnim institucijama*. Učenici u okviru programa često mogu saradivati s muzejima, arhivima i drugim kulturnim institucijama koje učenicima pružaju priliku da istraže i dožive povijesne artefakte, dokumente i izložbe.

Pored toga, ove institucije mogu pružiti stručnost, resurse i prostor za provedbu programa kulture sjećanja. Zatim, program može uspostaviti *partnerstva s obrazovnim institucijama* poput škola, univerziteta i centara za obrazovanje. Ovakva partnerstva omogućuju razmjenu znanja i resursa te olakšavaju implementaciju programa u školskom okruženju. Nadalje, program može saradivati s relevantnim *vladinim i nevladinim organizacijama* koje se bave obrazovanjem, kulturom, historijom i ljudskim pravima. Ove organizacije mogu pružiti podršku, stručnost i resurse za provedbu programa, kao i pomoći u promoviranju svijesti o njihovom značaju.

Na kraju, program se može povezati s realnim sektorom, poput industrije, poslovnih organizacija i lokalnih preduzeća. Ove organizacije mogu pružiti podršku finansijskih sredstava, volonterskih aktivnosti ili profesionalnih vještina kako bi podržale provedbu programa i doprinijele njegovom uspjehu. Kroz takva partnerstva i saradnje, program kulture sjećanja postaje integralni dio društvenog i obrazovnog ekosistema te koristi resurse i ekspertizu javnih servisa i realnog sektora kako bi ostvario svoje ciljeve.

II DIO PROGRAMA: Sadržaj i aktivnosti programa

Koliko je aktivnosti obuhvaćeno ovim programom?

Program *Kultura sjećanja* obuhvata 14 aktivnosti, koje su raspoređene na sljedeći način:

- 1 aktivnost na nivou predškolskog obrazovanja,
- 9 aktivnosti na nivou osnovnog obrazovanja,
- 4 aktivnosti na nivou srednjeg obrazovanja.

U predškolskim ustanovama, osnovnom i srednjem nivou obrazovanja realizirat će se 5 aktivnosti tokom 2023/2024. školske godine.

Tabelarni prikaz aktivnosti programa

PREDŠKOLSKA USTANOVA	OSNOVNA ŠKOLA									SREDNJA ŠKOLA			
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV

			A4				A8			A11	A12	A13	
PREDŠKOLSKA USTANOVA													
AKTIVNOST													
OSNOVNA ŠKOLA													
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX					
		KO SMO KROZ SPOMENIKE				KAD PLANINE PROGOVORE							
SREDNJA ŠKOLA													
I			II				III			IV			
OD RATA DO MIRA			SJEĆANJE NA SREBRENICU				NAŠA DUHOVNOST						

U daljnjem tekstu navedene su programske aktivnosti organizirane prema hijerarhijskom slijedu. Svaka aktivnost strukturirana je kako bi se osigurala jasnoća i logički redoslijed izvođenja. Ovaj pristup omogućava postupno napredovanje kroz različite razine aktivnosti, svaka sa svojim specifičnim zadacima i ciljevima. Zahvaljujući ovom hijerarhijskom rasporedu, olakšano je razumijevanje složenog procesa i postizanje željenih rezultata.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A4: RADIONICA „Ko smo kroz spomenike“

Opis aktivnosti

Odnos prema spomenicima definira naš odnos prema vlastitoj prošlosti, stoga ova aktivnost ima za cilj informirati i obrazovati učenike o historiji, kulturi i identitetu naše domovine, kako bi kroz usvojeno znanje o spomenicima uspostavili prisniji odnos prema vlastitoj prošlosti. Kao javni fenomeni, spomenici, bilo koje vrste ili tipa, često su najvidljiviji primjeri kulture sjećanja neke zemlje i istovremeno čuvari prošlosti koji svjedoče i komuniciraju o vrijednostima i dostignućima zajednica koje su ih stvorile. Bili oni nadgrobni spomenici, spomenici posvećeni antifašističkoj borbi Drugog svjetskog rata, spomenici iz perioda agresije, spomenici značajnim historijskim ličnostima, nacionalni spomenici u vidu tvrđava, kula i starih gradova i drugih graditeljskih jezgri, svaki od njih je riznica koja otkrivanjem njihove historijske pozadine dodatno obogaćuje znanje učenika o povijesti Bosne i Hercegovine, te razvija svijest o višestoljetnom kontinuitetu državnosti kao i osjećaju patriotizma. Učenici će projekt realizirati kroz obrazovnu art radionicu, prilagođenu njihovom uzrastu, u kojoj će se na različite umjetničke načine i izražaje tretirati i obrađivati ciljani tipovi i vrste spomenika ili njihovi pojedinačni simboli i elementi, a koji su u neodvojivoj vezi s identitetom naše zemlje. Radionica treba istaći kulturni i historijski značaj spomenika, kao i njihove interpretacijske poruke. Na taj način učenici će očuvati sjećanje na važne događaje, osobe, vrijednosti i poruke koje se spomenicima prenose do danas.

Aktivnost 1: Edukativni uvod

Radionicu započeti s pojašnjenjem šta su to spomenici, koje vrste spomenika postoje i iz kojih perioda naše prošlosti. Pojašnjenja trebaju biti praćena prikazivanjem vizuala različitih vrsta spomenika na savremenim medijima u vidu fotografija ili videomaterijala. Po mogućnosti prikazati makete i umanjene modele pojedinih spomenika. U razgovoru saznati koje spomenike iz svog okruženja učenici prepoznaju, da li pored nekih svakodnevno prolaze te skrenuti pažnju na one koji se nalaze u neposrednoj blizini njihove škole. Također, u razgovoru saznati da li znaju nešto o prošlosti tih spomenika, iz kojih su vremenskih perioda, odnosno kome su posvećeni.

Fokus edukativnog uvoda potom prebaciti na stećak, srednjovjekovni nadgrobni spomenik, koji će biti predmet učeničkog istraživanja i obrade tokom radionice. Pojasniti vrijeme njihovog nastanka, u koju su svrhu korišteni, te koliko je stećak važan element bosanskohercegovačke historije, svjedočeci stoljećima o načinu života, običajima i kulturi naroda srednjovjekovne bosanske države. Analizom oblika, ukrasa, motiva, simbola i natpisa uklesanim na njima, uz pomoć voditelja radionice učenici će učiti o historiji svoje zemlje na jedan drugačiji način, kao i o važnosti stećka u izgradnji bosanskohercegovačkog identiteta.

Aktivnost 2: Modeliranje stećka

Nakon edukativnog uvoda i objašnjenja praćenih vizualima i umanjenim modelima, svaki od učenika će dobiti zadatak da od glinamola napravi jedan od prikazanih stećaka po vlastitoj želji ili neki od njegovih karakterističnih ukrasa i motiva. Od voditelja radionice, učenici će dobiti upute na koji način stećke osušiti, te dodatno obraditi. Pored toga, također uz pomoć voditelja radionice, dobit će zadatak da u vidu naslova napišu naziv stećka ili odabranog ukrasa kao i mjesto iz kojeg potiče, a pored toga i svoje ime.

Aktivnost 3: Izložba

Od modeliranih i napravljenih stećaka u učionici odjeljenja ili zajedničkom školskom prostoru napraviti izložbu, koja može biti upriličena specijalnim povodom.

Cilj aktivnosti

Ovakva vrsta radionica treba biti okruženje za poticaj i razvoj kritičkog promišljanja i sposobnost razumijevanja različitih perspektiva i narativa. Njen cilj jeste razvijanje svijesti o važnosti spomenika za proučavanje prošlosti, kulture i identiteta naše domovine, ali i zaštite i očuvanja spomenika i kulturno-historijskog naslijeđa kako bi se njihove poruke mogle prenositi i budućim generacijama.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika trećeg razreda osnovne škole (8-9 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPIP, te je ista definirana u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja radionice	<i>u mjesecu aprilu</i>
Mjesto održavanja	<i>učionica ili druga školska prostorija</i>
Ciljna skupina	<i>učenici trećeg razreda osnovne škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Kulture sjećanja“ predviđaju ravnotežu i balans u smislu njihovog broja i složenosti realizacije, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti 4: Radionica „Ko smo kroz spomenike“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Objasnjava značaj spomenika;
- Navodi spomenike u svojoj bližoj životnoj sredini i školskoj okolini;
- Navodi neke od najpoznatijih gradskih spomenika;
- Dovodi u vezu spomenike s događajima i ličnostima iz bliže ili dalje prošlosti;
- Opisuje karakteristike stećka.

Međupredmetna poveznica

Likovna kultura*

A.3.3

Stvaralački/istraživački proces, kreira idejna rješenja i inovacije, stvara kreacije i rekonponira.

Moja okolina*

A.3.2

Objasnjava povezanost života i rada ljudi u užem zavičaju kao kulturnoj, društvenoj i privrednoj cjelini, istražuje značajne događaje i spomenike kulture užeg zavičaja.

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost *

C.3.6

Govori prilagođeno različitim kontekstima i komunikacijskim ciljevima u skladu sa standardnim jezikom i retoričkim pravilima.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST, ZNANJE, PRAVEDNOST I HUMANOST

Učenici će tokom ovog programa moći razviti kreativnost, radoznalost, otvorenost uma, socijalnu odgovornost, jednakost i poštenje, ljubav.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se tri komponente:

1. KWL tabela prije početka realizacije aktivnosti;
2. Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate;
3. Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose.

Monitoring radionice o spomenicima uključuje praćenje učenika tokom radionice kako bi se osiguralo da učenici uspješno primjenjuju naučene spoznaje o spomenicima odnosno stećcima, te da su ih u stanju reprodukovati vlastitim umijećem i oblikovanjem. Reprodukovanjem oblika, forme i ukrasnih elemenata stećka učenici primjenjuju i potvrđuju usvojeno znanje. Voditelj radionice uočava i bilježi kako učenici primjenjuju naučeno kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i postignuća. Koristiti i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa

Nakon provedenih aktivnosti u okviru radionice „Ko smo kroz spomenike“ utvrđuje se stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode.

U okviru evaluacije potrebno je odgovoriti na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

Napomena:

* S obzirom na to da će se za treći razred u školskoj 2023/24. godini primjenjivati Nastavni plan i program donesen na osnovu Odluke Ministarstva broj: 11/04-38-29984/18 od 13. 8. 2018. godine, plan vannastavnih programa dobra je poveznica različitih predmeta i oblasti na nivou ishoda i služi kao priprema i uvod za sljedeću školsku 2024/2025. godinu, kada će se u trećem razredu implementirati Nastavni plan i program sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A8: POHOD „Kad planine progovore“

Opis aktivnosti:

Učenici će aktivnost realizirati u okviru „Škole planinarstva“, prilikom pohoda na planine Igman, Bjelašnica i Trebević, u sklopu koje se, pored prirodnih ljepota i značaja naših planina, upoznaju s njihovim očuvanjem i značajem za klimu, zatim različitim aspektima sporta, zdravim životnim stilovima, vremenskim promjenama i kvalitetom života čovjeka. Istovremeno, ovaj je pohod odlična prilika da učenici uče i o događajima iz različitih perioda naše historije koji su se odvijali na ovim planinama, što će doprinijeti boljem razumijevanju prošlosti i prostora kroz različite periode, ali i potaknuti promišljanje i formiranje vlastitih stavova o ovim događajima i njihovom utjecaju na oblikovanje našeg današnjeg društva. Aktivnost će se realizirati obilascima i posjetama spomen-obilježjima i drugim vrstama memorijalnih mjesta koja su u vezi s ratnim zbivanjima tokom agresije na našu domovinu, odnosno period Drugog svjetskog rata. Pored toga, na planinama će učenici učiti i o njihovoj olimpijskoj prošlosti. Prilikom posjete ovim lokacijama bit će održani historijski časovi kao i razgovori sa svjedocima i učesnicima ratnih zbivanja, kako bi se učenicima približio i njihov doživljaj tih dešavanja. Ovom aktivnošću učenici će razvijati empatiju, osjećaj ponosa i patriotizma te bolje razumjeti važnost mira i tolerancije u društvu, a s aspekta sporta i Zimskih olimpijskih igara razvijati osjećaj ponosa i njegovanja olimpijskog duha.

Aktivnost 1: Posjeta Šehidskom mezarju na Igmanu – historijski čas o odbrani Igmana.

Aktivnost 2: Posjeta Igmanskoj džamiji – historijski čas.

Aktivnost 3: Posjeta spomeniku Igmanskom maršu na Velikom polju – historijski čas.

Aktivnost 4: Posjeta bob-stazi na Trebeviću – historijski čas o XIV zimskim olimpijskim igrama.

Preporuka za 5. aktivnost: Po završetku „Škole planinarstva“ i u sklopu nje aktivnosti „Kad planine progovore“ s profesorima geografije i historije učenici mogu napraviti reljefnu maketu Sarajevske kotline, koju omeđuju planine Bjelašnica, Igman i Trebević. Nakon izrade makete na njoj trebaju mapirati sve značajne lokalitete koje su posjetili, koji su u vezi s kulturom sjećanja na period agresije i Drugog svjetskog rata kao i olimpijskim naslijeđem grada Sarajeva.

Cilj aktivnosti

Navedene aktivnosti omogućavaju učenicima iskustveno učenje i poticaj za razvoj kritičkog mišljenja i multiperspektivnosti. Cilj aktivnosti jeste razvijanje osjećaja patriotizma i samopoštovanja te njegovanje i očuvanje kulture sjećanja na ličnosti i događaje iz naše prošlosti, ali i olimpijskog duha našeg grada.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika sedmog razreda osnovne škole.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPiP sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja učenika, Općom metodologijom o registraciji vannastavnih i posebnih programa, Katalogom registriranih programa, te je ista definirana u Metodologiji GPR-a odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>u mjesecu oktobru, novembru i maju</i>
Mjesto održavanja	<i>Igman, Bjelašnica i Trebević</i>
Ciljna skupina	<i>učenici sedmih razreda osnovne škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Kulture sjećanja“ predviđaju ravnotežu i balans u smislu njihovog broja i složenosti realizacije, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A8 „**Kad planine progovore**“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Prepoznaje različita historijska gledišta na historijske događaje, pojave i procese;
- Objašnjava glavne pravce, procese i probleme u prošlosti, smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir;
- Objašnjava glavne događaje u vremenu i njihovu međusobnu povezanost;
- Objašnjava utjecaj ideja, pojava i stavova pojedinaca ili grupa na promjene u društvu;
- Objašnjava značaj spomen-obilježja i povod njihovog nastanka;
- Koristi različite vrste geografske orijentacije;
- Opisuje značaj zdravog življenja te očuvanja i zaštite okoliša.

Međupredmetna poveznica

Biologija

B.7.1

Procjenjuje važnost biodiverziteta u svrhu njegovog očuvanja.

B.7.3

Procjenjuje važnost ugroženih, endemičnih i rijetkih biljnih organizama u Bosni i Hercegovini u cilju njihove zaštite.

Geografija

B.7.1

Raščlanjuje uzročno-posljedične odnose (interakciju) pojava i procesa koristeći geografsku terminologiju, kritičko mišljenje, različite geografske metode i geografske vještine.

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A.7.3

Tumači način upotrebe riječi i ustaljenih izraza u tekstu, određujući njihovu semantiku i razlikuje kako izbor riječi doprinosi značenju cjeline.

C.7.1

Učestvuje u nizu razgovora i saradnji s različitim sagovornicima, nadogradnji na idejama drugih i izražavanju vlastitih ideja jasno i uvjerljivo uz primjenu jezičkog bontona.

C.7.3

Procjenjuje vlastiti stav i stav drugih uz argumentaciju i korištenje dokaza i retoričkih pravila uz primjenu jezičkog bontona.

Zdravi životni stilovi

A.7.1.

Procjenjuje važnost redovnog tjelesnog vježbanja za očuvanje i unapređenje zdravlja.

C.7.1

Analizira značaj prevencije nasilja otkrivajući uzroke i posljedice u rješavanju konfliktnih situacija.

C.7.2

Izražava vlastite emocije razumijevajući osjećaje drugih.

Historija

A.7.3

Prepoznaje različita historijska gledišta na historijske događaje, pojave i procese.

B.7.1

Koristi različite načine prikazivanja historijskog vremena poštujući hronologiju događaja.

B.7.2

Objašnjava glavne pravce, procese i probleme u prošlosti, smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.

B.7.3

Analizira historijska razdoblja i promjenu stajališta u zavisnosti od vremena i prostora.

C.7.1

Objašnjava glavne događaje u vremenu i njihovu međusobnu povezanost.

C.7.2

Objašnjava utjecaj ideja, pojava i stavova pojedinaca ili grupa na promjene u društvu.

C.7.3

Analizira uzroke nastalih promjena u različitim historijskim razdobljima.

D.7.2

Procjenjuje povezanost između određenih historijskih događaja i širih društvenih, ekonomskih i političkih pravaca i razvoja.

Tjelesni i zdravstveni odgoj/Sport

A.7.5

Utvrdjuje temeljne zakonitosti opterećenja i odmora u uvjetima tjelesnog vježbanja.

B.7.2

Planira i provodi aktivnosti značajne za održavanje lične higijene, zaštitu i očuvanje okoliša.

C.7.3

Razvija toleranciju i vlastiti identitet.

Građansko obrazovanje/Demokratija i ljudska prava

A.7.1

Opisuje slobode, prava, odgovornosti i dužnosti pojedinca u društvu i pokazuje društvenu odgovornost i posvećenost zajedničkom dobru.

A.7.4

Objašnjava važnost poštivanja različitih kulturnih i građanskih identiteta za dobrobit pojedinca i društva i zagovara kulturnu različitost kao društveno bogatstvo.

B.7.4

Opisuje ulogu ustava u zaštiti prava građana i dovodi u vezu zaštitu prava, pravdu i pravednost u društvu s funkcioniranjem demokratskih institucija i razvijenošću demokratske građanske kulture.

C.7.3

C. 3. Opisuje važnost primjene Međunarodnog humanitarnog prava i analizira značaj Ženevskih konvencija u sprečavanju i humaniziranju oružanih sukoba.

C.7.6

Prepoznaje globalne probleme i zagovara odgovornost sadašnjih generacija za dobrobit budućih.

Parametri karakternih snaga: umjerenost, transcendentnost, odvažnost.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti samoregulaciju/kontrolu, razboritost, poštovanje ljepote i izvrsnosti, zahvalnost, upornost, hrabrost, vitalnost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Monitoring aktivnosti „Kad planine progovore“ uključuje praćenje procesa učenja kod učenika koji ovise o načinu na koji učenici pristupaju informacijama i načinu na koji transformiraju podatke do

kojih su došli tokom posjeta spomen-obilježjima i tokom izrade radnih zadataka. Na taj način će se osigurati da učenici uspješno primjenjuju naučene spoznaje o dešavanjima i značajnim lokalitetima iz perioda agresije na našu zemlju, odnosno Drugog svjetskog rata i XIV zimskih olimpijskih igara, kao i da analiziraju uzroke, posljedice i složenost promjena u različitim historijskim periodima. Voditelj aktivnosti uočava i bilježi kako učenici primjenjuju naučeno kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i postignuća. Planinarski vodiči i profesori u pratnji koriste tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa

Nakon provedene aktivnosti „Kad planine progovore“ utvrđuje se stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode.

U okviru evaluacije potrebno je odgovoriti na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A11: STUDIJSKA POSJETA – „Od rata do mira“

Opis aktivnosti:

Učenci će aktivnost realizirati kroz organiziranu studijsku posjetu centralnom, sjevernom i zapadnom dijelu Bosne s ciljem obilaska značajnih historijskih lokaliteta i učenja o kulturno-historijskom i prirodnom naslijeđu i znamenitostima svoje domovine. Pored toga, jedan od fokusa studijske posjete bit će razvijanje i njegovanje kulture sjećanja na period agresije na Bosnu i Hercegovinu odnosno njeno učešće u antifašističkoj borbi tokom Drugog svjetskog rata, kao i kulturu sjećanja na značajne historijske ličnosti iz ovih perioda. Tokom studijske posjete učenci će biti dužni da vode dnevnik putovanja i obilaska kulturno-historijskih i prirodnih lokaliteta, koji će naknadno, po povratku s putovanja, koristiti u izradi radnih zadataka, eseja i prezentacija na određene teme koje su bile predmet studijske posjete. Put je planiran u ukupnom trajanju od tri noći i četiri dana, na sedmičnom nivou od četvrtka do nedjelje. Pored nastavnog osoblja i lokalnih turističkih vodiča, tokom studijske posjete u pratnji učenika bit će obezbijeđeni i licencirani vanjski saradnici koji će realizirati historijske časove kao i čitanje nastavnih materijala tokom vožnje na teme koje su predviđene i definirane programom.

Plan puta podrazumijeva rutu: *Sarajevo – Fojnica – Vitez – Jajce – Bihać – Velika Kladuša – Bužim – Cazin – Bihać – Prijedor – Vlačić – Travnik – Visoko – Sarajevo.*

I DAN

Sarajevo

- Polazak ispred Zemaljskog muzeja;

Fojnica;

- Posjeta Franjevačkom samostanu uz stručno vođenje;

Vitez;

- Obilazak Šehidskog spomen-obilježja kod Donje džamije u Ahmićima;

Jajce;

- Posjeta tvrđavi – historijski čas;

Bihać;

- Smještaj u hotel, večera, slobodno vrijeme.

II DAN

- **Bihać;**

Velika Kladuša;

- Posjeta starom gradu Kladuša, kuli Muje Hrnjice i okolini tvrđave;

Bužim;

- Posjeta muzeju i mezaru generala i Heroja odbrambeno-oslobodilačkog rata Izeta Nanića – historijski čas;

Cazin;

- Posjeta Starom gradu Ostrožac;

Bihać;

- Posjeta Muzeju 5. korpusa;
- Posjeta džamiji Fethiji;
- Večera, slobodno vrijeme i noćenje.

III DAN

Bihać

- Posjeta Nacionalnom parku Una;

Prijedor;

- Posjeta Kozarcu, historijski čas na lokaciji šehidskog mezarja;
- Posjeta proizvodnom pogonu Farma „Arifagić Investment“;

Vlašić;

- Smještaj, večera u hotelu.

IV DAN**Vlašić;**

- Obilazak planine i posjeta proizvođačima zdrave hrane;
- Posjeta Korićanskim stijenama.

Travnik;

- Posjeta Rodnoj kući Ive Andrića;
- Posjeta tvrđavi;
- Posjeta Šarenoj džamiji i Elči Ibrahim-pašinoj medresi;

Visoko;

- Obilazak Parka Ravne;

Sarajevo

- dolazak pred Zemaljski muzej.

Cilj aktivnosti

Studijska posjeta ima za cilj učenje o kulturno-historijskom i prirodnom naslijeđu Bosne i Hercegovine, te razvijanje i njegovanje kulture sjećanja i kolektivne memorije kod učeničke populacije na period agresije na Bosnu i Hercegovinu, odnosno njeno učešće u antifašističkoj borbi tokom Drugog svjetskog rata, kao i na značajne historijske ličnosti iz ovih perioda. Pored toga, cilj je očuvanje raznolikosti i pluralizma BiH, poticanje dijaloga, te objektivno upoznavanje s historijskim činjenicama s namjerom izgradnje trajnog mira i suživota na ovim prostorima.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika 1. razreda srednje škole shodno hronološkom uzrastu.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPIP s definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja učenika, Općom metodologijom o registraciji vannastavnih i posebnih programa, Katalogom registriranih programa, te je ista definirana u Metodologiji GPR-a srednjih škola.

Vrijeme održavanja	<i>tokom cijele nastavne 2023/2024. godine u skladu s operativnim planom</i>
Mjesto održavanja	<i>centralni, sjeverni i zapadni dio Bosne</i>
Ciljna skupina	<i>učenici prvih razreda srednje škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Kulture sjećanja“ predviđaju ravnotežu i balans u smislu njihovog broja i složenosti realizacije, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A11: **Studijska posjeta:** „Od rata do mira“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Donosi zaključke o kompleksnosti historijskih događaja na osnovu različitih interpretacija historijskih izvora;

- Procjenjuje različita historijska gledišta u zavisnosti od vremena i prostora;
- Tumači povezanost događaja i razvoja društva kroz političke, kulturne, ekonomske i religijske segmente u određenom historijskom vremenu;
- Utvrđuje uzroke i dugoročne posljedice događaja koje su izazvale prekretnice u svjetskoj i nacionalnoj historiji;
- Zaključuje o složenosti uzroka i posljedica događaja, pojava i procesa i njihovog utjecaja na sadašnjost;
- Istražuje historiju, kulturno-historijsko i prirodno nasljeđe BiH;
- Analizira značajne događaje i ličnosti iz bosanskohercegovačke historije;
- Opisuje historijske i prirodne spomenike, lokalitete i događaje od važnosti;
- Razlikuje historijske činjenice od mišljenja o historijskim događajima;
- Argumentira raznolikost i pluralizam BiH činjenicama iz prošlosti s ciljem uvažavanja različitosti i tolerancije;
- Istražuje modele i koncepte zdravog života i proizvodnje zdrave hrane.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A.1.1

Čita književne i/ili informativne tekstove citirajući i prosuđujući njihove dijelove u svrhu argumentiranja vlastitih stavova/zaključaka.

A.1.3

Tumači način upotrebe riječi i ustaljenih izraza u tekstu, određujući njihovu semantiku i razlikuje kako izbor riječi doprinosi značenju cjeline.

B.1.1

Analizira teme književnih i informativnih tekstova; piše argumente u korist navedenih tvrdnji pozivajući se na sadržaj teksta.

C.1.1

Učestvuje u nizu razgovora i saradnji s različitim sagovornicima, nadogradnji na idejama drugih i izražavanju vlastitih ideja jasno i uvjerljivo uz primjenu jezičkog bontona.

C.1.2

Integrira informacije prezentirane u različitim medijima i formatima, uključujući vizualno, kvantitativno i usmeno uz primjenu jezičkog bontona.

C.1.3

Procjenjuje vlastiti stav i stav drugih uz argumentaciju i korištenje dokaza i retoričkih pravila uz primjenu jezičkog bontona.

Geografija

A.1.1

Procjenjuje važnost izučavanja geografije u razumijevanju pojava, procesa, promjena i odnosa u prostornoj stvarnosti i njene aplikativnosti u savremenom društvu.

A.1.5

Procjenjuje različite vrste geografske orijentacije.

C.1.2

Kritički prosuđuje interakciju geosfera i ljudskih aktivnosti i neophodnost održivog korištenja prirodnih resursa te preporučuje mjere i uvjete upravljanja, očuvanja i racionalnog korištenja prirodnih resursa.

Historija

A.1.1

Provodi istraživanja samostalno odabirući historijske izvore o događajima, pojavama i procesima razdoblja koje proučava.

A.1.2

Vrednuje značaj historijskog razdoblja analizom primarnih i sekundarnih historijskih izvora.

A.1.3

Donosi zaključke o kompleksnosti historijskih događaja na osnovu različitih interpretacija historijskih izvora.

B.1.2

Analizira historijska razdoblja, glavne pravce razvoja, procese i probleme smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.

B.1.4

Procjenjuje različita historijska gledišta u zavisnosti od vremena i prostora.

C.1.2

Tumači povezanost događaja i razvoja društva kroz političke, kulturne, ekonomske i religijske segmente u određenom historijskom vremenu.

D.1.1

Utvrđuje uzroke i dugoročne posljedice događaja koje su izazvale prekretnice u svjetskoj i nacionalnoj historiji.

D.1.2

Dovodi u vezu historijske događaje sa širim društvenom kontekstom (društvo, politika i ekonomija) u određenom historijskom razdoblju.

D.1.3

Zaključuje o složenosti uzroka i posljedica događaja, pojava i procesa i njihovog utjecaja na sadašnjost.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: UMJERENOST, TRANSCENDENTNOST, ODVAŽNOST, PRAVEDNOST, HUMANOST.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti samoregulaciju/kontrolu, razboritost, zahvalnost, smisao za humor, poštovanje ljepote i izvrsnosti, upornost, hrabrost, iskrenost, vitalnost, jednakost i poštenje, socijalnu odgovornost, timski rad, ljubav, socijalnu i emocionalnu inteligenciju, velikodušnost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Monitoring studijske posjete „Od rata do mira“ uključuje praćenje svih procesa njene realizacije od načina na koji se informacije i teme prezentiraju, zbog prirode njihove osjetljivosti, do načina na koji im učenici pristupaju i transformiraju u podatke. Praćenje učenika tokom posjeta kulturno-historijskim i prirodnim lokalitetima neophodno je kako bi se učenicima pomoglo da lakše analiziraju *uzroke, posljedice i složenost promjena u različitim historijskim periodima*, ali i da bi se osiguralo da učenici uspješno primaju i primjenjuju naučene spoznaje. Nastavno i osoblje u pratnji uočava i bilježi kako učenici primjenjuju naučeno kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i postignuća, kao i uspješnost naknadnog radnog zadatka.

Evaluacija programa

Nakon provedene aktivnosti „Kad planine progovore“ utvrđuje se stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode.

U okviru evaluacije potrebno je odgovoriti na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

*Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?
Prijedlozi za unapređenje.*

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A12: Studijska posjeta – „Sjećanje na Srebrenicu“

Opis aktivnosti

Aktivnost „Sjećanje na Srebrenicu“ realizirat će se kroz studijsku posjetu Memorijalnom centru Srebrenica u Potočarima. Uz stručno vođenje i predavanja uposlenika Memorijalnog centra, učenici će imati priliku da se upoznaju s okolnostima i načinom života stanovnika ovog kraja tokom agresije na našu zemlju, kao i genocidom koji je počinjen nad Bošnjacima tokom jula 1995. godine, padom Srebrenice – sigurne zone Ujedinjenih nacija u ruke VRs-a, što se smatra vrhuncem, najtežom i završnom etapom genocidne operacije započete u aprilu 1992. godine. Kroz dostupne izložbene postavke, arhivsku građu, video i audiomaterijale, svjedočanstva preživjelih i ostale oblike materijala učenici će učiti o genocidu počinjenom prema bošnjačkom narodu te dobiti priliku da na autentičnoj lokaciji sami pročitaju šta je zapisano na jednoj od najmračnijih stranica moderne historije.

Učenici će posjetiti i mezarje na kojem će imati priliku odati počast nedužno ubijenima i u okviru historijskog časa učiti o masovnim grobnicama, sistemskom procesu naknadnog premještanja posmrtnih ostataka u sekundarne i tercijarne grobnice u cilju prikrivanja masovnog ubijanja.

U svjetlu pozitivnih priča i primjera, učenicima će biti omogućeni susreti i razgovori s preživjelim sudionicima tog vremena i događaja, koji su istovremeno i povratnici u srebrenički kraj. Na njihovim pozitivnim primjerima učenici će učiti o nadi u bolje sutra, pomirenju, dijalogu i toleranciji, kao i hrabrosti da bez obzira na sve izazove svoj život nastave u srebreničkom kraju. Posjeta Memorijalnom centru Srebrenica jedna je od najvažnijih aktivnosti i u fokusu je programa „Kultura sjećanja“ jer njome učenici uče i razvijaju svijest o genocidu koji je počinjen nad bošnjačkim narodom u Bosni i Hercegovini, kao najvećem zločinu u Evropi nakon Drugog svjetskog rata.

Po povratku, na osnovu stečenog znanja i historijskih izvora, učenici trebaju pripremiti izlaganje ili prezentaciju o genocidu u Srebrenici i neophodnosti prestanka njegovog negiranja i poricanja. Realizacija te aktivnosti istovremeno treba biti prilika za refleksije na posjetu, gdje će učenici međusobno razgovarati i diskutirati o svim aspektima genocida s kojima su se upoznali i učili prilikom posjete Memorijalnom centru, kao i emocijama koje je posjeta potakla kod njih. Učenici će nakon toga dobiti radni zadatak da sami istraže pješaćki pohod „Marš mira“, koji se održava u sklopu obilježavanja godišnjice genocida s ciljem odavanja počasti žrtvama, podsjećanja na stravične zločine i animiranja nadležnih za procesuiranje osoba odgovornih za počinjene zločine. Ruta „Marša mira“ isti je put koji su pohodile žrtve srebreničkog genocida tražeći spas, pa će učenici uz pomoć nastavnog osoblja na karti mapirati trasu njihovog kretanja i lokalitete iz jula 1995. godine na kojima su izvršene masovne egzekucije ili pronađene primarne ili sekundarne masovne grobnice. Ukoliko se neko od učenika na dobrovoljnoj bazi prijavi za učešće na „Maršu mira“, tokom pohoda može snimiti kratki dokumentarni film koji će naknadno biti prikazan u razredu ili školi s ciljem educiranja, podizanja i razvijanja svijesti o značaju obilježavanja godišnjice genocida, a ujedno i borbe protiv njegovog negiranja i poricanja.

Plan studijske posjete

Sarajevo – Potočari – Sarajevo

- Polazak ispred Zemaljskog muzeja BiH;
- Dolazak u Potočare;
- Obilazak mezarja i historijski čas;
- Obilazak Memorijalnog centra i izložbenih postavki uz stručno vođenje;
- Susret i razgovor s povratnicima u srebrenički kraj;
- Posjeta kućama srebreničkih majki;

- Polazak iz Potočara;
- Dolazak u Sarajevo.

Cilj aktivnosti

Učenje i podizanje svijesti učenika o genocidu koji je počinjen nad bošnjačkim narodom u Bosni i Hercegovini. Razvijanje i njegovanje kulture sjećanja na ovaj tragični događaj, uz razvijanje osjećaja empatije i odavanja počasti prema žrtvama. Otvaranje dijaloga o teškoj prošlosti, te učenje samopoštovanju, pomirenju, suživotu i toleranciji.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika 2. razreda srednje škole shodno hronološkom uzrastu.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPIP s definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja učenika, Općom metodologijom o registraciji vannastavnih i posebnih programa, Katalogom registriranih programa, te je ista definirana u Metodologiji GPR-a srednjih škola.

Vrijeme održavanja	<i>u mjesecu oktobru i novembru</i>
Mjesto održavanja	<i>Potočari, Srebrenica</i>
Ciljna skupina	<i>učenici drugih razreda srednje škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Kulture sjećanja“ predviđaju ravnotežu i balans u smislu njihovog broja i složenosti realizacije, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A11 „Sjećanje na Srebrenicu“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Istražuje genocid u Srebrenici koristeći različite historijske izvore;
- Preispituje uzroke i posljedice genocida u Srebrenici na bosanskohercegovačko društvo;
- Procjenjuje ulogu pojedinaca i društveno-političkog sistema u izvršenju genocida u Srebrenici;
- Razlikuje činjenice i dokaze od subjektivnog mišljenja o genocidu u Srebrenici na osnovu informacija iz različitih historijskih izvora;
- Kreira istraživačka pitanja o genocidu u Srebrenici na osnovu historijskih izvora;
- Raspravlja o tome kako različita tumačenja prošlosti imaju posljedice na sadašnjost;
- Obrazlaže zašto genocid u Srebrenici ima različite interpretacije.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A.II.3

Tumači način upotrebe riječi i ustaljenih izraza u tekstu, određujući njihovu semantiku i razlikuje kako izbor riječi doprinosi značenju cjeline.

A.II.8

Procjenjuje i spaja sadržaj predstavljen u različitim medijima i formatima (npr. vizualno, audiovizualno, grafički...).

B.II.6

Koristi savremenu tehnologiju da napiše i objavi radove, te ostvari interakciju i saradnju s drugima.

C.II.2

Integrira informacije prezentirane u različitim medijima i formatima, uključujući vizualno, kvantitativno i usmeno uz primjenu jezičkog bontona.

C.II.4

Prezentira informacije, nalaze i dokaze tako da slušaoci mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razvoj i stil primjereni su zadatku, svrsi i publici.

C.II.5

Koristi digitalne medije i vizualno izlaganje podataka svrsishodno prikazujući informacije u cilju boljeg razumijevanja prezentacija.

Historija

A.II.1

Istražuje prošlost na osnovi primarnih i sekundarnih izvora, zauzimajući kritički stav prema prihvaćenim izvorima.

A.II.2

Kreira složenije radove utemeljene na dokazima i prezentira ih na zadate načine.

A.II.3

Pronalazi historijske izvore i otkriva različita historijska stajališta na isti događaj.

B.II.4

Analizira kako se mijenjaju gledišta u zavisnosti od vremena i prostora.

D.II.1

Prosudjuje složenost uzroka i posljedica događaja, pojava i procesa historijskog perioda koji proučava.

D.II.2

Procjenjuje kako određeni historijski događaji mogu utjecati na društvene, ekonomske i političke pravce razvoja društva historijskog razdoblja koje proučava.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: UMJERENOST, TRANSCENDENTNOST, ODVAŽNOST.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti razboritost, opraštanje/samilosnost, samoregulaciju/kontrolu, nadu i optimizam, duhovnost, iskrenost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Prvi dio monitoringa, prije početka realizacije aktivnosti i na samom kraju, provesti kroz KWL tabelu i pitanja:

1. Šta znam o genocidu u Srebrenici?
2. Šta želim znati o genocidu u Srebrenici?
3. Šta sam naučio/la o genocidu u Srebrenici?

Drugi dio monitoringa studijske posjete „Sjećanje na Srebrenicu“ uključuje praćenje procesa učenja kod učenika u svim fazama i etapama. S obzirom na težinu teme, posebno obratiti pažnju o načinu na koji učenici primaju informacije do kojih su došli tokom posjete Memorijalnom centru Srebrenica, te kako te informacije transformiraju u podatke i kako ih koriste tokom izrade radnih zadataka. Na taj način će se osigurati da učenici uspješno primjenjuju naučene spoznaje, kao i da analiziraju uzroke, posljedice i složenost promjena genocida u Srebrenici. Voditelj aktivnosti uočava i bilježi kako učenici primjenjuju naučeno kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i postignuća, kao i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje

pitanja, koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa

Nakon provedene aktivnosti „Sjećanje na Srebrenicu“ utvrđuje se stepen ostvarenosti u odnosu na postavljene ishode.

U okviru evaluacije potrebno je odgovoriti na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A13: POSJETA – „Naša duhovnost“

Opis aktivnosti

Bosna i Hercegovina zemlja je izuzetno bogatog i gotovo neprocjenjivog istočnog i zapadnog kulturno-civilizacijskog nasljeđa. U želji da se to nasljeđe predstavi široj javnosti i da ga na edukativan način približi učeničkoj populaciji koja i nije toliko svjesna ovog resursa i potencijala svoje domovine, Zemaljski muzej BiH, Historijski arhiv, Orijentalni institut, Bošnjački institut, Umjetnička galerija BiH i Islamska zajednica u BiH organiziraju veliku multimedijalnu izložbu o umjetnosti, kulturi i bosanskohercegovačkoj tradiciji, naziva „Pod nebom vedre vjere – islam i Evropa u iskustvu Bosne“.

Na izložbi je predstavljeno oko 700 eksponata iz različitih perioda koji su podijeljeni u 23 tematske cjeline od kojih svaka tematizira jedno od područja islama i islamske tradicije, prezentirajući jedinstveno nacionalno i kulturno-civilizacijsko blago Bosne i Hercegovine. Sadržaj izložbe jeste multidisciplinarni i edukativan, prilagođen učenicima i potiče na cjeloživotno učenje kao i razvoj društvene svijesti učeničke populacije. Nakon realizirane posjete izložbi učenici će dobiti radne zadatke koji će dodatno obogatiti njihovo znanje o religijskom naslijeđu vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini.

Aktivnost 1: Posjeta izložbe prema planu koji slijedi

Datum: 20. 10. 2023. godine

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
20. 10. 2023. 16:00 – 18:00	1.	Srednja škola poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti	III	169	8	177
	2.	Srednja ugostiteljsko-turistička škola	III	129	6	135
UKUPNO				298	14	312

Datum: 23. 10. 2023. godine

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
23. 10. 2023. 10:00 – 12:00	1.	Prva bošnjačka gimnazija	III	116	5	121
	2.	Gazi Husrev-begova medresa	III	110	4	114
	3.	Srednja muzička škola Sarajevo	III	28	2	30
	4.	Srednja škola za tekstil, kožu i dizajn	III	46	3	49
	5.	Srednja građevinsko-geodetska škola	III	104	5	109
	6.	Privatna internacionalna gimnazija „Bloom“	III	6	1	7
UKUPNO				403	20	423

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
23. 10. 2023. 12:00 – 14:00	1.	Gimnazija Univerziteta Sarajevo School of Science and Technology	III	53	2	55
	2.	Gimnazija Obala Sarajevo	III	169	7	176
	3.	Druga gimnazija Sarajevo	III	212	10	222
UKUPNO				434	19	453

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
23. 10. 2023. 14:00 – 16:00	1.	Prva gimnazija Sarajevo	III	138	6	144
	2.	Srednja mašinska tehnička škola	III	79	4	83
	3.	Srednja medicinska škola – Jezero Sarajevo	III	158	6	164
	4.	Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju – Srednja stručna škola, Sarajevo	III	5	2	7
	5.	Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju – Srednja tehnička škola, Sarajevo	III	2	1	3
		UKUPNO		382	19	401

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
23. 10. 2023. 16:00 – 18:00	1.	Katolički školski centar – Opća realna gimnazija	III	40	2	42
	2.	Katolički školski centar – Srednja medicinska škola	III	60	2	62
	3.	Srednja medicinska škola Sarajevo	III	146	6	152
	4.	Srednja poslovno-komercijalna i trgovačka škola	III	79	5	84
	5.	Srednja škola metalskih zanimanja	III	87	4	91
		UKUPNO		417	14	431

Datum: 24. 10. 2023. godine

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
24. 10. 2023. 10:00 – 12:00	1.	Srednja škola primijenjenih umjetnosti	III	49	2	51
	2.	Srednja zubotehnička škola	III	109	4	113
	3.	Treća gimnazija	III	149	6	155
	4.	Srednja škola za okoliš i drveni dizajn	III	74	5	79
	5.	Privatna međunarodna gimnazija QSI International School of Sarajevo – QSI Međunarodna kvalitetna škola Sarajevo	III	/	/	/
	6.	Internacionalna gimnazija SEDEF	III	/	/	/
		UKUPNO		381	17	398

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
24. 10. 2023. 12:00 – 14:00	1.	Elektrotehnička škola za energetiku Sarajevo	III	115	6	121
	2.	Srednja ekonomska škola, Sarajevo	III	139	6	145
	3.	Gimnazija Dobrinja	III	52	3	55
		UKUPNO		306	15	321

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
	1.	Srednja škola za saobraćaj i komunikacije	III	175	8	183
	2.	Željeznički školski centar Sarajevo	III	35	2	37
	3.	Peta gimnazija	III	115	5	120

24. 10. 2023. 14:00 – 16:00	4.	Privatna ustanova Školski centar „Maarif Schools of Sarajevo“ (Škole „Maarif“ Sarajevo)	III	34	2	36
	5.	PU Gimnazija „Richmond Park College“ Sarajevo	III	45	2	47
	6.	PU Međunarodna gimnazija „Richmond Park International Secondary School“	III	47	2	49
		UKUPNO		451	21	472

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
24. 10. 2023. 16:00 – 18:00	1.	Srednja elektrotehnička škola Sarajevo	III	136	6	142
	2.	Srednjoškolski centar Hadžići	III	206	9	215
	3.	Srednja poslovna škola, Ilidža	III	9	1	10
	4.	Perzijsko-bosanski koledž sa internatom	III	14	1	15
	5.	Četvrta gimnazija Ilidža	III	91	4	95
	6.	Centar za slijepu i slabovidnu djecu i omladinu – Srednja stručna škola, Sarajevo	III	/	/	/
	7.	Centar za slijepu i slabovidnu djecu i omladinu – Srednja tehnička škola, Sarajevo	III	/	/	/
	8.	Škola za srednje stručno obrazovanje i radno osposobljavanje Sarajevo	III	16	3	19
		UKUPNO		472	24	496

Datum: 25. 10. 2023. godine

Datum i vrijeme	R. br.	Naziv škole	Razred	Broj učenika	Broj nastavnika	UKUPNO
25. 10. 2023. 10:00 – 12:00	1.	Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije Ilidža	III	103	4	107
	2.	Srednjoškolski centar Vogošća	III	123	6	129
	3.	Srednjoškolski centar „Nedžad Ibrišimović“ Ilijaš	III	118	5	123
		UKUPNO		344	15	359

Aktivnost 2: Refleksije na posjetu i radni zadaci

Nakon posjete izložbi učenici će imati priliku da s nastavnicima razgovaraju o temama i eksponatima koje su vidjeli na izložbi kao i o načinima na koje su ih doživjeli. Potom će dobiti radne zadatke koje će izrađivati pomoću digitalne platforme www.religioskop.ba. Iz sadržaja platforme koji donosi stotinu prilagođenih i kratkih priča o materijalnom i nematerijalnom nasljeđu vjerskih zajednica na prostoru Bosne i Hercegovine učenici će po vlastitom interesu birati teme koje će nakon analize i obrade predstavljati kroz vizuale i audiomaterijale dostupne na platformi, te time širiti i obogaćivati svoje postojeće znanje o nasljeđu vjerskih zajednica i njegovati kulturu sjećanja kroz oživljavanje gotovo zaboravljenih običaja i tradicija.

Cilj aktivnosti

Promoviranje i poticanje međureligijskog dijaloga, tolerancije i suživota kroz učenje o religijama i bogomoljama kao mjestima ispoljavanja duhovnosti, te čuvanje od zaborava vjerskih običaja i tradicija.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika 3. razreda srednje škole shodno hronološkom uzrastu.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim zakonskim i podzakonskim aktima, Općom metodologijom o registraciji vannastavnih i posebnih programa, Katalogom registriranih programa, te je ista definirana u Metodologiji GPR-a srednjih škola.

Vrijeme održavanja 20. 10. – 25. 10. 2023. godine

Mjesto održavanja Galerija „Collegium Artisticum“

Ciljna skupina učenici trećih razreda srednje škole

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Kulture sjećanja“ predviđaju ravnotežu i balans u smislu njihovog broja i složenosti realizacije, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A13 „Naša duhovnost“, posjeta izložbi „Pod nebom vedre vjere – islam i Evropa u iskustvu Bosne“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Istražuje kulturu, tradiciju, religijsko nasljeđe i vjerske rituale;
- procjenjuje važnost uvažavanja religijskog identiteta unutar i između religijskih zajednica pokazujući empatiju;
- diskutuje o oblicima identiteta i razvoju društvene svijesti;
- obrazlaže vlastite stavove, promišljajući o kulturi, religiji i tradiciji različitih naroda i njihovom odnosu.

Međupredmetna povezanost

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost*

A.III.3

Tumači način upotrebe riječi i ustaljenih izraza u tekstu, određujući njihovu semantiku i razlikuje kako izbor riječi doprinosi značenju cjeline.

A.III. 8

Procjenjuje i spaja sadržaj predstavljen u različitim medijima i formatima (npr. vizualno, audiovizualno i grafički...).

B.III.6

Koristi savremenu tehnologiju da napiše i objavi radove, tekstove i ostvari interakciju i saradnju s drugima.

C.III.2

Integrira informacije prezentirane u različitim medijima i formatima, uključujući vizualno, kvantitativno i usmeno uz primjenu jezičkog bontona.

C.III.5

Koristi digitalne medije i vizualno izlaganje podataka svrsishodno prikazujući informacije u cilju boljeg razumijevanja prezentacija.

Historija

A.III.1

Istražuje prošlost na osnovu primarnih i sekundarnih izvora i historiografskih metoda.

A.III.2

Kreira složenije radove utemeljene na dokazima.

B.III.3

Dovodi u vezu razdoblja, događaje u njima, procese i probleme, smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.

B.III.4

Procjenjuje različite stavove i promjene u odnosu na vrijeme i prostor kroz historijska razdoblja i faktore koji utječu na te promjene.

C.III.1

Istražuje određene segmente društva u različitim kontekstima kroz vrijeme i različita historijska razdoblja (ekonomske, kulturne, religijske, političke, svakodnevni život).

C.III.2

Raspravlja o odnosu kontinuiteta i promjena u razdoblju koje proučava, međusobnom utjecaju ideja na događaje i stvaranju novih historijskih obrazaca.

C.III.3

Tumači složenost uzroka posljedice i promjena u različitim historijskim periodima i njihov dugoročni utjecaj na politiku, vrijednosti i vjerovanja u društvima.

Muzička kultura, srednje tehničke škole

C.III.1

Izvodi zaključak o ulozi muzike/glazbe u društvu i važnosti njene primjene u svakodnevnom životu.

Sociologija

B.III.1

Raspravlja o važnosti i značaju kulture i kulturnih raznolikosti u čovjekovom društvu.

B.III.2

Procjenjuje ulogu i značaj socijalnog identiteta.

Psihologija

D.III.1

Analizira stavove te procjenjuje njihov efekt na ljudsko ponašanje.

D.III.2

Raspravlja o mogućim oblicima socijalnog utjecaja na ponašanje pojedinca.

Kultura religija

A.III.1

Istražuje suodnose religije s politikom, vlasti i državom.

A.III.2

Analizira utjecaj religije na državno uređenje.

B.III.1

Istražuje kulturne dimenzije religije.

B.III.2.

Razlikuje manifestne oblike religioznosti.

B.III.3

Objašnjava važnost uvažavanja religijskog identiteta unutar i između religijskih zajednica.

C.III.1

Istražuje zastupljene običaje i tradicijske vrijednosti odabrane religijske zajednice.

Islamska vjeronauka

A.III.1

Analizira razlike vjerovanja, objašnjava različita vjerovanja, te uspoređuje monoteističke religije.

C.III.1

Prihvata svoja jedinstvena obilježja kao jedinstveni dar.

D.III.2

Objašnjava vrijeme, historijski, naučni i kulturni kontekst u kojem se kultura učila od muslimana, te analizira principe širenja islama.

D.III.3

Argumentira svjedočanstva iz oblasti nauke, filozofije, duhovnosti i umjetnosti.

Katolički vjeronauk

A.III.2

Analizira značenje pojmova zlo, grijeh i praštanje kroz iskustva biblijskih osoba i svetaca Katoličke crkve.

A.III.3

Analizira i prosuđuje mladenačku moralnost te prisutnost religioznih i etičko-moralnih sadržaja u medijima, kulturi i znanosti.

C.III.3

Analizira i objašnjava pojmove: savjest, zakon, dobro i zlo, grijeh, obraćenje, opraštanje, milosrđe i pomirenje u svjetlu kršćanskog morala.

D.III.3

Objasne kršćanske i društvene vrijednosti koje, uz dijalog i saradnju društvenih i religijskih zajednica, doprinose općem dobru pojedinca i društva.

Pravoslavna vjeronauka

C.III.3

Učenik može da procijeni ulogu i značaj molitve u odnosu Boga i čovjeka.

B.III.2

Učenik može da istakne ulogu i značaj vjere u crkvenom životu i bogopoznanju.

Građansko obrazovanje / Demokratija i ljudska prava

A.III.1

Opisuje slobode, prava, odgovornosti i dužnosti pojedinca u društvu i pokazuje društvenu odgovornost i posvećenost zajedničkom dobru.

A.III.3

Analizira vezu između kulturnog i građanskog identiteta i uočava situacije u kojima se ne poštuju kulturni i građanski identiteti drugih, analizira uzroke i posljedice takvih odnosa.

A.III.4

Objasne važnost poštivanja različitih kulturnih i građanskih identiteta za dobrobit pojedinca i društva i zagovara kulturnu različitost kao društveno bogatstvo.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST, ZNANJE, TRANSCENDENTNOST.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti kreativnost, otvorenost uma, ljubav prema učenju, duhovnost, nadu, optimizam i zahvalnost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

1. KWL tabela prije početka realizacije aktivnosti;
2. Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate;
3. Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose.

Monitoring aktivnosti „Naša duhovnost“ uključuje praćenje učenika tokom posjete izložbi kao i u aktivnostima izrade radnih zadataka kako bi se osiguralo da učenici uspješno primjenjuju naučene spoznaje o religijskom naslijeđu Bosne i Hercegovine, kao i da analiziraju *uzroke, posljedice i složenost promjena u različitim historijskim periodima*. Profesor uočava i bilježi kako učenici primjenjuju naučeno kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i postignuća. Koristiti i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa

Nakon provedene aktivnosti „Naša duhovnost“ utvrđuje se stepen ostvarenosti u odnosu na postavljene ishode.

U okviru evaluacije potrebno je odgovoriti na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

Prijedlozi za unapređenje?

IV

Ekologija

OBRAZAC ZA REGISTRIRANJE PROGRAMA

Naziv programa	EKOLOGIJA
I DIO PROGRAMA: Opis i svrha programa	
1. Šta program podrazumijeva?	
<p>Program ekologije u vrtićima, osnovnim i srednjim školama postavlja temelj svijesti o okolišu i održivosti među mladim generacijama. Cilj mu je osnažiti djecu/učenike da postanu odgovorni čuvari prirode i promicatelji pozitivnih promjena u svijetu oko sebe.</p> <p>U vrtićima se program temelji na stvaranju veze između djece i prirode. Djeca su potaknuta da istražuju svoj okoliš, upoznaju se s različitim oblicima života i shvate kako su povezani s prirodnim svijetom. Kroz igru i aktivnosti mališani postaju svjesni važnosti recikliranja i smanjenja otpada, potičući razmišljanje o tome kako mogu doprinijeti čistijem okolišu.</p> <p>U osnovnoj školi program se produbljuje kako bi se učenicima pružilo osnovno razumijevanje ekoloških pojmova poput ekosistema, bioraznolikosti i lanaca ishrane. Učenici se potiču da razmišljaju o utjecaju ljudskih aktivnosti na prirodu te važnosti očuvanja ugroženih vrsta i njihovih staništa. Također, uče o važnosti obnovljivih izvora energije i racionalnom korištenju resursa poput vode. Fokus je naročito stavljen na problem otpada, razvrstavanje otpada, recikliranju te se potiču na praktične akcije poput organiziranja školskih reciklažnih programa.</p> <p>U srednjoj školi program ide korak dalje i analizira dublje ekološke teme kao što su klimatske promjene. Učenici se educiraju o uzrocima i posljedicama globalnog zagrijavanja te se potiču na razmišljanje o načinima prilagodbe i ublažavanja tih promjena. Koncept održivog razvoja postaje ključan, s fokusom na ravnotežu između društvenih, ekonomskih i ekoloških aspekata.</p> <p>Tokom svih nivoa obrazovanja učenici su potaknuti da razmišljaju o aktualnim ekološkim problemima kao što su zagađenje zraka i vode, gubitak staništa, deforestacija te problematika plastike u okolišu. Profesionalci u obrazovanju potiču učenike da prepoznaju svoju ulogu u zaštiti okoliša te da se aktivno uključe u akcije kao što su volontiranje, sudjelovanje u ekološkim projektima i zagovaranje očuvanja prirode.</p> <p>Sadržaj programa ekologije prilagođava se lokalnim potrebama i dinamici učenika, osiguravajući da obuhvati relevantne teme i izazove kako bi educirao i motivirao mlade da postanu odgovorni građani svijeta i zaštitnici okoliša.</p>	
2. Na bazi kojih naučnih saznanja je utvrđeno da je program potrebno provoditi?	
<p>Program ekologije u školskom sistemu temelji se na suštinskim naučnim saznanjima iz područja ekologije i održivog razvoja. Ova potreba proizlazi iz dubokog razumijevanja ključnih faktora koji oblikuju naš odnos prema okolišu, a ta saznanja potkrijepljena su brojnim istraživanjima.</p> <p>Klimatske promjene, prepoznate kao globalni izazov, temelje se na čvrstom naučnom konsenzusu koji ukazuje na ulogu ljudskih aktivnosti, kao što su sagorijevanje fosilnih goriva i krčenje šuma, u uzrocima ovih promjena. Ovaj koncept jasno naglašava potrebu za osnaživanjem budućih generacija s ekološkim znanjem i sviješću kako bi se suočili s ovim izazovom.</p> <p>Brz gubitak biodiverziteta, koji nosi ozbiljne posljedice za ekonomske, socijalne i ekološke aspekte, također je temeljno naučno saznanje. Razumijevanje složenosti ekosistema, važnost</p>	

zaštite ugroženih vrsta i očuvanje prirodnih staništa postaju ključni elementi ekološkog obrazovanja.

Kroz istraživanja o održivim resursima shvatili smo da naša planeta ima ograničene resurse koji zahtijevaju pažljivo upravljanje. Koncept održivosti i ekološki otisak postaju osnova za podizanje svijesti o potrebi za pametnom upotrebom resursa i njihovim obnovljivim izvorima.

Zagađenje vode, zraka i tla pokazuje kako ljudske aktivnosti mogu negativno utjecati na zdravlje ljudi i ekosisteme. Razumijevanje uzroka i posljedica zagađenja pomaže u izgradnji svijesti o važnosti zaštite okoliša i promicanju održivih praksi.

Koncept ekosistema jasno demonstrira kako organizmi, staništa i okoliš međusobno djeluju kao složeni sklop. Razumijevanje ovih dinamika omogućava djeci/učenicima da prepoznaju vitalnost očuvanja ekosistema i razumiju utjecaj ljudskih aktivnosti na ravnotežu prirode.

Sve ove naučne spoznaje ukazuju na nužnost uključivanja programa ekologije u škole. Ovaj program osigurava da buduće generacije ne samo steknu znanje o ekološkim pitanjima već i razviju ekološku svijest te podržavaju održiv način života. Naučna istraživanja čvrsto podupiru ove napore kako bismo osigurali očuvanje našeg planeta za buduće generacije.

3. Šta se želi postići ovim programom?

Svrha programa ekologije na svim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja proteže se prema razvoju svijesti, znanja i vještina kod učenika kako bi postali odgovorni i angažirani članovi društva u očuvanju okoliša i stvaranju održivije budućnosti.

U vrtićima se program temelji na aktivnostima i igrama koje pomažu razvijanju svijesti o okolišu. Cilj je da djeca razviju odnos prema prirodi utemeljen na ljubavi i brizi prema biljkama, životinjama i okolišu. Kroz odgovorno ponašanje prema prirodi mališane se uči kako da postanu odgovorni i empatični čuvari okoliša.

U osnovnim školama program ekologije ima za cilj razviti temeljno razumijevanje ekoloških pojmova kako bi učenici mogli prepoznati i analizirati ekološke probleme. Ovdje se stavlja naglasak na važnost očuvanja prirode, bioraznolikosti i pametno upravljanje prirodnim resursima. Učenici se potiču da razmišljaju o svojoj ulozi u očuvanju okoliša te razvijaju svijest o ekološkim izazovima kao što su klimatske promjene i gubitak staništa.

U srednjim školama program se usredotočuje na dublje razumijevanje složenih ekoloških tema. Cilj je potaknuti učenike na kritičko razmišljanje o globalnim problemima poput klimatskih promjena, održivog razvoja i utjecaja ljudskih aktivnosti na okoliš. Kroz analizu različitih perspektiva učenici se potiču na donošenje informiranih odluka i prepoznavanje vlastite uloge u rješavanju ekoloških izazova.

Na svim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja program ekologije želi potaknuti učenike na aktivno sudjelovanje u rješavanju ekoloških problema. Učenici se potiču da se angažiraju na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini, promičući promjene i zagovarajući zaštitu okoliša. Kroz stjecanje dubokog razumijevanja i praktičnih vještina učenici postaju osposobljeni da postanu agenti promjene u stvaranju održive budućnosti.

U konačnici, program ekologije teži oblikovati generacije koje su osviještene o važnosti okoliša, osposobljene znanjem kako se nositi s ekološkim izazovima te motivirane za djelovanje u korist boljeg i održivijeg svijeta.

4. Kako program doprinosi razvoju cjelovite ličnosti?

Kroz program ekologije učenici se razvijaju kao cjelovite ličnosti putem niza ključnih aspekata koji obogaćuju njihov emocionalni, moralni, kognitivni i socijalni razvoj.

Emocionalni razvoj učenika podstaknut je razvijanjem empatije prema prirodi i svijetu oko njih. Kroz program uče cijeniti ljepotu prirode, brinuti se za živa bića te razvijaju osjećaj odgovornosti prema očuvanju okoliša. Ova emocionalna povezanost potiče razvoj njihove emocionalne inteligencije, pomaže im da postanu svjesni svog mjesta u prirodi te razvijaju dublje razumijevanje sebe i svojih osjećaja.

Moralni razvoj također je osnažen kroz program ekologije. Učenici su potaknuti na razmišljanje o etičkim aspektima očuvanja okoliša i održivog razvoja. Naučiti važnost pravednosti, poštivanja drugih oblika života te odgovornog korištenja resursa pomaže u razvoju njihovih moralnih i etičkih osjećaja.

Kognitivni razvoj podržan je kroz stjecanje znanja o složenim ekološkim sistemima, interakcijama u prirodi i utjecaju ljudskih aktivnosti. Učenici razvijaju sposobnost kritičkog razmišljanja, analize, logičkog zaključivanja i povezivanja znanja iz različitih područja. Ovo potiče njihov kognitivni razvoj i sposobnost razmišljanja sistemski.

Socijalni razvoj potiče se kroz timski rad, saradnju i grupne projekte unutar programa ekologije. Učenici su potaknuti da zajedno istražuju, raspravljaju o ekološkim pitanjima i rješavaju probleme kao tim. Kroz takve aktivnosti razvijaju socijalne vještine kao što su komunikacija, saradnja, liderstvo i timski rad.

Program također podržava razvoj samosvijesti, samopouzdanja i samodiscipline. Kroz sudjelovanje u ekološkim projektima učenici preuzimaju inicijativu, postavljaju ciljeve i prepoznaju svoju ulogu u očuvanju okoliša. To doprinosi njihovom ličnom razvoju, samopouzdanju i sposobnosti donošenja informiranih odluka.

Sveukupno, program ekologije potiče emocionalni razvoj kroz empatiju prema prirodi, moralni razvoj kroz etičke vrijednosti, kognitivni razvoj kroz razumijevanje ekosistema i interakcija, socijalni razvoj kroz timski rad i projekte te lični razvoj kroz samosvijest i inicijativu. Ovaj sveobuhvatni pristup doprinosi formiranju angažiranih, odgovornih i svjesnih pojedinaca koji su osposobljeni brinuti se o okolišu i zajednici u kojoj žive.

5. Na koji način cilja učenička postignuća, a na koji dobrobit učenika?

Ciljevi postignuća učenika kroz program ekologije dosežu se kroz raznolike metode, dok dobrobit učenika obuhvata razvoj svijesti, odgovornosti i multidisciplinarnih vještina.

Učenici demonstriraju svoje znanje o ekološkim pojmovima kroz različite evaluacijske metode kao što su pisanje eseja, rješavanje testova ili aktivno sudjelovanje u raspravama. Njihovo razumijevanje ekoloških problema procjenjuje se putem usmenih prezentacija, projekata ili

istraživačkih radova. Praktične vještine, poput recikliranja i kompostiranja, razvijaju se kroz stvarne aktivnosti kao što su terenska istraživanja ili sudjelovanje u ekološkim akcijama.

Kroz korisne aktivnosti učenici razvijaju kreativnost kako bi izrazili svoje ideje i stavove o okolišu, što može uključivati umjetničke radove, priče, pjesme ili videa. Kreativni radovi mogu biti izloženi na izložbama ili prezentirani javnosti.

Dobrobit učenika iz programa ekologije proizlazi iz svijesti o važnosti očuvanja okoliša i prirode, što vodi većoj brizi za okoliš i razumijevanju uloge pojedinaca u njegovu očuvanju. Učenici postaju svjesni svoje odgovornosti prema okolišu, razvijaju samopouzdanje i vještine donošenja odluka. Program također promovira vrijednosti kao što su poštovanje prirode, solidarnost, saradnja i odgovornost prema budućim generacijama.

Integracija različitih disciplina u program ekologije omogućava razvoj multidisciplinarnih vještina. Učenici stječu znanja iz biologije, hemije, geografije, matematike i društvenih nauka te primjenjuju ovo znanje na rješavanje stvarnih ekoloških problema, potičući kritičko razmišljanje i sposobnost povezivanja informacija.

U konačnici, program ekologije doprinosi razvoju učeničkih postignuća putem stjecanja znanja, vještina i vrijednosti povezanih s ekologijom, a istovremeno potiče njihovu dobrobit kroz razvoj svijesti, odgovornosti i multidisciplinarnih sposobnosti. Ovaj holistički pristup osigurava da učenici ne samo steknu znanje već i razviju se kao odgovorni i angažirani pojedinci u očuvanju okoliša i stvaranju bolje budućnosti.

6. Da li program stvara vezivne tačke s javnim servisima, realnim sektorom...?

Program ekologije ima značajan potencijal za uspostavljanje vezivnih tačaka s javnim servisima, realnim sektorom i drugim relevantnim akterima kako bi se obogatilo iskustvo učenika i povezala teorija s praktičnom primjenom.

Javne institucije kao što su lokalne vlasti, agencije za zaštitu okoliša i komunalna preduzeća mogu biti partneri učeničkim programima ekologije. Organiziranje terenskih posjeta, stručnih predavanja i pružanje informacija o lokalnim ekološkim izazovima može pomoći djeci/učenicima da bolje razumiju praktične aspekte očuvanja okoliša.

Firme i organizacije iz realnog sektora koje se bave održivim praksama ili imaju ekološke inicijative mogu pružiti stvarne primjere održivosti. Partnerstva s takvim organizacijama omogućuju učenicima da vide kako se teorijski koncepti primjenjuju u stvarnom poslovnom okruženju.

Nevladine organizacije posvećene zaštiti okoliša i održivosti često nude resurse, programe i prilike za volontiranje. Saradnja s njima može učenicima omogućiti da se aktivno uključe u ekološke inicijative i razvijaju vještine rada u timu. Povezanost s lokalnom zajednicom je ključna za obogaćivanje programa ekologije. Partnerstvo s lokalnim ustanovama, udruženjima i stručnjacima omogućuje učenicima da rade na projektima koji imaju stvaran utjecaj na njihovu okolinu te da razvijaju praktične vještine istraživanja i rada u stvarnim situacijama.

Kroz ova partnerstva program ekologije stvara most između obrazovnih ustanova i stvarnog svijeta, pružajući učenicima priliku da primijene svoje znanje, razviju praktične vještine i stvore veze s relevantnim organizacijama i pojedincima koji se bave očuvanjem okoliša. Ovaj

interakcijski pristup obogaćuje obrazovno iskustvo učenika i istovremeno doprinosi stvaranju svjesnih, odgovornih i angažiranih građana koji doprinose održivijoj budućnosti.

II DIO PROGRAMA: Sadržaj i aktivnosti programa

Koliko je aktivnosti obuhvaćeno ovim programom?

Program ekologija obuhvata 14 aktivnosti, koje su raspoređene na sljedeći način:

- jedna aktivnost na nivou predškolskog obrazovanja,
- devet aktivnosti na nivou osnovnog obrazovanja,
- četiri aktivnosti na nivou srednjeg obrazovanja.

U predškolskom, osnovnom i srednjem nivou obrazovanja realizirat će se 14 aktivnosti u okviru školske godine za sve uzraste odnosno razrede.

Tabelarni prikaz aktivnosti programa

PREDŠKOLSKA USTANOVA	OSNOVNA ŠKOLA									SREDNJA ŠKOLA			
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV
A1	A2			A5				A9		A11	A12		
PREDŠKOLSKA USTANOVA													
AKTIVNOST							ČAROLIJA VUNE						
OSNOVNA ŠKOLA													
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX					
ZLATO LIVADE			ŠKOLA U PRIRODI						REKILIRAJ ME – PODRŽI ŽIVOT				
SREDNJA ŠKOLA													
I			II				III			IV			
PLANINSKA HRANA			DRUŠTVENO KORISNO UČENJE										

U daljnjem tekstu navedene su programske aktivnosti organizirane prema hijerarhijskom slijedu. Svaka aktivnost strukturirana je kako bi se osigurala jasnoća i logički redoslijed izvođenja. Ovaj pristup omogućava postupno napredovanje kroz različite razine aktivnosti, svaka sa svojim specifičnim zadacima i ciljevima. Zahvaljujući ovom hijerarhijskom rasporedu, olakšano je razumijevanje složenog procesa i postizanje željenih rezultata.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost 1: RADIONICA „Čarolija vune“

Opis aktivnosti

Prije početka aktivnosti dobro je razgovarati s roditeljima djece o mogućim alergijama na vunu kako bi bili sigurni da su djeca zaštićena. U slučaju da je dijete alergično na vunu koristiti vatu.

Djeca će program realizirati kroz *radionicu* rada s vunom. Djeca će učiti o važnosti održivog uzgoja i prerade ovčije vune, kao i o važnosti recikliranja i ponovne upotrebe materijala. Radionica rada s vunom može biti interaktivna i zabavna, a istovremeno i edukativna. Djeca mogu naučiti kako pripremiti vunu za tkanje ili pletenje, kako koristiti vunu za izradu raznih predmeta kao što su narukvice, ogrlice, vunene loptice, lutke i drugo. Također, mogu naučiti kako se ovčija vuna koristi za izradu odjeće i predmeta za domaćinstvo. Pletenje prstima zabavna je aktivnost koja može biti posebno korisna za djecu, jer im pomaže da razviju fine motoričke sposobnosti i kreativnost.

Kroz ovakvu radionicu djeca će razviti kreativnost, finu motoriku, koordinaciju oka i ruke, a istovremeno će se educirati o važnosti očuvanja okoliša i održivosti. Osim toga, rad s vunom može biti i vrlo umirujući za djecu, što je posebno korisno za one koji imaju problema s pažnjom i hiperaktivnošću.

PRIČA O OVCI GARICI I RUKAVICAMA OD NJENE VUNE

U prelijepom zelenom dolu, gdje je trava bila sočna i drveće raskošno, živjela je ovca po imenu Garica. Garica je bila vesela ovca. Njena vuna je bila mehka, mehka kao oblak i svjetlucala je na suncu. Svi su je voljeli zbog njenog veselog duha i šarenog izgleda. Jedne hladne zimske večeri, dok je snježni pokrivač prekrivao selo, Garica je primijetila djecu kako skakuću od hladnoće dok se igraju napolju. Njihovi prsti su bili crveni od studeni, a lica zabrinuta. Gledajući djecu, Garica je osjetila suze u svojim očima. „Ne bi trebalo da djeci bude tako hladno“, pomislila je. Odlučila je da uradi nešto kako bi im pomogla.

Ujutro, dok je sunce polahko izlazilo iznad brda, Garica je otišla do nane Zlate. „Nano Zlato, hoćeš li mi pomoći da napravimo tople rukavice za djecu?“, upitala je. Nana Zlata je bila sretna što može da pomogne. „Naravno, draga Garice! Tvoja vuna će biti savršena za rukavice, a ja ću ti pokazati kako da ih napraviš.“

I tako su zajedno radile. Garica je pažljivo skidala svoju šarenu vunu, a nana Zlata je pokazivala kako da je pretvori u tople rukavice. Nana je imala mnogo iskustva s pletenjem i Garica je bila zahvalna na njenom trudu i pomoći. Kada su rukavice bile gotove, Garica je bila uzbuđena. Njena vuna je postala korisna i toplo će zagrliti male ruke. Rukavice su bile šarene poput njene vune, a Garica je osjećala toplotu sreće u svom srcu. Djeca su bila oduševljena kada su dobila rukavice od Garice i nane Zlate. Osjećale su toplinu i ljubav. Garica i nana Zlata su bile sretna što su uspjele da učine djecu veselom.

Njihova priča se brzo proširila selom. Svi su znali za ovcu Garicu i nanu Zlatu, koje su nesebično darovale svoju vunu za tople rukavice. Garica i nana Zlata su postale poznate po dobroti i brizi, podsjećajući sve da mali gestovi ljubaznosti mogu da stvore veliku toplinu u srcima i dušama.

Aktivnost: Izrada vunene loptice

Prethodno odabrati i pogledati

<https://www.youtube.com/watch?v=PuPSZY2PHfQ>

<https://youtu.be/ZtHZyJfVHc>

<https://youtu.be/jCcD4LOSr7U>

Pripremiti komade vune. Osigurati da su materijali čisti i sigurni za upotrebu.

Predstavljanje aktivnosti: Nakon pregledanog odabranog videa razgovarati s djecom o vuni. Moguća pitanja: *Jeste li se ikada igrali s vunom ili je koristili za neku igru?; Zamislite da danas možete stvarati čarobne predmete s vunom. Kakve bi to mogle biti stvari?; Hoćemo li danas raditi nešto s vunom?; Šta biste voljeli naučiti ili napraviti?; Jeste li ikada vidjeli kako se vuna priprema ili koristi?; Imate li možda kod kuće odjeću ili igračke od vune? Poticanje mašte: Zamislite da možete pretvoriti vunu u bilo šta što želite. Šta biste odabrali? Postavljanje pitanja za istraživanje: Zna li možda kako se vuna dobiva od ovaca?; Šta mislite, kako se vuna koristi za izradu različitih stvari? Uključivanje djece u planiranje: Kako bismo mogli zajedno koristiti vunu za stvaranje čarobnih predmeta?; Imate li neke ideje? Važno je da pitanja budu jednostavna, poticajna i pozitivna kako bi se djeca osjećala uključeno i uzbuđeno za aktivnosti koje slijede.*

Pokazati im uzorak gotove vunene loptice i objasniti im da je zadatak napraviti vunenu lopticu. Demonstracija koraka: Pokazati prvi korak: jedan komad vune lagano motati u lopticu. Podijeliti komade vune djeci i pozvati ih da počnu da motaju vunu u loptice. Kreativnost i zabava će se ispoljiti kroz podsticanje djece da budu kreativna tako što će koristiti različite količine, različite boje i kombinacije vune. Loptice će biti različite, neke veće, neke manje, mekše... Dok djeca motaju vunu u lopticu, kontinuirana je interakcija odgajatelja i djece (šta osjete, kakva je vuna, kakva je njihova loptica, kakvog je oblika, da li je mehka ili da li je tvrda...). Odgajatelj ohrabruje, pruža pomoć i podršku tokom aktivnosti. Pitanja upućena djeci mogu biti: *Kako se osjeća vuna?; Kako se vaša loptica mijenja dok je motate?*

Kada djeca završe s izradom vunениh loptica, pohvaliti ih za njihov trud i kreativnost. Pitati ih kako se osjećaju zbog toga što su napravili svoje vunene loptice. Napraviti jednostavnu izložbu vunениh loptica kako bi djeca mogla pokazati svoje kreacije ostalima.

Cilj aktivnosti

Radionica „Čarolija vune“ povezana je s ekologijom, gdje se djeca upoznaju s prirodnim materijalom i održivim načinima korištenja resursa. Potencijalni ciljevi radionice s vunom mogu biti:

- Upoznavanje s prirodnim materijalima kroz rad s vunom gdje se djeca povezuju s prirodnim materijalom i procesom dobivanja vune. Cilj radionice može biti edukacija djece o tome kako se vuna dobiva, obrađuje i koristi u različite svrhe.
- Rad s vunom, poput tkanja, pletenja ili oblikovanja, zahtijeva precizne pokrete ruku i prstiju i tako se razvijaju motoričke vještine. Cilj radionice može biti razvijanje finih motoričkih vještina kod djece, što je važno za različite aspekte djetetova razvoja, uključujući pisanje i manipulaciju objektima.
- Radionica „Čarolija vune“ pruža djeci priliku da se izraze kroz različite oblike rada s vunom. Cilj može biti poticanje kreativnosti i umjetničkog izražavanja, gdje djeca mogu stvarati vlastite unikatne predmete koristeći vunu. Rad s vunom može pružiti senzornu stimulaciju djeci, potičući osjećaj dodira i tekstura. To može biti posebno korisno za djecu koja se razvijaju kroz senzorne aktivnosti. Također, razvoj vještina koncentracije, strpljenja i socijalnih vještina, poticanje saradnje među djecom.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnosti vezane za rad s vunom prilagođene su djeci u vrtiću, važno je odabrati jednostavne, sigurne i zabavne aktivnosti koje će odgovarati njihovim sposobnostima i pažnji. Važno je biti uz djecu tokom aktivnosti kako bi imali podršku i osigurali da se zabavljaju i istražuju s vunom na siguran način.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo i Kurikulumom za rani i predškolski odgoj.

Vrijeme održavanja	<i>u mjesecu decembru, januaru</i>
--------------------	------------------------------------

Mjesto održavanja	<i>vrtić</i>
-------------------	--------------

Ciljna skupina	<i>predškolska grupa</i>
----------------	--------------------------

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Ekologija“ predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A1: **RADIONICA** „Čarolija vune“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Prihvata pravo živih bića na život;
- Uvažava drugog i drugačijeg;
- Interpretira i vrednuje biodiverzitet.

Poveznica s ishodima Kurikuluma za rani i predškolski odgoj

Istražuje čulima predmete i materijale te iskustvena saznanja primjenjuje u misaonim procesima i aktivnostima.

Prepoznaje važnost prirode i uvažava prirodu kao prostor za život, razvoj, igru i učenje.

Posmatra i istražuje neposrednu okolinu koristeći različite materijale.

Pokazuje poštovanje i divljenje prema životu i svemu živom. Pokazuje da sve više cijeni i brine za sredinu i prirodu, u skladu s rastućim iskustvom.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, TRANSCENDENTNOST, PRAVEDNOST.

Učenici će tokom ovog programa moći razviti kreativnost, radoznalost, ljubav prema učenju, poštovanje ljepote i izvrsnosti, zahvalnost, timski rad.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Inicijalna provjera – „Šta znam o vuni“

Odgajatelj prati djecu tokom aktivnosti

Evaluacija programa

Izložba radova i prezentiranje dječijih radova.

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su djeca postigla određene napretke?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Aktivnost 2: Radionica „Zlato livade“**Opis aktivnosti:**

Učenici će program realizirati kroz *radionicu* u kojoj centralno mjesto zauzima maslačak. Po mogućnosti, poželjno bi bilo organizirati odlazak u prirodu gdje bi učenici vidjeli kako izgleda maslačak u prirodnom okruženju, kako bi saznali o karakteristikama maslačka i njegovim korisnim osobinama. Radionica može biti: radionica slikanja i crtanja koristeći različite tehnike, radionica izrade nakita od maslačka, kulinarska radionica – pripremanje jela od maslačka kao što su salate ili čajevi, edukativna radionica – životni ciklus maslačka, korištenje maslačka u različitim kulturama ili radionica za proizvodnju papira od maslačka.

Prijedlog

Po mogućnosti izaći u dvorište škole, posmatrati travu i cvijeće i uočiti maslačak. Ako je nemoguće izaći na livadu ili dvorište, potrebno je imati sliku maslačka sa svim dijelovima biljke.

Slušanje pjesme „Maslačak“ ili čitanje pjesme: <https://youtu.be/o3ZrBbS4DgU>.

MASLAČAK

Hej maslačku uz poljski put,
A gdje ti je dukat žut?

Pravio sam trampu:
Dao ga za lampu.

A kome ćeš sjati,
Može li se znati?

Djeci, kad me pušu,
Obasjat' ću dušu.

GRIGOR VITEZ

Razgovor o pjesmi voditi tako da kroz pjesmicu učenici imenuju, prepoznaju glavni lik (maslačak). Razgovorom podsticati pozitivne karakteristike biljke maslačak.

Opisujući slušane muzičke kompozicije, te bogaćenjem rječnika kroz učenje tekstova muzičkih kompozicija vezanih za sadržaje o prirodi, učenici funkcionalno koriste čula i razvijaju svijest o važnosti opažanja, slušanja i zaštite zdravlja čovjeka.

Učitelj ili voditelj aktivnosti priča o maslačku, o njegovoj koristi u ishrani i njegovoj ljekovitosti, kao i o vrlo zabavnoj igri djece s maslačkom.

Učenik učestvuje u stvaralačkim igrolikim aktivnostima nakon pročitane pjesmice: dramatizacija (tako da jedan učenik čita pitanja dok drugi učenik odgovara na njih), ilustriranje, igre, pokreti (oponašaju njihanje maslačka) i sl.

Igranje igrica na otvorenom prostoru sadržajno usklađenih s prirodom omogućavaju percepciju prirode i njene organizacije te formiranje pojmova. Zatim učenici crtaju ili slikaju maslačak.

Sadnja sjemena maslačka uz objašnjenje djeci kako se maslačak razmnožava putem sjemena. Dopustiti im da posiju sjeme maslačka u male posude.

Važno je prilagoditi aktivnosti sposobnostima i interesima učenika prvog razreda te im omogućiti da istražuju i uče na interaktivan i kreativan način. Osim toga, potrebno je da se naglasi važnost očuvanja prirode i ljepota malih stvari poput maslačka.

Radionica o maslačku s učenicima prvog razreda može biti zabavna i edukativna prilika za istraživanje prirode i učenje o biljkama. Nekoliko aktivnosti koje se mogu uključiti u radionicu: posmatranje maslačka, skupljanje maslačka, crtanje i bojenje, istraživanje korijena, slušanje priče ili pjesmice o maslačku, pravljenje maslačkovog cvijeta od papira, istraživanje dijelova maslačka (pomoću povećala ili lupe), istražiti cvijet i sjeme maslačka, razgovarati o tome kako sjeme leti kad ga vjetar nosi, slikoviti radovi, potaknuti djecu da izrade slikovnice ili plakate s informacijama o maslačku. Pomoću jednostavnih rečenica i crteža, mogu prikazati različite dijelove biljke i njen životni ciklus kao slikopriču o maslačku.

Cilj aktivnosti

Okoliš je didaktička riznica. Biljka maslačak rasprostranjena je na našim livadama, parkovima, dvorištima. Cilj je dati važnost ovom dragulju koji cvjeta u mjesecu martu/aprilu, čak ima i svoj dan (da li to djeca znaju?) – 5. april. Djeca treba da prepoznaju, imenuju i upoznaju biljku maslačak i njegovu vrijednost. Ona je zastupljena u ishrani ljudi i životinja, čak ima ljekovito dejstvo/svojstvo cijela biljka, korijen, stabljika, list (poznat pod nazivom radić) i cvijet. Znači, djeca treba da otkriju čaroliju biljke maslačak, da je mnogo više od lijepog cvijeta, biljka koja pruža mnogo životinjama, ljudima i ekosistemu. Osobine maslačka otkrivaju tako što ga vide, dodirnu, pomirišu.

Aktivnosti su prilagođene uzrastu učenika prvog razreda osnovne škole (6-7 godina).
Aktivnosti slijede načela, ciljeve definirane zakonima i podzakonskim aktima.

Vrijeme održavanja	<i>mjesec mart, april</i>
Mjesto održavanja	na livadi, dvorištu ili u učionici
Ciljna skupina	učenici prvog razreda

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Ekologija“ predviđaju ravnotežu i balans u smislu njihovog broja i složenosti realizacije, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A2: **RADIONICA „ZLATO LIVADE“** jačanjem unutarnjih snaga potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Prihvata pravo živih bića na život;
- Uvažava drugog i drugačijeg;
- Interpretira i vrednuje biodiverzitet.

Međupredmetna povezanost

Moja okolina

B.1.2 Grupira biljke i životinje neposrednog okruženja.

(Prepoznaje značaj biljaka i životinja iz neposrednog okruženja koje koristi čovjeku.)

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A.1.2 Objašnjava ključne teme i ideje teksta, analizira ih, analizira likove, događaje i njihove međuođnose u tekstu.

(Prepričava kratke tekstove uključujući i važne detalje priče. Imenuje likove, događaje (povezivanje ilustracija s dijelovima teksta), vrijeme i mjesto radnje.)

Likovna kultura

A.1.3 Stvara kreacije i rekonponira.

(UMP – 1.3.3.1 Oblikuje vlastite kreacije.)

Tjelesni i zdravstveni odgoj

A.1.4 Procjenjuje teorijsko-motorička znanja i kreira vlastite forme kretanja u samostalnim i organiziranim tjelesnim aktivnostima.

(Primjenjuje prirodne oblike kretanja uz poticaj i podršku. Prepoznaje jednostavne taktilne igre uz poticaj i podršku. Izvodi jednostavne dječije plesne igre uz poticaj i podršku.)

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo

<https://kurikulum.ks.gov.ba/bs/prijava/159>

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, TRANSCENDENTNOST, PRAVEDNOST.

Učenici će tokom ovog programa moći razviti kreativnost, radoznalost, odgovornost, timski rad, poštovanje ljepote i izvrsnosti, zahvalnost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa**Monitoring programa**

Prije radionice nagovijestiti rad, prijedlog da to bude zagonetka:

Postoji jedan takav cvijet

Ne pleti ga u vijenac,

Puhnite malo u njega

Bio cvijet – a cvijeta nema. (maslačak)

Na zelenoj krhkoj nozi

izrasla lopta u blizini staze.

Povjetarac je šuštao

i raspršio ovu loptu. (maslačak)

Pratiti učešće učenika tokom aktivnosti.

Pratiti zainteresiranost učenika tokom aktivnosti.

(Učitelj vodi zabilješke.)

Evaluacija programa

Izložba likovnih radova u holu. Pozvati učenike škole i roditelje da pogledaju izložbu i poslušaju učenike šta sve znaju o maslačku.

Učitelj: Popunjava evaluacijski list („check“ lista pitanja)

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A5: PROJEKT „Škola u prirodi“

Opis aktivnosti:

U skladu s Pravilnikom o organizaciji i realizaciji izleta, studijskih posjeta, ekskurzija, kampovanja/logorovanja, društveno korisnog rada, škole u prirodi i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada u osnovnoj i srednjoj školi, učenici će realizirati *projekt* „Škola u prirodi“. „Škola u prirodi“ jeste specifičan obavezujući oblik nastave koji se realizira jedanput u toku školske godine za učenike IV razreda, uz saglasnost Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i na teritoriji Bosne i Hercegovine u prirodnom ambijentu prilagođenom uzrastu učenika s odgovarajućim uvjetima zatvorenog i otvorenog prostora za podučavanje i učenje. „Škola u prirodi“ podrazumijeva jednodnevna ili višednevna putovanja i boravak učenika u pratnji zaposlenika škole u prirodnom ambijentu, prilagođen uzrastu učenika s odgovarajućim uvjetima zatvorenog i otvorenog prostora za podučavanje i učenje, koje organizira i realizira škola u saradnji s turističkom agencijom i kao takva obavezno uključuje provjeru znanja i iskustva stečenih u učionici kroz primjenu u stvarnoj životnoj sredini.

Prijedlog da se u „Školi u prirodi“ realizira radionica „Izazov selektivnog odlaganja otpada, smanjimo naš ekološki otisak“.

Radionica o selektivnom odlaganju otpada može biti odličan način da učenici četvrtog razreda razmisle o svojim navikama u vezi s otpadom i nauče kako njihove akcije mogu pozitivno utjecati na okolinu. Ova će radionica učenicima omogućiti da steknu razumijevanje o tome kako selektivno odlaganje otpada može smanjiti njihov ekološki otisak i doprinijeti očuvanju prirode. Kroz interaktivne igre, diskusiju i kreativne zadatke učenici će biti motivirani da prepoznaju svoju ulogu u zaštiti okoline. Upoznati učenike s konceptom selektivnog odlaganja otpada i podstaknuti ih da prepoznaju važnost razvrstavanja otpada kako bi smanjili negativni utjecaj na životnu sredinu. Potrebni materijali: Primjeri različitih vrsta otpada (papir, plastika, staklo, metal, organski otpad), kontejneri ili kutije za razvrstavanje otpada, poster ili ilustracije koje ilustriraju proces selektivnog odlaganja otpada, papiri i olovke za zapažanja. U uvodu razgovarati s učenicima o tome šta rade s otpadom kod kuće ili u školi. Moguća pitanja: *Kako se ponašate kada bacate smeće?* i *Šta mislite gdje završava otpad koji bacite?*. Nakon toga slijedi objašnjenje selektivnog odlaganja otpada: objasniti pojmove kao što su recikliranje, kompostiranje i razvrstavanje otpada.

Igra „Sortiranje otpada“: Postaviti različite vrste otpada (papir, plastika, staklo, metal, organski otpad) na stolu. Neka učenici zajedno rade na razvrstavanju otpada u odgovarajuće kontejnere ili kutije. Diskusija i refleksija radionice odnosi se na razgovor s učenicima o tome zašto je važno razvrstavati otpad i kako to može pozitivno utjecati na životnu sredinu. Rad na sopstvenom planu ideja otiska ruke, a to je pokazati s kojim idejama i akcijama se može dati doprinos boljem životu za sve. Povećati društveni otisak, smanjiti ekološki otisak. Možemo li se sjetiti nekih područja u kojima već činimo da svijet postane bolje mjesto? To mogu biti mali doprinosi, naprimjer, pomaganje drugima ili ekološka osviještenost u svakodnevnom životu. Odabrati jedan cilj prema kojem želimo raditi u narednom periodu. Predložimo da cilj bude selektivno odlaganje otpada. Zatim uzeti list papira i nacrtati otisak svoje ruke. Ispuniti natpise prema obrascu ispod i izrezati ga. Neka razmišljaju o tome kako mogu organizirati svoje smeće i koje korake mogu preduzeti da smanje svoj ekološki otisak.

Neka učenici podijele svoje planove s ostatkom grupe. Završiti radionicu naglašavajući važnost njihovih akcija i podstičući ih da sprovedu svoje planove u djelo. Zatim se može izraditi pano s ostalim članovima grupe na kojem su spojeni svi otisci ruku. Na posteru će biti vidljivo koliko se može zajedno uraditi.

Cilj aktivnosti

Cilj radionice treba da bude edukacija djece o tome kako njihove svakodnevne odluke utječu na okolinu, te kako mogu preduzeti male korake kako bi smanjili svoj ekološki otisak. Učenici, otkrivajući važnost odlaganja i zbrinjavanja otpada, mogu na različite načine učestvovati u poboljšanju stanja u zaštiti životne sredine.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Radionica o ekološkom otisku za djecu četvrtog razreda osnovne škole može biti edukativna i zabavna, kako bi se djeci približili osnovni koncepti održivosti i utjecaja na okolinu.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Nastavnim planom i programom te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>vrijeme realizacije „Škole u prirodi“</i>
Mjesto održavanja	<i>lokacija gdje se realizira „Škola u prirodi“</i>
Ciljna skupina	<i>učenici četvrtog razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Ekologija“ predviđaju ravnotežu i balans u smislu njihovog broja i složenosti realizacije, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti „Škola u prirodi“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:
 Analizira čovjekov utjecaj na okoliš. (Prepoznaje pozitivan i negativan utjecaj čovjeka na prirodu. Opisuje postupke čovjeka koji ugrožavaju sklad žive i nežive prirode. Objašnjava posljedice čovjekovih postupaka koji ugrožavaju sklad žive i nežive prirode.)
 Predlaže mjere zaštite i unapređenja životne sredine. (Definira pojam okoliša kao okruženja za život. Razlikuje prihvatljiv i neprihvatljiv odnos čovjeka prema okolišu. Navodi postupke čovjeka koji doprinose zaštiti okoliša.)

Međupredmetna poveznica

Moja okolina*

A.4.6

Utvrđuje važnost higijene prostora za održivi razvoj te demonstrira građanski aktivizam.

Navodi primjere pozitivnog i negativnog utjecaja čovjeka na okolinu.

Navodi primjere zaštite prirodnih bogatstava.

Matematika*

A.4.1

Koristi raznovrsne podatke u rješavanju problema.

Čita i interpretira podatke iz tabele, piktograma, histograma, linijskih grafikona i kružnih dijagrama.

Prikazuje grafičkim putem zaključak baziran na podacima.

Likovna kultura*

A.4.3 UMP-1.3.1 Kreira idejna rješenja i inovacije.

1.3.2 Procjenjuje i primjenjuje faze radnog (stvaralačkog i istraživačkog) procesa.

1.3.3 Stvara kreacije i rekonponira.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA:

MUDROST I ZNANJE (kreativnost, ljubav prema učenju), HUMANOST (emocionalna i socijalna inteligencija), PRAVEDNOST (socijalna odgovornost, slijeđenje/timski rad), TRANSCENDENTNOST (poštivanje ljepote i izvrsnosti, zahvalnost) .

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Učitelj/učiteljica kontinuirano prati rad i ponašanje učenika tokom boravka u „Školi u prirodi“.

Evaluacija programa

Poster (rezultat radionice) istaknut u holu škole.

Učitelj/učiteljica: Popunjava evaluacijski list („check lista“ pitanja):

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultat bio bolji?

Napomena:

*S obzirom na to da će se za četvrti razred u školskoj 2023/24. godini primjenjivati Nastavni plan i program donesen na osnovu Odluke Ministarstva broj: 11/04-38-29984/18 od 13. 8. 2018. godine, plan vannastavnih programa dobra je poveznica različitih predmeta i oblasti na nivou ishoda i služi kao priprema i uvod kada se i u četvrtom razredu bude implementirao Nastavni plan i program sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A9: AKCIJA „Recikliraj me – podrži život“

Opis aktivnosti:

Učenici će program realizirati učestvujući u *akciji* sakupljanja, sortiranja i recikliranja otpada na nivou lokalne zajednice u saradnji s KJKP „Rad“.

Učenici u saradnji s odgovornim nastavnikom tokom cijele školske godine prikupljaju ambalažni otpad (papir, karton, PET, metal, staklo) i odlažu ga u najlonske vreće zapremine od 120 l.

KJKP „RAD“ d. o. o. Sarajevo izvršit će odvoz reciklažnog otpada koje su škole odnosno učenici prikupili, prebrojati ih i evidentirati, te ih deponirati na sortirnicu koja se nalazi u R. J. Reciklaža na deponiji Smiljevići na dalju obradu. Odvoz reciklažnog otpada vršit će se po ranije utvrđenom rasporedu (npr. svakog 1. i/ili 15. u mjesecu).

Pored navedenog praktičnog dijela nastavnog predmeta, učenici će imati zadatak da do kraja školske godine izrade predmet od reciklažnog materijala koji će se izložiti na glavnoj manifestaciji, odnosno na obilježavanju 5. juna – Svjetskog dana zaštite okoliša. Mjesto izložbe odnosno obilježavanja pomenutog ekološkog datuma bit će naknadno dogovoren. Planirano je organiziranje akcija čišćenja školskih dvorišta povodom državnih praznika 25. novembra i 1. marta te objava fotografija na društvenim mrežama s ovih događaja.

Uzimajući posebnu simboliku ovih akcija čišćenja, a to je svojevrsan poklon našoj državi Bosni i Hercegovini za ova dva značajna praznika, imamo u vidu da pozovemo sve učesnike u odgojno-obrazovnom sistemu u Kantonu Sarajevo, predstavnike vlasti, nevladine organizacije kao i medije.

Cilj aktivnosti

Cilj akcije „Recikliraj me – podrži život“ jeste podizanje svijesti o značaju recikliranja među učenicima, nastavnicima i širom zajednicom škola. Kroz edukaciju, angažman i praktične aktivnosti, inicijativa teži promoviranju održivog ponašanja, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine, stvarajući odgovorne građane koji doprinose očuvanju planete za sadašnje i buduće generacije.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost „Recikliraj me – podrži život“ prilagođena je učenicima osmog razreda. Također, ovu aktivnost mogu provoditi i ostali učenici škole. Bitno je voditi računa o faktorima kao što su: složenost (aktivnosti treba prilagoditi nivou razumijevanja i sposobnostima učenika osmog razreda), potrebno je da su koncepti jasni i dostupni (izbjegavati previše tehničkih detalja i koristiti jezik koji je prilagođen njihovom uzrastu), interaktivnost, kreativnost, timski rad, povezivanje sa stvarnim svijetom (potrebno je vezati koncepte održivosti i reciklaže sa stvarnim situacijama i primjerima koje učenici mogu razumjeti i s kojima se mogu poistovjetiti, kontinuirano učenje (razmatranje gdje se koncepti održivosti postepeno uvode i produbljuju tokom različitih aktivnosti i projekata) i sigurnost (voditi računa o sigurnosti učenika tokom praktičnih aktivnosti, kao što su terenske posjete ili eksperimenti).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPIP učenika te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja

tokom školske 2023/2024. godine

Mjesto održavanja

škole

Ciljna skupina	<i>učenici osmog razreda</i>
<p>Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)? S obzirom na to da je aktivnost akcija tokom cijele školske 2023/2024. godine, mjera je postignuta u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa.</p>	
III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa	
<p>U okviru aktivnosti AKCIJA: „Recikliraj me – podrži život“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode: - Pravilno odlaže otpad (prikuplja, sortira i reciklira).</p> <p>Međupredmetna poveznica Biologija Objašnjava ekologiju kao nauku o odnosima živih bića i njihovih zajednica i životne sredine. Objasni značaj reciklaže. Izrađuje predmete i učila od recikliranog materijala. (Stjecanje znanja o otpadu, vrstama otpada i njegovim upravljanjem. Stjecanje praktičnih vještina za izradu predmeta i učila od recikliranog materijala.)</p> <p>Likovna kultura Od otpadnih materijala izrađuje montažu.</p> <p>Tjelesni i zdravstveni odgoj Razvija ekološke navike i aktivno učestvuje u prevenciji i rješavanju ekoloških problema.</p> <p>Tehnička kultura Energija i okolina: Pravilan odnos prema prirodi i čovjekovoj okolini. (Prave skicu urednog odlagališta za otpad.)</p> <p>PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE (kreativnost, zainteresiranost), HUMANOST (emocionalna i socijalna inteligencija), PRAVEDNOST (socijalna odgovornost, slijeđenje/timski rad), UMJERENOST (samoregulacija/kontrola).</p>	
IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa	
Monitoring programa	
<p>Početno stanje, inicijalno stanje Hodogram aktivnosti (dolazak u školu, razgovor s upravom škole, razrednicima osmih razreda, nastavnikom biologije, edukacija učenika s radionicom, osiguravanje sortiranja otpada) Tromjesečni izvještaj rada Polugodišnji izvještaj II tromjesečni izvještaj Završna faza</p>	
Evaluacija programa	
<p>Naučeno o pravilnom prikupljanju otpada postaje navika. Benefiti akcije prikazani tabelarno, grafički. Javno objavljivanje na veb-stranicama škola i KJPK „Rad“.</p>	

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost 11: POHOD „Planinska hrana“

Opis aktivnosti:

Učenci će program realizirati kroz organiziranu studijsku posjetu „Od rata do mira“ na planini Vlašić u okviru programa „Kulture sjećanja“. Vlašić je poznat po svojim tradicionalnim jelima i lokalnim proizvodima, pa bi bilo interesantno istražiti na koji se način pripremaju ti proizvodi i kako se može unaprijediti proizvodnja zdrave hrane na ovom području. Pohod na Vlašić imao bi sljedeće aktivnosti: predavanja na temu proizvodnje zdrave hrane, posjete lokalnim farmama i proizvođačima hrane, kao i pripreme hrane na tradicionalan način uz nadzor lokalnih kuhara ili stručnjaka.

Također, moguće bi bilo organizirati i posjetu lokalnim tržnicama gdje se prodaju proizvodi od domaćih proizvođača, gdje bi se posjetiocima mogli upoznati s različitim proizvodima, kao i saznati kako se mogu koristiti u pripremi zdravih obroka.

Aktivnosti na pohodu „Planinska hrana“ mogu imati pozitivne učinke na promociju zdravih prehrambenih navika pod motom „Neka vaša hrana bude lijek, a vaš lijek vaša hrana“, kao i promociju lokalnih proizvoda, turističke ponude Vlašića i na edukaciju o održivosti i zaštiti okoliša. Učenicima podijeliti u tri grupe i naizmjenično predstaviti proizvode zdrave hrane:

1. **Planinski med** proizveden na Vlašiću. Med je prirodni izvor energije i ima ljekovita svojstva. Učenci mogu naučiti o procesu proizvodnje meda i njegovoj ulozi u prehrani.
2. **Sirevi i mliječni proizvodi:** Ovčiji i koziji sirevi te drugi mliječni proizvodi često se proizvode na Vlašiću. Oni su izvor proteina, kalcija i drugih hranjivih tvari. Učenci mogu istražiti kako se ti proizvodi pripremaju i kako pridonose zdravoj prehrani.
3. **Žitarice:** žitarice kao što su kukuruz, ječam, zob, proso ili heljda mogu biti osnova za zdrave obroke.
4. **Borovnice i drugo bobičasto voće:** Bobičasto voće kao što su borovnice, maline i kupine može biti prisutno na Vlašiću. Ovo voće bogato je antioksidantima, vitaminima i vlaknima. Učenci mogu saznati o nutritivnim prednostima ovog voća te o tome kako se može koristiti u prehrani.
5. **Gljive:** neke vrste planinskih gljiva mogu se koristiti u prehrani kao izvor proteina i vlakana.

Važno je istražiti i upoznati lokalnu ponudu hrane i razgovarati s lokalnim proizvođačima kako bi učenicima saznali više o proizvodima koji su tipični za Vlašić. Ovo će omogućiti učenicima da bolje razumiju lokalnu kulturu, prehrambene resurse i tradicije.

Cilj aktivnosti

Aktivnosti „Planinska hrana“ usmjerene su na edukaciju i osvješćivanje učenika o važnosti pravilne prehrane za očuvanje zdravlja. Učenicima bi trebali razviti svijest o tome da prirodna hrana može biti izvrstan izbor za očuvanje zdravlja, te kako se takva hrana može koristiti. Nastojati da učenici ostanu motivirani u razmišljanju i istraživanju o vezi između hrane i zdravlja te da dalje istražuju i razvijaju svoje prehrambene navike.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika prvog razreda srednje škole (15-16 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o srednjem obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Nastavnim planom i programom sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja, te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>u toku pohoda „Od rata do mira“ (novembar, maj)</i>
Mjesto održavanja	<i>planina Vlašić</i>
Ciljna skupina	<i>učenici prvog razreda srednje škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Ekologija“ predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru pohoda aktivnost „Planinska hrana“, jačanjem unutarnjih snaga potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Prepoznaje zdrave namirnice;
- Uočava korisna svojstva prirodne hrane;
- Bira namirnice koje pozitivno utječu na zdravlje;
- Nabraja osnovne pojmove proizvodnje na životinjskoj farmi;
- Istražuje modele i koncepte zdravog života i proizvodnje zdrave hrane.

Međupredmetna poveznica**Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost****B.I.9**

Realizira problemske istraživačke projekte koristeći relevantne informacije iz više printanih i digitalnih izvora izbjegavajući plagiranje.

Geografija**B.I.1**

Procjenjuje uzročno-posljedične odnose (interakciju) pojava i procesa koristeći dokaze, geografsku terminologiju, kritičko mišljenje, različite geografske metode i geografske vještine i istraživački rad.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: TRANSCENDENTNOST, MUDROST I ZNANJE.

Učenici će tokom ovog programa moći razviti poštovanje ljepote i izvrsnost, zahvalnost, kreativnost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa**Monitoring programa**

Monitoring ove aktivnosti uključuje praćenje učenika tokom svih faza i etapa. Voditelj aktivnosti uočava i bilježi aktivnost učenika i njihovu interakciju tokom posjeta i da li su učenici inspirirani i zainteresirani. Koristi i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa

Nakon provedenih aktivnosti u okviru aktivnosti „Planinska hrana“ napraviti presjek i utvrditi stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode. U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

Aktivnost 12: AKCIJA „Društveno korisno učenje“**Opis aktivnosti:**

Učenici će realizirati aktivnost učestvovanjem u *akciji uređenja školskog dvorišta*. Aktivnost doprinosi zaštiti okoliša i borbi protiv klimatskih promjena, estetskom izgledu dvorišta te ima pozitivan utjecaj na školsku, lokalnu zajednicu i društvo.

Učenici mogu učestvovati u sadnji drveća i grmlja, ukrasnog bilja, uređivanju staza, kreiranju urbanih cvjetnih vertikalnih i horizontalnih vrtova, zaštiti prirodnih staništa i sl. Škola u saradnji s lokalnom zajednicom može organizirati akciju pošumljavanja u svom mjestu.

Društveno korisno učenje može poboljšati školsku uspješnost učenika, razviti njihove društvene vještine i osnažiti ih za aktivno učešće u društvu.

Jesen je odlično vrijeme za uređivanje dvorišta, kao i za sadnju mnogih višegodišnjih biljki, lukovica i drveća zbog blagih temperatura i vlage u zemlji.

Planirati dan za akciju u kojoj učestvuju učenici drugi razreda s profesorima. Akcija u zavisnosti od potreba prostora ispred škola ili unutrašnjeg prostora može da ima sljedeće korake:

- Čišćenje dvorišta (metenje, uklanjanje nepotrebnih stvari ili predmeta);
- Ako u dvorištu ima drveća, provjeriti da li ima grana za rezanje (obrezivanje grana drveća);
- Pripremanje zemljišta za sadnju višegodišnjih biljki (ruža, ukrasni grm);
- Po mogućnosti zasaditi cvijet bosanski ljiljan kao autentični bosanski simbol. Upoznati učenike o upotrebi i historijatu simbola ljiljana u bosanskoj historiji.

[https://bs.wikipedia.org/wiki/Bosanski_ljiljan_\(simbol\)](https://bs.wikipedia.org/wiki/Bosanski_ljiljan_(simbol))

Cilj aktivnosti

Cilj ove aktivnosti jeste povezivanje s prirodom, edukacija o biljkama, timski rad i društvena odgovornost.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika drugog razreda srednje škole (16-17 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima
 Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o srednjem obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Nastavnim planom i programom sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>mjesec novembar</i>
Mjesto održavanja	<i>školsko dvorište ili unutrašnji prostor škole</i>
Ciljna skupina	<i>učenici drugog razred srednje škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Ekologija“ predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti **AKCIJA** „Društveno korisno učenje“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:
 Aktivno učestvuje u akciji;
 Pokazuje svojim radom da je društveno odgovoran;
 Uređuje školsko dvorište (vrt).

Međupredmetna poveznica

Biologija

B.II.2

Objašnjava fizičke i hemijske promjene tvari i energije u organizmu.

Geografija

C.II.1

Analizira geografske osnove onečišćenja i degradacije okoliša.

Procjenjuje značaj očuvanja okoliša (životne sredine) na lokalnom nivou kroz terenski rad.

Hemija

B.II.6

Utvrdjuje važnost tehnoloških procesa i njihov utjecaj na održivi razvoj.

Historija

B.II.3

Analizira razdoblja, događaje u njima, procese i probleme, smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, TRANSCENDENTNOST, PRAVEDNOST.

Učenici će tokom ovog programa moći razviti radoznalost, poštovanje ljepote i izvrsnosti, socijalnu odgovornost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Monitoring ove aktivnosti uključuje praćenje učenika tokom svih faza i etapa. Voditelj aktivnosti uočava i bilježi aktivnost učenika i njihovu interakciju tokom akcije i da li su učenici inspirirani, zainteresirani i kreativni.

Evaluacija programa

Fotografirati uređeno školsko dvorište i postaviti fotografije na veb-stranicu škole.
Nakon provedene akcije napraviti presjek i utvrditi stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode. U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

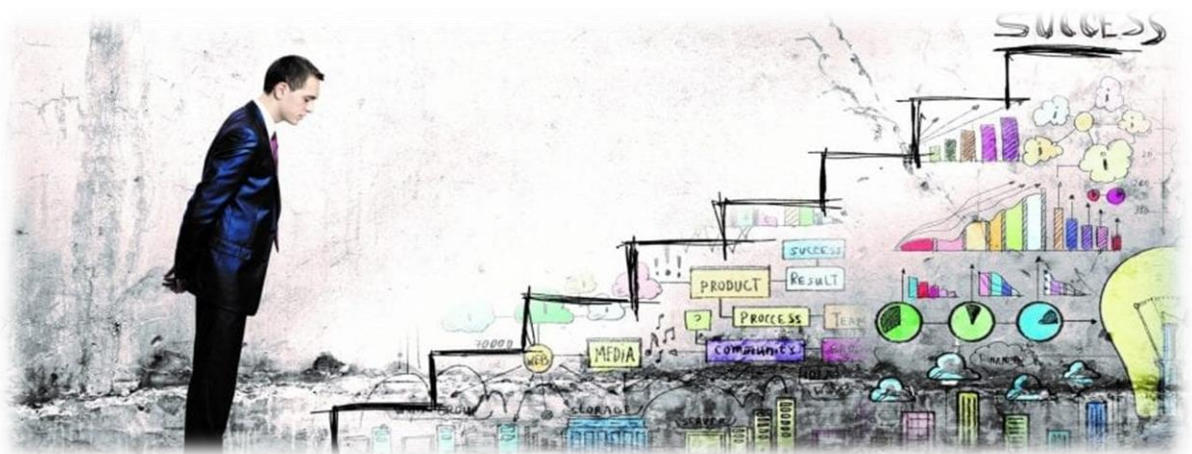
Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

Prijedlozi za unapređenje.

V

P oduzetništvo i finansijska pismenost

OBRAZAC ZA REGISTRACIJU PROGRAMA

Naziv programa	PODUZETNIŠTVO I FINANSIJSKA PISMENOST
I DIO PROGRAMA: Opis i svrha programa	
<p>1. Šta program podrazumijeva?</p> <p>Program poduzetništva i finansijske pismenosti ima izuzetno važan cilj – osnažiti mlade ljude za suočavanje s izazovima savremenog svijeta i omogućiti im da postanu kreativni, inovativni i finansijski osviješteni pojedinci. Ovaj program ima duboke korijene u shvatanju da obrazovanje treba ići dalje od samog prenošenja znanja, već da treba stvoriti uvjete za razvoj kompetencija koje će mlade pripremiti za uspješan život i rad u dinamičnom okruženju.</p> <p>U današnjem svijetu, gdje promjene dolaze brzo i neočekivano, obrazovni sistem mora se prilagoditi kako bi osigurao da učenici steknu vještine koje će im omogućiti da se suoče s neizvjesnošću i brzim promjenama. Učenje poduzetničkog načina razmišljanja, koji potiče kreativnost, inovacije, samopouzdanje i spremnost na preuzimanje rizika, postaje sve važnije. Slično tome, razumijevanje poslovnih principa i finansijskih aspekata života postaje neophodno za svakog pojedinca, bez obzira na njihov budući profesionalni put.</p> <p>Uključivanje poduzetništva i finansijske pismenosti u školski program omogućava mladima da razvijaju svoje vještine i kompetencije izvan učionice. Kroz sudjelovanje u različitim aktivnostima, takmičenjima, manifestacijama i projektima, učenici se potiču da primijene svoje ideje u stvarnom svijetu. Također, usvajaju principe odgovornog finansijskog ponašanja, razumiju osnove poslovnog svijeta te razvijaju kritičko razmišljanje potrebno za donošenje informiranih finansijskih odluka.</p> <p>Ovaj program ne samo da priprema mlade za tržište rada već ih osnažuje za cjeloživotno učenje i prilagođavanje. Kroz razvoj poduzetničkih kompetencija djeca/učenici se potiču da budu aktivni građani koji prepoznaju prilike i izazove te donose inovativna rješenja. Finansijska pismenost, s druge strane, osigurava da mladi ljudi budu sposobni donositi pametne finansijske odluke, da mogu upravljati svojim resursima i doprinosti svojoj i općoj dobrobiti. Kroz ovaj program obrazovni sistem postaje alat za pripremu mladih za stvarni svijet. Oni postaju spremni preuzeti inicijativu, donositi informirane odluke i graditi svoju budućnost. Ovaj pristup nije samo obrazovanje za posao već obrazovanje za život. I kao takvo, ono igra ključnu ulogu u oblikovanju budućnosti naše mlade generacije.</p> <p>2. Na bazi kojih naučnih saznanja je utvrđeno da je program potrebno provoditi?</p> <p>Uvođenje programa poduzetništva i finansijske pismenosti u obrazovne institucije temelji se na dubokim spoznajama iz istraživanja i promjenama u društvu koje su postale očite. Moderno društvo zahtijeva nove vještine od mladih ljudi, a tradicionalni modeli obrazovanja više nisu dovoljni. Uzimajući to u obzir, istraživanje poput programa PISA pokazalo je da su poduzetničke kompetencije postale ključne za uspjeh u svijetu koji se brzo mijenja.</p> <p>Tradicionalni obrasci zapošljavanja više ne osiguravaju stabilnost i sigurnost u karijeri kao prije. Umjesto toga, potrebne su inovativne i prilagodljive vještine kako bismo se uspješno nosili s nepredvidivim izazovima savremenog poslovnog okruženja. Programi poduzetništva, usredotočujući se na razvoj ključnih vještina kao što su kritičko razmišljanje i kreativnost, pripremaju učenike da budu samostalni i spremni za suočavanje s izazovima.</p>	

Uvođenje poduzetničkih programa ne znači samo obuku za poslovanje. Oni također potiču društveno poduzetništvo, gdje se traže inovativna i održiva rješenja za društvene probleme. Ovakvi programi osnažuju mlade ljude da budu odgovorni i angažirani građani koji su spremni raditi na promjenama u svojoj zajednici. U cjelini, ovi naučni temelji ukazuju na nužnost uključivanja poduzetničkog razmišljanja i kompetencija u obrazovanje kako bi se mladima pružile vještine i alati za uspješno navigiranje kroz dinamični svijet i za stvaranje pozitivnih društvenih utjecaja.

3. Šta se želi postići ovim programom?

Program poduzetništva ima duboki cilj – obogatiti živote učenika na mnoge načine, pripremajući ih za izazove i prilike savremenog svijeta. Kroz ovaj program želi se postići niz značajnih rezultata.

Prvo, želi se potaknuti razvoj poduzetničkog duha. Učenici će naučiti razmišljati izvan okvira, prepoznati prilike i osjećati se osposobljenima preuzeti inicijativu. To će im pomoći da budu inovativni i spremni suočiti se s izazovima. Drugo, program će razvijati ključne vještine učenika. Kroz aktivnosti koje zahtijevaju timski rad, komunikaciju, rješavanje problema i analitičke sposobnosti, učenici će postati samouvjereni i sposobni građani koji su spremni za razne situacije u životu. Treće, program će pružiti osnovno poslovno znanje i vještine. Učenici će naučiti osnove poslovanja, upravljanja resursima i korištenje tehnologije u poslovnom okruženju, pripremajući ih za stvarni svijet rada. Četvrto, program ima cilj razviti poduzetničke osobine kod učenika. To uključuje razvoj osobina poput samostalnosti, inicijativnosti i fleksibilnosti, koje su ključne za uspješno upravljanje promjenama i preuzimanje rizika. Peto, program će potaknuti učenike da razvijaju i istražuju poslovne prilike. Kroz stvaranje poslovnih modela, analizu izvedivosti i komunikaciju s partnerima, djeca/učenici će naučiti kako prepoznati, razviti i iskoristiti prilike.

Sveukupno, ovaj program ima dublji cilj od običnog poslovnog obrazovanja. Njegova je svrha osnažiti učenike da budu uspješni, inovativni i angažirani pojedinci koji su spremni pridonositi društvu i stvarati pozitivne promjene.

4. Kako program doprinosi razvoju cjelovite ličnosti?

Program poduzetništva i finansijske pismenosti igra ključnu ulogu u oblikovanju cjelovite ličnosti učenika na više načina:

Prvo, kroz pristup praktičnim vještinama, program potiče razvoj samopouzdanja i samopoštovanja kod učenika. Fokusiranje na stvarne vještine koje se mogu primijeniti u svakodnevnom životu pomaže učenicima da se osjećaju sigurnije u svojim sposobnostima te izgrađuje pozitivan osjećaj prema sebi i vlastitim mogućnostima. Drugo, program potiče kritičko razmišljanje i sposobnost rješavanja problema. Učenici se uče kako prepoznati probleme, analizirati situacije, procijeniti različite opcije i donijeti informirane odluke koje mogu pozitivno utjecati na njihov život i okolinu. Treće, naglasak na inovativnosti i kreativnosti potiče učenike da razmišljaju izvan okvira i stvaraju nove ideje i rješenja. Ovo ne samo da razvija njihov intelektualni kapacitet već potiče kreativni način razmišljanja koji je koristan u svim aspektima života. Četvrto, program uči učenike o odgovornosti i samostalnosti. Kroz upravljanje finansijama, postavljanje ciljeva i planiranje akcija učenici se osposobljavaju da budu samostalni u donošenju odluka i preuzmu odgovornost za svoje postupke. Peto, poduzetnički pristup potiče empatiju i društvenu odgovornost. Učenici se potiču da razmišljaju o tome kako svoje vještine i resurse mogu koristiti za rješavanje društvenih problema i unapređenje zajednice, što jača njihovu povezanost s društvom.

Konačno, program ima dublji cilj od samog razvoja poslovnih vještina. Njegova svrha jeste razviti vještine i stavove koji su ključni za uspješan život u svakodnevnim situacijama, osiguravajući da učenici postanu samopouzdana, odgovorne, kreativne i društveno angažirane osobe.

5. Na koji način cilja učenička postignuća, a na koji dobrobit učenika?

Program poduzetništva i finansijske pismenosti ima dubok utjecaj na učenička postignuća i dobrobit na višestruke načine, stvarajući bogatstvo iskustava koja doprinose njihovom ukupnom razvoju. U pogledu učeničkih postignuća, program pruža priliku za razvoj praktičnih vještina koje se primjenjuju u stvarnom svijetu. Kroz kreativno razmišljanje, timski rad i rješavanje problema, učenici stječu vještine koje nisu ograničene na klasično obrazovanje. Također, kroz postizanje konkretnih ciljeva unutar programa, učenici razvijaju osjećaj uspjeha i potiču svoju motivaciju za učenje.

Uz to, program pozitivno utječe na dobrobit učenika kroz različite aspekte. Kroz izazove i napore u programu, učenici grade svoje samopouzdanje i razvijaju osjećaj vlastite vrijednosti. Rad na inovativnim projektima potiče kreativno razmišljanje i potvrđuje sposobnost suočavanja s izazovima. Kroz timski rad, komunikaciju i rješavanje problema, razvija se emocionalna inteligencija i sposobnost suočavanja s različitim situacijama. Osim toga, program potiče povezanost među učenicima kroz saradnju, potičući osjećaj pripadnosti i podrške unutar grupe. Postizanje ciljeva i razvoj vještina također doprinose stvaranju smisla za svrhu, potičući učenike da prepoznaju vrijednost svog rada i doprinosa. Sve ove koristi programa odražavaju se ne samo tokom školovanja već i kasnije u životu, oblikujući cjelovitu ličnost učenika za buduće izazove.

6. Da li program stvara vezivne tačke? (s javnim servisima, realnim sektorom...)

Program poduzetništva i finansijske pismenosti igra ključnu ulogu u stvaranju vezivnih tačaka između učenika i različitih vanjskih resursa, uključujući javne servise i realni sektor. Ovaj program omogućava učenicima da se povežu sa širim društvenim kontekstom i steknu znanja i vještine koje su od suštinskog značaja za njihov budući uspjeh.

U okviru javnih servisa program uspostavlja most između učenika i institucija kao što su banke, finansijski regulatori i poduzetnički centri. Ova saradnja omogućava učenicima da razviju razumijevanje finansijskih koncepata i proizvoda te da nauče kako upravljati ličnim finansijama. Također, pruža im pristup mentorskoj podršci, resursima i informacijama koje im mogu pomoći da naprave informirane odluke u vezi s finansijama i poslovanjem.

Povezanost s lokalnim poslovnim zajednicama i realnim sektorom ima duboke koristi za učenike. Ova interakcija omogućava im da steknu praktično iskustvo kroz posjete preduzećima, gdje mogu uvidjeti kako se poslovni procesi odvijaju u stvarnom svijetu. Saradnja s lokalnim poduzetnicima omogućava učenicima da se povežu s iskusnim profesionalcima koji mogu dijeliti svoje znanje, iskustvo i praktične savjete. To stvara prilike za mentorstvo i razmjenu ideja, a također pomaže učenicima da bolje razumiju dinamiku poslovnog okruženja.

Ukratko, program poduzetništva i finansijske pismenosti stvara čvrste veze između učenika i različitih resursa iz stvarnog svijeta, pružajući im priliku da se povežu s javnim servisima i stvarnim sektorom. Ova povezanost obogaćuje njihovo obrazovanje, potiče njihovu praktičnu primjenu znanja te podržava njihovu pripremu za uspješan budući profesionalni i lični razvoj.

II DIO PROGRAMA: Sadržaj i aktivnosti programa

Koliko je aktivnosti obuhvaćeno ovim programom?

Program poduzetništva i finansijske pismenosti obuhvata 14 aktivnosti, koje su raspoređene na sljedeći način:

- 1 aktivnost na nivou predškolskog obrazovanja;
- 9 aktivnosti na nivou osnovnog obrazovanja;
- 4 aktivnosti na nivou srednjeg obrazovanja.

U predškolskim ustanovama, osnovnom i srednjem nivou obrazovanja realizirat će se 5 aktivnosti tokom 2023/2024. školske godine.

Tabelarni prikaz aktivnosti programa

PREDŠKOLSKA USTANOVA	OSNOVNA ŠKOLA									SREDNJA ŠKOLA			
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV
	A2		A4	A5			A8					A13	
PREDŠKOLSKA USTANOVA													
AKTIVNOST													
OSNOVNA ŠKOLA													
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX					
FONDOVI BUDUĆNO STI		SLATKI PROGRA M MALIH PROIZVO ĐAČA	JA INVESTIR AM U ZAJEDNI CU						KAD PLANINA R POSTANE PODUZET NIK				
SREDNJA ŠKOLA													
I			II			III			IV				
						ŽIVIMO PO MJERI							

U daljnjem tekstu navedene su programske aktivnosti organizirane prema hijerarhijskom slijedu. Svaka aktivnost strukturirana je kako bi se osigurala jasnoća i logički redoslijed izvođenja. Ovaj pristup omogućava postupno napredovanje kroz različite razine aktivnosti, svaka sa svojim specifičnim zadacima i ciljevima. Zahvaljujući ovom hijerarhijskom rasporedu, olakšano je razumijevanje složenog procesa i postizanje željenih rezultata.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A2: RADIONICA „Fondovi budućnosti“

Opis aktivnosti

Učenici će program realizirati kroz dvije *radionice*, od kojih bi se prva odnosila na *štednju*, a druga na *darivanje* i podrazumijevala bi da učenik pokloni nešto što mu je vrijedno (npr. sopstvena draga igračka i sl.). Na taj bi način učenici razvijali vještine štednje i darivanja. Radionicu usmjeriti na učenje o poduzetništvu i razvoju poslovanja te vježbanju tih vještina/procesa i taktika. Štednju možemo predstaviti i kao mudrost darivanja i štedljivog odnosa prema resursima koji su nam na raspolaganju. Radionica o štednji pomaže učenicima da razviju zdrave navike štednje i upravljanja novcem. Kroz radionicu o darivanju važno je ukazati na darivanje kao dio svakodnevnih aktivnosti i bez posebnog povoda. S tim u vezi treba njegovati i pozitivne odnose među vršnjacima i članovima uže i šire porodice s akcentom na humanost i empatiju.

Radionica 1

Štednja: Objasniti učenicima šta znači štednja i zašto je važna. Pokazati primjere kako štednja može biti korisna, poput kupovine omiljene igračke ili slatkiša kad se sakupi dovoljno novca. Štednja je kada ljudi čuvaju novac ili druge vrijedne stvari kako bi ih koristili kasnije. To može biti važno jer, ako se nešto neočekivano u budućnosti pojavi, kao što je hitna popravka, neočekivani trošak ili čak kupovina velike stvari, već će postojati nešto novca koji će pomoći da se nosite s tim troškovima.

Razgovarati s učenicima o tome zašto bi trebali štedjeti novac. Dati im primjere, poput kupnje nove igračke ili odlaska na izlet. Potaknuti učenike da postave cilj koliko bi željeli uštedjeti i koliko dugo će im trebati da dođu do tog cilja.

Naglasiti važnost praćenja uštede, tj. vođenja evidencije o ušteđevini kako bi mogli u svakom momentu znati koliko su napredovali u ostvarenju svoga cilja. Objasniti im šta znači trošak i kako možemo trošiti manje i da i to predstavlja jedan oblik štednje.

Aktivnost 1: Šta radi ruka?

Voditelj aktivnosti pokazuje učenicima različite ilustracije ruke. Svaka ima drugačiju poruku. Slobodno dati prostora i vremena da se izrazi svako mišljenje i ponudi originalan odgovor. Npr. ruka koja daje, ruka koja uzima, ruka koja poklanja, ruka pokazuje...

Aktivnost 2: Rad na tekstu

Učenici čitaju riječi uz nastavnikovu pomoć, a potom zajednički izgovaraju rečenicu. Učenici koji znaju čitati rečenice čitaju sami.

Alma i Samir su roditelji. Oni imaju dvoje djece. Esma je njihova kćerka, a Nihad je njihov sin. Esma i Nihad su brat i sestra. Esma štedi u svojoj kasici zvončici. Ona želi sebi kupiti novu lutkicu. Nihad ne štedi i uvijek mu je kasica prazna. On želi kupiti novi autić.

Nastavnik s učenicima razgovara o pročitanim rečenicama.

Aktivnost 3: Kako se štedi mama

Nastavnik čita pjesmu „Kako se može štedjeti mama“. Učenici je mogu poslušati na <https://www.youtube.com/watch?v=dmYGGVUudMA>

Razgovarati s učenicima o pjesmi. Kako možemo štedjeti mamu? Kako mi možemo pomoći mami da joj olakšamo? Šta nam poručuje pjesnik ovom pjesmom? Šta je za vas vaša mama? Nastavnik ponovo čita pjesmicu kao vid motivacije za naredne aktivnosti. Nakon ponovo pročitane pjesmice razgovarati o osjećajima koje je u njima probudila ova pjesmica.

Aktivnost 4: Spoji slike s tekстом

Učenici imaju zadatak da tekst povežu sa slikom. Pronađi više slika koje su u skladu s tekстом. Voditelj aktivnosti čita rečenicu po rečenicu, a učenici pronalaze i lijepe sliku ili više slika koje su odgovarajuće za tu rečenicu.

Ubacivanje novca u kasicu	Zatvorimo vodu na umivaoniku	Ugasimo svjetlo prilikom napuštanja prostorije
Hranu koja je viška podijelimo onima koji nemaju	Poklonimo odjeću koju više ne nosimo	Darujemo poklon bratu ili sestri, majci ili ocu

Aktivnost 5: Različiti načini štednje

Uz voditelja aktivnosti učenici će osmisliti različite načine štednje, kako svojih ukućana, tako i resursa koji im stoje na raspolaganju. Potaknuti učenike da razmisle o različitim načinima na koje mogu uštedjeti novac. To može biti kroz ušteđevinu dijela džeparca ili novca koji im roditelji daju, ili možda kroz prodaju stvari koje ne koriste ili organiziranje dvorišne prodaje.

Aktivnost 6: Razvijanje poduzetničkih ideja

Nakon što smo uštedjeli određeni novac, kako taj novac uložiti, tj. „investirati“?

Radionica 2

Aktivnost 1: Šta je to darivanje?

Darivanje je poseban način da pokažemo drugima da ih volimo i cijenimo. Objasniti učenicima zašto je važno darivati i kako to može biti zadovoljstvo za nas same. To može biti bilo šta, od poklona koji se kupuje u trgovini do rukotvorina koje smo sami napravili. U ovoj radionici naučit ćemo šta je darivanje i kako možemo dati svojim prijateljima, obitelji i drugima nešto posebno. Pojasniti učenicima da darivanje nije samo kupovina poklona, nego se može odnositi i na druge stvari. Naprimjer, možemo nekome pomoći u kući ili školi, napraviti ili učiniti nešto lijepo za druge ili im dati nešto što smo sami napravili.

Učenicima voditelj aktivnosti pokazuje ilustraciju darivanja koju je pripremio. Razgovaraju o fotografiji: Što se nalazi na fotografiji? Vole li učenici dobiti dar? A darovati? Jesu li kada pakirali darove u ukrasne papire? Šta im se više sviđa, darivati ili primiti dar? Zašto? Pokazati primjere darivanja, poput poklanjanja rođendanske čestitke ili darivanja igračke prijatelju. Razgovarati o različitim načinima darivanja, poput poklanjanja stvari koje više ne koristimo ili doniranja hrane i odjeće za siromašne.

Aktivnost 2: Poklon od srca

Šta možemo pokloniti? (Osmijeh i lijepu riječ, dragu igračku...) To uvijek možemo nekome pokloniti i uljepšati svom drugu ili drugarici dan. Darujmo sada nekome nešto od toga. Učenici će uz nastavnikovo vođenje osmisliti poklon koji se uz malo pažnje može darovati i imati veliki odjek.

Podijeliti učenicima papir i olovke i zatražite od njih da nacrtaju nekoliko ideja za darove koje bi mogli dati svojim drugovima ili obitelji. Iz šešira izvući ime druga ili drugarice kojem će onda dati odgovarajući poklon. Potaknuti ih da razmišljaju o tome što bi taj drug ili drugarica voljeli ili šta bi im moglo pomoći.

Izabrati nekoliko jednostavnih projekata koje djeca mogu napraviti kao darove, poput crtanih čestitki, rukom oslikanih kamenčića ili niza perli. Pomoći učenicima dok rade na izradi dara, a potom da zamotaju svoje darove i daju drugu ili drugarici čije su ime izvukli iz šešira.

Zaključiti radionicu s razgovorom o tome kako su se učenici osjećali dok su davali svoje darove.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika prvog razreda osnovne škole (6 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPiP sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja učenika, te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja radionice

u mjesecu februaru

Mjesto održavanja radionice

prostorija za vannastavne aktivnosti

Ciljna skupina

učenici prvog razreda osnovne škole

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom poduzetništva i finansijske pismenosti predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A2: **RADIONICA** „Fondovi budućnosti“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Prepoznaje značenje štednje na primjerima koji su bliski uzrastu;
- Prepoznaje darivanje kao dio svakodnevnih mogućnosti i bez posebnog povoda;
- Uspostavi interakciju s drugim učenicima i odraslima.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A.1.4

Imenuje značenje manje poznatih riječi u temama koje se obrađuju.

Otkriva značenje novih riječi kroz igru.

Koristi riječi i izraze usvojene slušanjem i tokom razgovora o tekstu.

JZK-1.1.1 JZK-2.1.1

Učestvuje u razgovoru (pitanje – odgovor) vezanom za pročitane informativne tekstove.

JZK-4.4.1 JZK-4.4.2 JZK-4.4.3

Učestvuje u zajedničkim istraživačkim projektima uz poticaj i podršku odraslih (npr. istraži/predstavi crtežom/tema pjesme, priče, knjige slikovnice/glavnog junaka).

JZK-5.2.1

Opisuje poznate ljude, mjesta, stvari i navodi dodatne pojedinosti.

Matematika

MTP-1.1.2

Prepoznaje promjenu količine uzrokovanu dodavanjem i oduzimanjem.

Izvodi računске operacije sabiranja i oduzimanja u skupu brojeva do 10.

MTP-3.2.1

Povezuje jedinice s odgovarajućim veličinama (metar, kilogram, litar, sat, konvertibilna marka).

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: HUMANOST, UMJERENOST, PRAVEDNOST.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti ljubaznost, velikodušnost, emocionalnu i socijalnu inteligenciju, samoregulaciju/kontrolu, razboritost, jednakost i poštenje.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

1. Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate;
2. Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose.

Monitoring radionice o štednji i darivanju uključuje praćenje učenika tokom radionice kako bi se osiguralo da učenici uspješno primjenjuju naučene koncepte štednje i koristi od darivanja u svakodnevnom životu. Voditelj radionice uočava i bilježi kako učenici primjenjuju koncepte štednje i darivanja kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i primjene. Koristiti i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa – voditelj aktivnosti

Evaluacija radionice „Fondovi budućnosti“:

Koristiti anketni upitnik kao jedan od najčešćih načina evaluacije nakon provedene aktivnosti. Učenicima dati priliku da podijele svoje dojmove i razmišljanja u grupnoj diskusiji i postavljati im pitanja poput: *Kako vam se svidjela radionica?; Jesu li vam informacije bile korisne?; Šta ste naučili o štednji?; Šta ste naučili o darivanju?; Koji vam je dio radionice bio najzanimljiviji?; Kako biste primijenili informacije o štednji u svojim svakodnevnim aktivnostima?.*

Nakon provedenih aktivnosti u okviru radionice „Fondovi budućnosti“ napraviti presjek i utvrditi stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode. U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A4: OBILAZAK „ Slatki program malih poduzetnika“

Opis aktivnosti

Učenici će aktivnosti realizirati kroz *obilazak* uspješnog lokalnog proizvođača meda, gdje će vidjeti košnice – fabrike meda, a ujedno razgovarati o svim segmentima razvoja biznis-plana, u ovom slučaju biznis-plana proizvodnje meda, što učenicima daje uvid u poslovni ciklus poduzetnika (proizvođača meda). Na taj način će razvijati samopouzdanje i pozitivne osobine ličnosti: odlučnost, upornost, marljivost, što u konačnici rezultira razvojem poduzetništva kod učenika. Na tom putu razvijaju analitičko i sintetičko mišljenje prožeto kreativnim promišljanjem i traženjem adekvatnog rješenja u novim okolnostima i situacijama. Odgovori na izazove koji se stavljaju pred mladu ličnost imperativ su u odgojno-obrazovnom smislu jer time nastojimo razviti kreativnu i samostalnu ličnost u budućnosti. Sve navedeno treba rezultirati generiranjem ideja koje će biti prvi koraci na putu stvaranja budućih mladih poduzetnika.

Aktivnost 1: Priprema za posjetu

Prije nego što učenici krenu u posjetu lokalnim proizvođačima meda, razgovarat će se o tome šta je sve potrebno za pokretanje jednog biznis-plana, u konkretnom slučaju šta je potrebno da bi se jedna osoba bavila pčelarstvom. Učenici će podijeliti svoje znanje, a voditelj aktivnosti će dopuniti njihovo znanje relevantnim činjenicama. Naglasak je na elementima biznis-plana.

Aktivnost 2: Posjeta lokalnom pčelaru, proizvođaču meda

Nakon pripreme i razgovora s učenicima potrebno je organizirati posjetu lokalnom proizvođaču meda. Potaknuti učenike da postavljaju pitanja kako je vlasnik došao na ideju da se bavi pčelarstvom, kako je sve započelo i šta je sve potrebno da bi se neko bavio poduzetništvom, na koje poteškoće nailazi, kako ih prevazilazi i sl. Tokom obilaska učenici će imati priliku vidjeti kako pčele proizvode med i kako se priprema med za prodaju.

Razgovarati s proizvođačem meda o poslovnom ciklusu, kako nabavlja sirovine, kako pakira, kako izrađuje ambalažu, koje sve službe sudjeluju, kako prima narudžbe, koje izazove u poslovnom smislu doživljava, kako određuje cijenu, kako vrši naplatu i sl.

Aktivnost 3: Razgovor o posjeti i izrada reklamnog plakata

Nakon razgovora s poduzetnikom, proizvođačem meda, po povratku u odjeljenje podijeliti učenike u nekoliko grupa, potaknuti ih da razgovaraju i zajednički razmišljaju o mogućim idejama za vlastiti posao. Pitati učenike šta su im bile najdraže stvari koje su vidjeli i šta su naučili. Zajedno raditi na kreiranju poslovnog plana u zavisnosti od iskazane želje učenika šta je to što bi željeli proizvoditi, prodavati ili pružati kao uslugu.

Na kraju organizirati izradu reklamnog plakata za proizvode ili usluge koje su učenici osmislili. Podsticati ih da budu kreativni i koriste boje i slike koje će privući kupce i zainteresirane pojedince. Kroz izradu reklamnog plakata učenici će dati odgovor na pitanje zašto su osmislili taj proizvod i uslugu, koja je ciljna publika, zašto tržištu treba taj proizvod ili usluga, koja je cijena, koje potrebe potrošača zadovoljava, ko je konkurencija i sl.

Cilj aktivnosti

Ova radionica predstavlja odličnu priliku za učenike da nauče nešto novo o poduzetništvu, fazama biznis-plana i proizvodnji meda. Također ih podstiče da razmišljaju o vlastitim idejama i načinima na koje bi mogli pokrenuti neku poduzetničku aktivnost u budućnosti.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika trećeg razreda osnovne škole (8-9 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPIP sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja učenika, te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja radionice

u mjesecu maju

Mjesto održavanja aktivnosti

kod lokalnog pčelara

Ciljna skupina

učenici trećeg razreda osnovne škole

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom poduzetništva i finansijske pismenosti predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A3: **POSJETA** „Slatki program malih proizvođača“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- a) Nabraja osnovne pojmove vezane uz proizvodnju i prodaju meda (proizvod, kupac, prodavač, cijena, profit);
- b) Razvija osnovne vještine prodaje, kao što su ljubaznost, komunikacija i prezentacija proizvoda;
- c) Objašnjava odnos vlastitih karakteristika (uloženog truda, znatiželje) i postignutih rezultata;
- d) Završava zadatke u vremenskom okviru;
- e) Opisuje prihvatljivo ponašanje vezano za prodaju i prezentaciju proizvoda;
- f) Komunicira sa sagovornicima poštujući socijalno prihvatljivo ponašanje;
- g) Predstavlja svoje ideje koristeći prikupljene informacije.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost*

C.3.1

Učestvuje u nizu razgovora i saradnji s različitim sagovornicima, nadogradnji na idejama drugih i izražavanju vlastitih ideja jasno i uvjerljivo uz primjenu jezičkog bontona.

C.3.4

Objašnjava temu uz odgovarajuće činjenice govoreći jasno.

Moja okolina*

B.3.4. Istražuje i opisuje životno stanište i životnu zajednicu staništa.

Muzička kultura*

C2.1.2

Nastupa na internim i javnim priredbama izvodeći pjesme i plesne dramatizacije povezane sa značajnim događajima.

Likovna kultura*

UMP-2.1.3

Primjenjuje vlastitu vizualnu pismenost u svakodnevnom životu.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, PRAVEDNOST, ODVAŽNOST.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti radoznalost, kreativnost, timski rad, hrabrost, upornost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

1. Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate;
2. Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose.

Monitoring radionice o štednji i darivanju uključuje praćenje učenika tokom radionice kako bi se osiguralo da učenici uspješno primjenjuju naučene koncepte štednje i koristi od darivanja u svakodnevnom životu. Voditelj radionice uočava i bilježi kako učenici primjenjuju koncepte štednje i darivanja kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i primjene. Koristiti i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa – voditelj aktivnosti

Evaluacija posjete „Slatki program malih proizvođača“:

Nakon provedenih aktivnosti u okviru posjete „Slatki program malih proizvođača“ napraviti presjek i utvrditi stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode. U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

Napomena:

*S obzirom na to da će se za treći razred u školskoj 2023/24. godini primjenjivati Nastavni plan i program donesen na osnovu Odluke Ministarstva broj: 11/04-38-29984/18 od 13. 8. 2018. godine, plan vannastavnih programa dobra je poveznica različitih predmeta i oblasti na nivou ishoda i služi kao priprema i uvod za sljedeću školsku 2024/2025. godinu, kada će se u trećem razredu implementirati Nastavni plan i program sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A5: RADIONICA „Ja investiram u zajednicu (Poduzetnik mogu biti ja)“

Opis aktivnosti: Učenici će program realizirati kroz nekoliko *radionica* s glavnim ciljem razrade i provedbe poslovnog plana. Konkretno, poslovni plan povezan je uz prodaju napitaka ili čaja, što predstavlja zabavnu i korisnu aktivnost koja podstiče vještine poput kreativnosti, timskog rada, rješavanja problema, organizaciju događaja kao i osjećaj empatije prema drugima. Ove su vještine korisne ne samo u školi već i u životu nakon škole jer daju uvid u poslovni ciklus poduzetnika. Učešće u radionicama može pomoći učenicima u izgradnji njihovog osjećaja da mogu utjecati na svijet oko sebe i učiniti neku pozitivnu promjenu. Nadalje, razvijaju se i vještine upravljanja resursima i generiranja ideja koje kreiraju buduće poduzetničke iskorake. U budućnosti ove vrste vještina mogu dovesti do stjecanja samopouzdanja i okušavanja u poduzetništvu, što svakako ima pozitivan utjecaj na otvaranje novih firmi i kompanija, povećanje broja zaposlenih i sl. Radionice ovog tipa predstavljaju zabavno iskustvo koje učenici pamte cijeli život i pomažu im u razvijanju pozitivnog stava prema učenju te ih motivira da se uključe u druge aktivnosti, da budu generatori poduzetničkih ideja od kojih mogu imati korist i oni kao pojedinci, ali i zajednica u kojoj žive.

Aktivnost 1: Edukativni uvod

Radionicu započeti s pojašnjenjem šta je poslovni plan, šta nam je potrebno za realizaciju prodaje proizvoda, koje su aktivnosti nam potrebne... Cilj je da učenici znaju da biznis-plan ima nekoliko odjela, npr. proizvodnju, opskrbni lanac, marketing, prodaju, finansije te im je potrebno ukratko objasniti šta je dužnost svakog od ovih odjela i kako oni međusobno sarađuju. Nakon toga učenike treba rasporediti u grupe – svaka grupa jedan je odjel.

Aktivnost 2: Podjela učenika u grupe

Voditelj aktivnosti podijelit će učenike u grupe u skladu s biznis-planom:

- *Nabavka sastojaka* – odabir različitih vrsta voća kao što su ananas, kivi, narandža, đumbir, i različitih okusa čaja, kao što su zeleni, crni, biljni ili chai čajevi. Sastojke isjeći na kockice ili naribati, što će dati novi okus određenoj vrsti napitka ili čaja;
- *Odjel za istraživanje i razvoj (R&D)* – učenici sami da istraže okuse i naprave 5 okusa koji im se dopadaju i koje će prodavati. Poželjno bi bilo da prave ledeni čaj, što bi im vjerovatno bilo lakše, a i neće se dovesti u situaciju da se opeku vrelom vodom i sl. To im predstavlja olakšanje u smislu da mogu sve pripremiti unaprijed. Napomenuti učenicima da oni nisu preprodavači čaja i napitaka nego oni kreiraju posebne okuse i potom ih proizvode.
- *Odabir lokacije i marketing (oglašavanje)* – ova grupa učenika će promišljati o lokaciji za prezentaciju napitaka i čajeva. To bi moglo biti u školi, na školskom igralištu ili parku, u tržnom centru... Pripremiti promotivne materijale, što bi moglo uključivati plakate, letke uz obavezno oglašavanje na popularnim društvenim mrežama i sl. Preko razglasa škole najaviti vrijeme i mjesto prodaje. Kreirati reklamne letke (QR kod) kako bi događaj privukao što veću pažnju. Osmisliti nove, za djecu atraktivne nazive za svaku vrstu ledenog ili običnog čaja (npr. Magical Mint, Sunshine Chamomile, Apple Adventure, Orange Blossom, Bubblegum Burst, Honey Harmony...) i kreirati promotivni listić/vodič ili katalog s ponuđenim vrstama napitaka i čajeva na kojem će pored naziva i cijene navesti i osnovne karakteristike običnog ili ledenog čaja (sastojke, je li niskokalorični, sugar free...).
- *Priprema štanda* – osmisliti izgled štanda za prodaju, ukasiti ga natpisima i ukasima vezanim za prodaju napitaka, ujedno osmisliti izgled čaša i posuda, dizajnirati i oslikati ih, ukasiti, birati najljepše ukrašenu posudu. Pripremiti dovoljno materijala za prodaju, kao što su čaše, šolje, čajnici, filteri, miješalice, pakiranja i sl. Pokazati im slike klasične i ukrašene čaše ili šolje s napitkom dajući im prijedloge i upute kako bi to oni mogli osmisliti, ukasiti, obojiti i sl. Ne dozvoliti da to budu obične bijele čaše već da i kroz dizajn čaša razmišljaju kako će vanjski izgled čaše privući potencijalne kupce. Prilikom nabavke materijala izbjegavati kupovinu plastičnih, ekološki neprihvatljivih, već isključivo papirnih biorazgradivih čaša.

- *Prodaja i finansije* – promišljati o prodajnoj cijeni napitka koja bi bila niža u odnosu na klasičnu cijenu i prihvatljivija za kupce, a ujedno profitabilna i isplativa. Učenicima pojasniti šta je isplativost i kako se formira cijena. Nakon završetka prodaje razgovarati o ostvarenom prihodu i kako ga rasporediti:
 - nastaviti s prodajom napitaka te ostvareni prihod usmjeriti u nabavku materijala, voća, čaja, s ciljem unapređenja „biznisa“;
 - planski usmjeriti za neku aktivnost koju cijeli razred priželjkuje (posjeta, izlet ili ekskurzija);
 - usmjeriti dio prihoda od prodaje u humanitarne svrhe.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika četvrtog razreda osnovne škole (9-10 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Nastavnim planom i programom i programom odjeljske zajednice, te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja radionica	<i>u mjesecima april, maj i juni</i>
Mjesto održavanja aktivnosti	<i>učionica i odabrana lokacija za prodaju napitaka</i>
Ciljna skupina	<i>učenici četvrtog razreda osnovne škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom poduzetništva i finansijske pismenosti predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A5: **RADIONICA** „Ja investiram u zajednicu“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- a) Navodi osnovne pojmove vezane uz prodaju napitaka (repromaterijal, proizvod, prodavač, cijena, ciljna skupina, kupac i profit);
- b) Objašnjava elemente biznis-plana;
- c) Razvija osnovne vještine prodaje, kao što su ljubaznost, komunikacija i prezentacija proizvoda;
- d) Prikazuje u kratkim crtama osjećaj postignuća kroz uspješnu prodaju napitaka i prikupljanje sredstava;
- e) Prepoznaje potreba kupaca;
- f) Razvija organizacijske vještine kroz planiranje i provedbu prodajne aktivnosti;

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost*

C.4.6

Govori prilagođeno različitim kontekstima i komunikacijskim ciljevima u skladu sa standardnim jezikom i retoričkim pravilima.

Matematika*

MTP-4.1.1

Prikuplja i organizira podatke u cilju odgovora na pitanje.

Grupira podatke iz jednog ili više izvora.

Moja okolina*

A.4.6

Utvrđuje važnost higijene prostora za održivi razvoj te demonstrira građanski aktivizam.

Planira, organizira i provodi društveno-korisnu akciju.

Likovna kultura*

UMP-1.1.3 *Likovno oblikuje cjeline polazeći od likovnih principa.*

UMP-1.1.3.1 *Oblikuje jednostavne cjeline polazeći od postavljenog likovnog problema.*

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: PRAVEDNOST, ODVAŽNOST, MUDROST I ZNANJE.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti socijalnu odgovornost, slijeđenje i timski rad, hrabrost, upornost, kreativnost, radoznalost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

1. KWL tabela prije početka realizacije aktivnosti;
2. Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate;
3. Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose.

Monitoring radionice o prodaji napitaka i čaja uključuje praćenje učenika tokom radionice kako bi se osiguralo da učenici uspješno primjenjuju naučene koncepte u svakodnevnom životu. Voditelj radionice uočava i bilježi kako učenici primjenjuju naučeno kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i primjene. Koristiti i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa – voditelj aktivnosti

Nakon provedenih aktivnosti u okviru radionice „Ja investiram u zajednicu“ napraviti presjek i utvrditi stepen djelatnosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode. U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

Napomena:

*S obzirom na to da će se za četvrti razred u školskoj 2023/24. godini primjenjivati Nastavni plan i program donesen na osnovu Odluke Ministarstva broj: 11/04-38-29984/18 od 13. 8. 2018. godine, plan vannastavnih programa dobra je poveznica različitih predmeta i oblasti na nivou ishoda i služi kao priprema i uvod kada se i u četvrtom razredu bude implementirao Nastavni plan i program sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A8: RADIONICA „Kad planinar postane poduzetnik“

Opis aktivnosti: Učenici će program realizirati kroz *pohod* na jednu od planina oko Sarajeva (Igman, Trebević ili Bjelašnica, koje su obuhvaćene „Školom planinarstva“), a potom i *radionicu* na kojoj će kreirati promotivni turistički materijal. Tradicionalno poduzetništvo podrazumijeva razvoj osobina kod učenika kao što su inovativnost, samouvjerenost, odgovornost putem kojih učenici postavljaju određene ostvarljive ciljeve. Koncept tradicionalnog poduzetništva jeste taj da se identificiraju ideje i vizije i kreativno se izražava i promišlja o unapređenju turističkih resursa svoje domovine.

Aktivnost 1: Promotivni turistički video zapisi „Ja volim BiH“

Prije pohoda na neku od sarajevskih planina voditelj aktivnosti će prikazati učenicima dostupne videozapise o prirodnim i turističkim potencijalima naše zemlje kao što su:

<https://www.youtube.com/watch?v=hmxV9wWfm0Y>

<https://www.youtube.com/watch?v=n0Rbn-BiHc0>

<https://www.youtube.com/watch?v=zP0uq2kfu3Y>

<https://www.youtube.com/watch?v=i90IA4R4o-M>

Zajednički razgovor s učenicima o videozapisima koje su pogledali kao svojevrsna priprema za „Školu planinarenja“.

Aktivnost 2: Prikupljanje materijala za kreiranje vlastitog turističkog videa

Tokom pohoda učenici se prisjećaju kadrova iz pogledanih videozapisa i prepoznaju slične kadrove u njihovom okruženju. Podijeliti učenike u grupe dajući im smjernice na šta je potrebno obratiti pažnju prilikom prikupljanja materijala za videospot (prirodne ljepote, seoski turizam, hrana i piće, biciklizam, planinarstvo, kultura sjećanja...).

Aktivnost 3: Kreiranje/izrada promotivnog turističkog videa

Po povratku u učionicu učenici će po grupama kako su bili i podijeljeni na planini pristupiti kreiranju/izradi promotivnog turističkog videa i prezentirati kreirane videozapise učenicima VI razreda kao svojevrsni uvod i priprema za realizaciju „Škole planinarstva“, kojom će biti obuhvaćeni naredne školske godine. Promotivni turistički video potrebno je postaviti na neku od platformi ili servisa za dijeljenje videozapisa (YouTube i sl.).

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika sedmog razreda osnovne škole (13-14 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, NPiP sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja učenika /odjeljska zajednica/, te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja radionice	<i>u mjesecu oktobru, novembru ili maju (u skladu s terminima pohoda)</i>
Mjesto održavanja aktivnosti	<i>jedna od sarajevskih planina (Trebević, Igman, Bjelašnica) i učionica</i>
Ciljna skupina	<i>učenici sedmog razreda osnovne škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom poduzetništva i finansijske pismenosti predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A8: **POHOD** – „Kad planinar postane poduzetnik“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- a) Koristi aplikativne softvere za kreiranje spota od prikupljenog videomaterijala;
- b) Kreira promotivni videozapis kroz pisanje scenarija, snimanje, montažu i uređivanje videa;
- c) Analizira utjecaj turizma na očuvanje prirodnih ljepota i kulturnih baština.

Međupredmetna poveznica

Geografija

B.7.1

Raščlanjuje uzročno-posljedične odnose (interakciju) pojava i procesa koristeći geografsku terminologiju, kritičko mišljenje, različite geografske metode i geografske vještine.

(Primjenjuje fotografije, filmove, grafičke prikaze, tabelarne podatke, modele, animacije, geografske karte, instrumente i IKT pri analiziranju pojava, procesa ili prostora – uzroke, posljedice, interakcije, vrijeme trajanja, razvojnost, perspektive).

(Primjenjuje geografski istraživački rad – prikuplja podatke kroz terenski rad ili na drugi način, analizira podatke i prezentira).

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost*

B.7.6

Koristi savremenu tehnologiju da napiše i objavi radove, te ostvari interakciju i saradnju s drugima.

(Koristi savremenu tehnologiju u cilju prikazivanja informacija o zadatoj temi na zanimljiv i dinamičan način.)

C.7.5

Koristi digitalne medije i vizualno izlaganje podataka svrsishodno prikazujući informacije u cilju boljeg razumijevanja prezentacija.

(Koristi digitalne medije različitih formata (npr. tekstualne, grafičke, audio, vizualne i interaktivne elemente) i vizualno izlaganje podataka u cilju pojašnjavanja prezentacija. Demonstrira informacije koristeći vlastite prezentacije, dajući primjere do kojih dolazi samostalnim istraživanjem.)

Informatika*

A.7.1

Upotrebljava softver za uređivanje fotografija i stolno izdavaštvo.

(Dizajnira fotografije prema vlastitoj želji koristeći alate za izdvajanje dijelova slike i filtere.

Kreira fotoalbum, plakate, letke, mini brošure i novinske članke s obrađenim fotografijama.)

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, PRAVEDNOST, TRANSCENDENTNOST.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti kreativnost, radoznalost, timski rad, poštovanje ljepote i izvrsnosti, duhovnost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

1. Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate;
2. Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose;

Monitoring radionice „Kad planinar postane poduzetnik“ uključuje praćenje učenika tokom radionice kako bi se osiguralo da učenici uspješno primjenjuju naučene koncepte kreiranja videozapisa u promotivne svrhe. Voditelj radionice uočava i bilježi aktivnost učenika kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i primjene. Koristiti i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja, koja će omogućiti učeničku samoevaluaciju naučenog i spremnosti da primijene naučeno.

Evaluacija programa – voditelj aktivnosti

Nakon provedenih aktivnosti u okviru pohoda „Kad planinar postane poduzetnik“ napraviti presjek i utvrditi stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode. U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

- a) Da li su očekivani ishodi ostvareni?
- b) Da li su postavljene zadaci bili smisljeni i realni?
- c) Da li su učenici postigli određeni napredak?
- d) Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

*S obzirom na to da će se za sedmi razred u školskoj 2023/24. godini za predmete Bosanski jezik i književnost i Informatika primjenjivati Nastavni plan i program donesen na osnovu Odluke Ministarstva broj: 11/04-38-29984/18 od 13. 8. 2018. godine, plan vannastavnih programa dobra je poveznica različitih predmeta i oblasti na nivou ishoda i služi kao priprema i uvod za sljedeću školsku 2024/25. godinu, kada će se implementirati Nastavni plan i program sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja i za navedene predmete.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A13: RADIONICA „Živimo po mjeri“

Opis aktivnosti: Učenici će program realizirati kroz *radionicu* koja ima za cilj upoznati učenike s konzumerizmom, pomoći učenicima da razumiju utjecaj konzumerizma na društvo, ekonomiju i okoliš, naučiti ih kako se mogu bolje nositi s njim te ponuditi moguće strategije i rješenja.

Pristup ovom društvenom fenomenu nudi podršku potrošačkom mentalitetu kao savremenom sistemu vrijednosti i posljedicama razvoja ovih navika uz pravilan pristup kupovini. Iako se ističe interdisciplinarni pristup, u prvi plan dolaze agresivne korporativne marketinške kompanije koje nameću konzumerizam kao paradigmu novom uspješnom životu. Ovdje se jasno želi ukazati učenicima na anksioznu težnju potrošačkim trendovima i senzacionalističkom iskustvu. Nisu rijetke ni pojave egzibicionizma koje mogu dovesti i do opsesivno-kompulzivne želje kod osobe koja sebe vidi kao promotora ove nove potrošačke kulture. Učenicima se ukazuje na materijalnu prezasićenost uz prateće pojave društvenih devijacija, uz što treba svakako ispratiti medijsku promociju kojoj su posebno podložni djeca i mladi. Potrošački sistem vrijednosti nastoji nametnuti novu vrijednost koja se prvenstveno upućuje među mlade. Ne treba izostaviti iz vida i životni stil kojim se izgrađuju disfunkcionalne navike konzumiranja. Radnu etiku i privređivanje zamjenjuju svijet robe i načela njihovog strukturiranja, a zadiranje u tuđu privatnost postaje realna opcija za sve prihvatljivijim oblicima nametanja.

Aktivnost 1: (razgovor na bazi informativnog teksta)

Aktivnost započeti s raspravom o tome šta konzumerizam znači i kako se manifestira u našem svakodnevnom životu. Postaviti pitanja poput: *Zašto ljudi kupuju više stvari nego što im treba?; Koje su posljedice stalne potrebe za novim stvarima?.* Saslušati i zabilježiti odgovore učenika i potaknuti dalji razgovor.

Konzumerizam je pojam koji se odnosi na tendenciju ljudi da stave veliki naglasak na potrošnju i stjecanje materijalnih dobara kao način za postizanje sreće i ispunjenosti u životu. U ovoj radionici će učenici istražiti koncept konzumerizma, analizirati njegove pozitivne i negativne aspekte te razgovarati o načinima kako se možemo nositi s njim.

Obratiti se učenicima na način da su se vjerovatno često našli u situaciji da impulsivno kupuju neke stvari za koje su kasnije shvatili da im ipak neće trebati, da ih već imaju kod kuće i slično. Ako im se nešto naprvu sviđi i u njima probudi emociju, možda da zastanu na trenutak i razmisle treba li im to ipak. Ako baš nešto zaista trebaju i žele, a nije toliko hitno, uputiti ih da potraže recenzije, proguglaju da li postoji jeftinija verzija. Usvajanjem ovog nekonzumerističkog životnog stila imat će više novaca koji će moći potrošiti na nešto pametnije, a ne na neesencijalna dobra, imat će više prostora u svom domu, čime će se osloboditi i vremena potrebnog za spremanje, a istodobno će brinuti i o okolišu. Najvažnije od svega: osjetit će slobodu i olakšanje te više zadovoljstva.

Aktivnost 2: (prezentacija i video)

Mnogi ljudi provedu više od deset sati mjesečno kupujući robu široke potrošnje. Šta kada biste te sate potrošili s onima koje volite, na svoje hobije, na izgradnju biznisa ili nešto sasvim deseto? Pokušajte pratiti koliko vremena mjesečno provodite u ovakvom šoping, a sljedeći mjesec reducirajte.

Uz to, svakodnevno se susrećemo s 5.000 oglasa koji nas pozivaju da kupujemo sve više, a kao najveći doprinos društvu gleda se novac koji trošimo. Kao rezultat toga, imamo situaciju da u trgovačkim centrima bilježimo veći broj konzumenata nego učenika u školama. Istraživanja provedena u SAD-u otkrivaju da djeca od 8 do 14 starosti u jednoj godini potroše 150-160 milijardi dolara „svog“ novca – džeparca, a dodatno svojim odlukama s roditeljima sudjeluju u potrošnji nevjerojatnih 600 milijardi dolara godišnje. U zadnjih trideset godina u SAD-u škole prestaju biti izuzete od utjecaja konzumerizma. One postaju mjesta na kojima se javno reklamiraju brojne komercijalne kompanije koje onda na različite

načine koriste školski prostor za vlastitu korist i promociju. Sve navedeno dovodi do činjenice da je škola prestala biti odgojno-obrazovna institucija, a postala mjesto u kojemu se dijete tretira kao potrošač. To se očituje i putem izdavanja različitih poslova privatnim kompanijama u državnim školama, npr. čišćenje škola, školske kantine i sl. Sve se to dogodilo zbog nemogućnosti države da finansira sve potrebno za funkcioniranje škola (<https://hrcak.srce.hr/file/303055>).

<https://www.youtube.com/watch?v=KtWlmbDsx-U>

<https://www.youtube.com/watch?v=wmDoUa4f-NM>

Aktivnost 3: (rad u malim grupama)

Prepoznavanje konzumerističkog načina razmišljanja svijeta u kojem živimo neće nas odmah distancirati od njega, ali je apsolutno bitan korak na tom putu. Brza moda tjera nas na stalne promjene kako bismo iz svake naredne sezone bili *in* i u skladu s time što se sada nosi. Ipak, ta ista moda se reciklira pa je nešto što nije bilo popularno 2000-ih možda u trendu sada, a bilo je u trendu i 80-ih prošlog stoljeća. Podijeliti učenike u tri grupe.

Zadaci za grupe – razgovor na temu:

Grupa 1 – Pozitivni aspekti konzumerizma:

- Povećanje ekonomskog rasta i razvoja;
- Inovacije i tehnološki napredak;
- Individualna ekspresija i samostalnost kroz stil života i odabir proizvoda.

Grupa 2 – Negativni aspekti konzumerizma:

- Pretjerana potrošnja i problem prekomjerne proizvodnje,
- Utjecaj na okoliš i održivost;
- Finansijski pritisak i zaduživanje;
- Mentalno zdravlje i samoprocjena temeljena na materijalnom posjedu.

Grupa 3 – Kritičko razmišljanje i svjesna potrošnja:

- Razvijanje kritičkog razmišljanja o oglašavanju i marketinškim trikovima;
- Prepoznavanje pravih potreba i razmišljanje o dugoročnim posljedicama;
- Promoviranje svjesne potrošnje i podrška održivim i etičkim proizvodima.

Po završetku diskusije predstavnici grupa iznose cijelom razredu razmatranja i zaključke njihove grupe u zavisnosti od teme koju su dobili.

Cilj radionice

Živjeti u skladu s mogućnostima, pravilno trošiti resurse koje posjedujemo i razvijati poduzetničke osobine (štednja, ulaganje, finansiranje). Ova radionica pruža priliku učenicima da bolje razumiju konzumerizam, razvijaju kritičko razmišljanje o potrošnji i promoviraju svjesnu potrošnju među svojim vršnjacima.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika trećeg razreda srednje škole (17-18 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o srednjem obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Nastavnim planom i programom, programom odjeljenske zajednice, te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja radionice	<i>u mjesecu oktobru i novembru</i>
Mjesto održavanja aktivnosti	<i>u kabinetu ili prostoriji za vannastavne aktivnosti</i>
Ciljna skupina	<i>učenici trećeg razreda srednje škole</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Poduzetništva i finansijske pismenosti“ predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A13: **RADIONICA** „Živimo po mjeri“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- a) Opisuje osnovne karakteristike konzumerizma;
- b) Navodi primjere konzumerističkog ponašanja;
- c) Opisuje utjecaj konzumerizma na pojedince i društvo;
- d) Analizira reklamne kampanje s ciljem prepoznavanja konzumerističkih elemenata;
- e) Procjenjuje strategije za suzbijanje konzumerizma i promovira odgovorno potrošačko ponašanje;
- f) Procjenjuje prednosti i nedostatke konzumerizma;
- g) Preispituje stavove o konzumerizmu i pruža osnovu za raspravu o tom pitanju;
- h) Raspravlja o odnosu prema novcu i izazovima prekomjerne potrošnje.

Poveznica između predmeta

Geografija*

C.1.2

Kritički prosuđuje interakciju geosfera i ljudskih aktivnosti i neophodnost održivog korištenja prirodnih resursa te preporučuje mjere i uvjete upravljanja, očuvanja i racionalnog korištenja prirodnih resursa. Daje primjere kako postupati na održiv način kroz promjenu potrošačkih navika, uvođenje savremenih tehnologija, korištenje obnovljivih i ekološki održivih izvora energije, štednju energije i odgovorno upravljanje otpadom.

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost*

C.1.2

Integrira informacije prezentirane u različitim medijima i formatima, uključujući vizualno, kvantitativno i usmeno uz primjenu jezičkog bontona.

C.1.3

Procjenjuje vlastiti stav i stav drugih uz argumentaciju i korištenje dokaza i retoričkih pravila uz primjenu jezičkog bontona.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: UMJERENOST, PRAVEDNOST, ODVAŽNOST.

Učenici će tokom ove aktivnosti moći razviti samoregulaciju, razboritost, upornost.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

1. Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate;
2. Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose.

Monitoring radionice o konzumerizmu uključuje praćenje učenika tokom radionice kako bi se osiguralo da učenici uspješno primjenjuju naučene koncepte u svakodnevnom životu. Voditelj radionice uočava i bilježi kako učenici primjenjuju koncepte života po mjeri kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i primjene. Koristiti i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja, koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa – voditelj aktivnosti

Nakon provedenih aktivnosti u okviru radionice „Živimo po mjeri“ napraviti presjek i utvrditi stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode. U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

Napomena:

*Iako se školske 2023/2024. godine u III razredu srednje škole primjenjuje važeći Nastavni plan i program, iskazivanje međupredmetne poveznice različitih predmeta i oblasti služi kao priprema i uvod za školsku 2024/2025. godinu, kada će se primjenjivati Nastavni plan i program sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja učenika.

VI

O s t a n i
s m i r e n

OBRAZAC ZA REGISTRACIJU PROGRAMA

Naziv programa	OSTANI SMIREN
I DIO PROGRAMA: Opis i svrha programa	
<p>1. Šta program podrazumijeva?</p> <p>Program ima za cilj podučiti i pružiti podršku djeci/učenicima o pravilnom ponašanju u kriznim situacijama kako bi se pripremili za potencijalne opasnosti i kako bi znali kako se nositi s njima na odgovarajući način, te kako pravilno postupiti u takvim situacijama, kako se zaštititi ili reagirati na siguran način, odnosno kako pomagati drugima i pri tome ostati smiren. Obuhvata različite aspekte kriznih situacija, kao što su prirodne katastrofe, ali i brojne druge slične situacije u kojima je ljudski život ugrožen. Neki od ključnih elemenata programa mogu uključivati <i>informiranje</i>, gdje se djeca/učenici informiraju o različitim vrstama kriznih situacija i njihovim potencijalnim rizicima, o znakovima upozorenja i kako prepoznati situaciju koja zahtijeva hitnu reakciju; <i>planiranje</i>, gdje djeca/učenici uče kako izraditi plan djelovanja u slučaju krizne situacije, što uključuje identificiranje sigurnih zona, izlaza i evakuacijskih puteva, kao i razumijevanje važnosti praćenja uputa voditelja programa ili nadležnih osoba; zatim <i>vježbe i simulacije</i>, gdje djeca/učenici učestvuju u vježbama i simulacijama kriznih situacija kako bi stekli praktično iskustvo, što uključuje evakuacijske vježbe, vježbe pružanja prve pomoći i vježbe izbjegavanja ili suočavanja s opasnostima; također, tu su <i>komunikacija i saradnja</i>, gdje djeca/učenici uče o važnosti dobre komunikacije i saradnje u kriznim situacijama. Uče kako pružiti podršku i pomoć drugima te kako zajedno djelovati kako bi se smanjile štete i povrede. Svrha programa jeste pružiti učenicima vještine, znanja, samopouzdanje, ali i psihološku podršku kako bi se sigurno nosili s izazovima u kriznim situacijama i kako bi bili spremni djelovati na odgovarajući način.</p> <p>2. Na bazi kojih naučnih saznanja je utvrđeno da je program potrebno provoditi?</p> <p>Program se temelji na multidisciplinarnom pristupu koji uključuje znanja iz područja pedagogije, psihologije, sociologije, zaštite i spašavanja u kriznim situacijama, teorija učenja, razvojne psihologije i drugih srodnih disciplina. Njegova potreba i učinkovitost utemeljeni su na nekoliko ključnih naučnih saznanja. Prije svega, to je <i>razvojna psihologija</i>. Naučna istraživanja o razvoju djece pokazuju da su ona sposobna za učenje i internalizaciju vještina u različitim fazama svog razvoja. Prilagođavanje obrazovnih programa poput ovog uzima u obzir kognitivne, emocionalne i socijalne sposobnosti djece/učenika kako bi se pružila odgovarajuća podrška. Zatim, <i>krizna psihologija i sociologija</i>. Istraživanja kriznih situacija, kao što su prirodne katastrofe ili sigurnosni incidenti, pokazuju da ljudi koji su educirani i pripremljeni za takve situacije često imaju bolju kontrolu nad strahom i stresom te se lakše prilagođavaju i reagiraju. Poznavanje pravilnih postupaka i vještina zaštite povećava osjećaj samopouzdanja i osnažuje pojedince. Nadalje, tu je i <i>teorije učenja</i>. Obrazovni programi poput ovog koriste teorije učenja kako bi se osiguralo da se informacije i vještine učinkovito prenesu učenicima. To uključuje koncepte kao što su aktivno učenje, praktične vježbe, simulacije i ponavljanje kako bi se podržao proces učenja. Zatim, <i>ispitivanje terena i praksa</i>. Implementacija sličnih programa u stvarnim okruženjima, kao i retrospektivna analiza kriznih situacija pomaže učiteljima, stručnjacima za sigurnost i psiholozima da razumiju koje su vještine i informacije najvažnije za prenošenje i kako najbolje podržati učenike u stvarnim situacijama. Osim toga, važno je istaknuti i <i>stručno mišljenje</i>. Eksperti iz područja pedagogije, psihologije i sigurnosti često rade zajedno kako bi razvili programe kao što je ovaj program. Njihovo stručno mišljenje i iskustvo u oblikovanju edukativnih sadržaja doprinose uspješnosti i potrebi ovakvih programa. Važno je napomenuti da se obrazovni programi često kontinuirano evaluiraju kako bi se osigurala njihova učinkovitost. To uključuje praćenje rezultata učenika, povratne informacije od učitelja i roditelja te prilagođavanja programa na temelju novih saznanja i iskustava.</p>	

3. Šta se želi postići ovim programom?

Program ima niz ciljeva i svrha koje se žele postići kako bi se osigurala sigurnost, zaštita i dobrobit djece/učenika u kriznim situacijama. Neki od ključnih ciljeva programa uključuju povećanje svijesti kod djece/učenika o različitim vrstama kriznih situacija, potencijalnim rizicima i znakovima upozorenja. Djeca/učenici će razumjeti koje situacije mogu biti opasne i kako prepoznati potencijalne prijetnje. Također, cilj je osposobiti djecu/učenike s potrebnim znanjima i vještinama kako bi znali kako se pravilno ponašati, zaštititi sebe i druge te reagirati na siguran način tokom kriznih situacija. To može uključivati vještine poput evakuacije, pružanja prve pomoći, komunikacije i saradnje. Nadalje, program ima za cilj povećati samopouzdanje učenika tako da se osjećaju sposobno nositi s izazovima i stresom u kriznim situacijama. Kroz praktične vježbe i simulacije, učenici će stvoriti osjećaj samopouzdanja u svoje sposobnosti da reagiraju odgovorno. Kroz vježbe, simulacije i planiranje, učenici će stjecati praktično iskustvo u suočavanju s kriznim situacijama. Ovo iskustvo pomaže učenicima da se osjećaju sigurnije i pripremljenije za takve situacije u stvarnom životu. Program unapređuje i vrijednosti socijalne odgovornosti i saradnje. Učenici će naučiti kako pružiti podršku drugima i kako zajedno djelovati kako bi se smanjile štete i povrede tokom kriznih situacija. Kroz edukaciju učenika, program doprinosi široj pripremi zajednice za vanredne situacije. Obučeni učenici mogu biti resursi i modeli za svoje porodice i vršnjake, doprinoseći povećanoj pripravnosti i sigurnosti zajednice. Program se također fokusira na pružanje psihološke podrške učenicima kako bi se nosili s emocionalnim stresom i anksioznošću tokom kriznih situacija. Učenici će razvijati strategije za upravljanje stresom i očuvanje mentalnog zdravlja. U konačnici, program ima za cilj pripremiti učenike da budu sigurni, odgovorni i informirani građani koji znaju kako se nositi s kriznim situacijama na način koji štiti njihovu sigurnost, sigurnost drugih i dobrobit cijele zajednice.

4. Kako program doprinosi razvoju cjelovite ličnosti?

Program može značajno doprinijeti razvoju cjelovite ličnosti učenika na nekoliko načina. Kroz edukaciju o kriznim situacijama i stjecanje vještina za njihovo upravljanje, djeca/učenici razvijaju osjećaj *samopouzdanja* u svoje sposobnosti. Ova *samosvijest* pomaže im da se bolje razumiju i vjeruju u sebe, što je ključno za razvoj cjelovite ličnosti. Program može uključivati elemente koji potiču razvoj *emocionalne inteligencije*. Učenici se uče kako upravljati svojim emocijama, prepoznavati ih kod drugih i pružati emocionalnu podršku u kriznim situacijama. Ovo doprinosi razvoju socijalnih vještina i boljem razumijevanju sebe i drugih. Program potiče *saradnju i komunikaciju* među djecom/učenicima, što jača njihove socijalne vještine. Kroz simulacije i vježbe, učenici uče kako djelovati kao tim, donositi zajedničke odluke i podržavati jedni druge, što je ključno za razvoj cjelovite ličnosti. Edukacija o kriznim situacijama potiče razvoj *odgovornosti i etičkog razmišljanja* kod učenika. Oni će se suočiti sa situacijama gdje moraju donositi brze i važne odluke koje imaju implikacije na sigurnost i dobrobit drugih. Ovo razvija njihovu svijest o društvenoj odgovornosti i moralnom razmišljanju. Nadalje, program učenike uči *praktičnim vještinama* kao što su evakuacija, pružanje prve pomoći i komunikacija. Ove vještine ne samo da ih pripremaju za krizne situacije već im pomažu razvijati svoju kompetenciju i samodostatnost, što je važno za cjeloviti lični razvoj. Kroz suočavanje s različitim kriznim situacijama u okviru programa, učenici razvijaju *sposobnost suočavanja s neizvjesnošću i promjenama* u životu. Ova sposobnost prilagođavanja i fleksibilnosti ključna je za cjelovit razvoj ličnosti. Kroz program će učenici bolje razumjeti sebe, svoje reakcije i sposobnosti, ali i *razvijati suosjećanje i razumijevanje za druge* koji se nalaze u teškim situacijama. Ovo potiče razvoj empatije i dubljeg razumijevanja ljudske prirode. U konačnici, program doprinosi razvoju cjelovite ličnosti učenika osnaživanjem njihovih emocionalnih, socijalnih, praktičnih i etičkih kompetencija. Kroz ovakav sveobuhvatan pristup, učenici se pripremaju za različite aspekte života te se razvijaju kao odgovorni, suosjećajni i samopouzdana pojedinci.

5. Na koji način cilja učenička postignuća, a na koji dobrobit učenika?

Program cilja na postizanje učeničkih postignuća i dobrobiti na više načina.

Ciljanje učeničkih postignuća:

Program ima za cilj prenijeti učenicima *specifična znanja* o kriznim situacijama, njihovim karakteristikama, znakovima upozorenja i sigurnosnim postupcima. Učenici će naučiti važne informacije o tome kako prepoznati i reagirati u kriznim situacijama. Kroz *vježbe, simulacije i praktične primjere* učenici će razviti konkretna znanja i vještine kao što su evakuacija, pružanje prve pomoći, komunikacija i saradnja. Ove vještine pomažu učenicima da se osjećaju osposobljeno za djelovanje u stvarnim kriznim situacijama. Program potiče razvoj *samosvijesti i samopouzdanja* kod učenika. Kroz usvajanje vještina i znanja učenici postaju svjesniji svojih sposobnosti da se nose sa stresom i kriznim situacijama. Ovo jača njihov osjećaj kompetencije i sposobnosti.

Dobrobit učenika:

Program ima za cilj osigurati da učenici znaju kako se *zaštititi* i reagirati u opasnim situacijama. Razvijajući ove vještine, učenici će se osjećati *sigurnijim* i spremnijim suočiti se s potencijalnim prijetnjama. Učenici će naučiti kako *upravljati svojim emocijama* i stresom tokom kriznih situacija. Ovo pomaže učenicima da održavaju svoje *mentalno zdravlje* i bolje se nose s izazovima koji se mogu pojaviti. Kroz program učenici razvijaju *socijalne vještine* kao što su komunikacija, saradnja, timski rad i podrška drugima. Ove vještine doprinose boljim međuljudskim odnosima i osjećaju povezanosti s drugima. Učenici će se osposobiti za *adekvatno reagiranje* u stresnim situacijama, što će im pomoći da se osjećaju pripremljeno za različite *vanredne situacije* koje se mogu pojaviti u njihovim životima. Program potiče *razvoj pozitivnih osobina* kao što su odgovornost, hrabrost, empatija i etičko razmišljanje. Ove karakteristike doprinose formiranju cjelovite i dobro zaokružene ličnosti. U konačnici, program usmjerava na ravnotežu između postizanja konkretnih obrazovnih ciljeva (znanje i vještine) i unapređivanja dobrobiti učenika (sigurnost, samopouzdanje, emocionalna inteligencija) kako bi se osigurao holistički pristup njihovom razvoju.

6. Da li program stvara vezivne tačke s javnim servisima, realnim sektorom...?

Program može stvoriti značajne vezivne tačke s javnim servisima, realnim sektorom i drugim relevantnim akterima. Ovakvi programi imaju potencijal za uspostavljanje saradnje i partnerstva s različitim organizacijama i institucijama kako bi se postigla veća učinkovitost i šira pokrivenost. Programom se ostvaruje saradnja s lokalnim agencijama za sigurnost, vatrogasnim jedinicama, hitnim službama i drugim javnim servisima. Ove institucije mogu pružiti stručnost i podršku u razvoju edukacijskog sadržaja, simulacija, praktičnih vježbi i vještina. Također, mogu ponuditi resurse kao što su gostujući predavači, stručnjaci za prvu pomoć ili simulacijske vježbe. Tu je, dakako, i saradnja s *odgojno-obrazovnim institucijama* kako bi se integrirao u kurikulum ili dodatne aktivnosti. Ovo može doprinijeti široj dostupnosti programa djeci/učenicima i omogućiti mu da obuhvati veći broj mladih ljudi. *Organizacije koje se bave sigurnošću*, pripremljenošću za vanredne situacije i obrazovanjem mogu također biti partneri u implementaciji programa. One mogu pružiti dodatnu stručnost, resurse i podršku u organizaciji događaja, edukativnih aktivnosti i distribuciji informacija. Nadalje, *firme i organizacije iz privatnog sektora* mogu pružiti podršku kroz finansiranje, donacije materijala ili pružanje praktičnih resursa. Naprimjer, trgovine ili proizvođači opreme za hitne slučajeve mogu donirati opremu za vježbe i simulacije. *Mediji*, također, igraju ključnu ulogu u širenju informacija i podizanju svijesti. Saradnja s medijima može pomoći u promociji programa i postizanju većeg uspjeha. Osim toga, mediji mogu pružiti podršku u kreiranju edukativnih sadržaja, poput videomaterijala ili članaka. Partnerstvo s *lokalnim zajednicama* može omogućiti programu da bolje razumije specifične potrebe i izazove svog područja te prilagodi

sadržaj u skladu s tim. Lokalni lideri i organizacije mogu također pomoći u promociji i podršci programu. Ove veze s različitim sektorima omogućuju programu da postigne veći utjecaj, veću vidljivost i bolje prilagodi sadržaj potrebama učenika i zajednice.

II DIO PROGRAMA: Sadržaj i aktivnosti programa

Koliko je aktivnosti obuhvaćeno ovim programom?

Program „Ostani smiren“ obuhvata 14 aktivnosti, koje su raspoređene na sljedeći način:

- 1 aktivnost na nivou predškolskog obrazovanja,
- 9 aktivnosti na nivou osnovnog obrazovanja,
- 4 aktivnosti na nivou srednjeg obrazovanja.

U predškolskim ustanovama, osnovnom i srednjem nivou obrazovanja realizirat će se 3 aktivnosti tokom 2023/2024. školske godine.

Tabelarni prikaz aktivnosti programa

PREDŠKOLSKA USTANOVA	OSNOVNA ŠKOLA									SREDNJA ŠKOLA			
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	I	II	III	IV
A2						A7			A10				
PREDŠKOLSKA USTANOVA													
OSNOVNA ŠKOLA													
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX					
POMAGANJE I HRABROST					PRVA POMOĆ				SLIJED KORAKA I DONOŠENJE ODLUKA U KRIZNIM SITUACIJAMA				
SREDNJA ŠKOLA													
I		II			III			IV					

U daljnjem tekstu navedene su programske aktivnosti organizirane prema hijerarhijskom slijedu. Svaka aktivnost strukturirana je kako bi se osigurala jasnoća i logički redoslijed izvođenja. Ovaj pristup omogućava postupno napredovanje kroz različite razine aktivnosti, svaka sa svojim specifičnim zadacima i ciljevima. Zahvaljujući ovom hijerarhijskom rasporedu, olakšano je razumijevanje složenog procesa i postizanje željenih rezultata.

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A2: RADIONICA „Pomaganje i hrabrost“

Opis aktivnosti

Učenici će program realizirati kroz *radionicu* obrade teksta. Nije neobično da roditelji insistiraju da se njihova djeca bave određenim stvarima koje zahtijevaju ulaganje truda. Djeca se obično bave nekom vrstom sporta i njihova se snaga malo-pomalo povećava. Postoje druga važna područja koja često izmiču pažnji roditelja. Trebamo spomenuti važnost omogućavanja djeci ne samo da se bave stvarima koje zahtijevaju ulaganje truda, nego i učenje u ustrajnosti (upornosti). Djecu se treba poticati da se bave, na vlastitu inicijativu, aktivnostima koje će ih usavršavati i koje zahtijevaju stalan trud. Treba ih učiti stvarima koje su vrijedne truda i koje shvataju važnima. Treba ih učiti da znaju zauzeti stav, prihvatiti određena načela, biti osobe koje su sposobne postupati razborito u određenim situacijama koje nisu uobičajene.

Kroz aktivnosti nastojimo kod djece izgraditi vrline odvažnosti:

1. Argumentirano razgovarati s djecom kako bi im pomogli otkriti šta „dobro“ podrazumijeva u svakoj posebnoj okolnosti;
2. Nastojimo poticati djecu da rješavaju vlastite probleme;
3. Potičemo djecu da svladavaju razne vrste poteškoća;
4. Nastojimo poticati djecu da se postupno suoče s onim čega se boje;
5. Pomažemo djeci da nauče hrabro izgovarati „da“ i „ne“ ...;

Dio teksta preuzet iz knjige Davida Isaacs-a „Izgrađivanje karaktera“.

Pomoć u realizaciji aktivnosti jeste priča „Najotmjereniji div u gradu“ (Donaldson, Scheffler, 2013), slikovnica.

<https://youtu.be/GVKtPm2OaQs>

Nakon poslušane priče razgovarati o divu koji pomaže onima kojima je pomoć potrebna. Razgovor voditi s učenicima kako bi se potaklo razmišljanje o pomaganju (*Kome pomažemo?; Kada je nekome potrebna pomoć?; Da li su oni nekada nekome pomogli?; Kako su se osjećaji kada su nekome pomogli?*).

Igranje uloga odličan je način da djecu naučite o hrabrosti kroz praktične primjere. Simulirati situacije koje zahtijevaju hrabrost koristeći igru uloga. Igranje igre doktora, vatrogasaca ili policajaca potiče razmišljanje o tim zanimanjima, o zadacima i ulozi tih ljudi. Učionice zamisliti, prilagoditi da su sobe u bolnici, vatrogasne stanice ili policijske prostorije i osmisliti igrolike radionice u kojima treba pomoći ljudima ili životinjama. Ove igrolike radionice potiču djecu da razmišljaju kreativno, rješavaju probleme i sarađuju. Također, omogućuju im da razvijaju empatiju i razumijevanje kako se nositi s izazovima te kako pomoći drugima.

Prijedlog za naziv igrolike radionice: Spašavanje mačke s visine

Učenike kroz razgovor potaknuti na koji način bi spasili mačku. Djeca mogu razmišljati o tome kako će se popeti i kako će sigurno spustiti mačku.

Nakon razgovora i simulacije pogledati video i pjevušiti pjesmicu!

<https://www.youtube.com/watch?v=Hsyhorn1vCA>

Učenici mogu ilustrirati vatrogasca i spašenu mačku.

Prijedlog još jedne igrolike radionice: Noćni izazov spašavanja

Djeca će glumiti doktore, medicinare koji učestvuju u noćnom spašavanju ljudi iz teško dostupnih područja. Zamračiti učionicu ili prostor kako bi stvorili osjećaj mraka. Moguće je koristiti svjetiljke ili svjetla s niskim intenzitetom kako bi stvorili osjećaj noći.

Poziv za pomoć

Djeca će primiti poziv za pomoć iz udaljenog područja. Pretpostavka da se radi o planinama gdje je grupa ljudi zarobljena bez svjetla.

Oprema: Djeca će koristiti „opremu“ poput svjetiljki, zavoja, prve pomoći i komunikacijskih uređaja kako bi im pomogli pri navigaciji i pružanju pomoći.

Navigacija: Djeca će morati koristiti svjetla kako bi se kretala kroz „opasni teren“ i došla do zarobljenih ljudi.

Prva pomoć: Kada stignu do povrijeđenih, djeca će koristiti svoje „medicinske vještine“ kako bi pružili osnovnu medicinsku pomoć, postavili zavoje, provjerili stanje i smirili ljude.

Evakuacija: Djeca će smisliti plan kako sigurno evakuirati povrijeđene ljude iz tog područja koristeći svoje svjetiljke i vještine u mraku.

Igra potiče timski rad, saradnju i kreativno razmišljanje kako bi se riješili izazovi koji dolaze s mrakom.

Nakon simulacije poslušati pjesmicu „I u mraku sve je isto“:

<https://www.youtube.com/watch?v=95u6oswzgtQ>

Cilj aktivnosti

Ove aktivnosti pomažu djeci da razvijaju širok spektar vještina i osobina koje će im biti korisne u stvarnom životu, kao i razumijevanje važnosti pomoći drugima i brige za zajednicu. Kroz njih razvijaju sposobnost donošenja odluka i procjene rizika, empatije, timskog rada i komunikacije.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnosti su prilagođene uzrastu učenika prvih razreda osnovnih škola.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o srednjem obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Nastavnim planom i programom sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja, te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja	<i>mjesec decembar</i>
Mjesto održavanja	<i>u školi</i>
Ciljna skupina	<i>učenici prvog razreda</i>

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Ostani smiren“ predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A2: **RADIONICA „Pomaganje i hrabrost“** potrebno je ostvariti sljedeće ishode

- Prepoznaje opasne situacije;
- Donosi blagovremeno odluke;
- Objašnjava opasne situacije;
- Pokazuje postupke ispravnog postupanja u nepoželjnoj situaciji.

Međupredmetna poveznica

Bosanski jezik i književnost/Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

C.1.2

Prezentira informacije, nalaze i dokaze tako da slušaoci mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razvoj i stil primjereni su zadatku, svrsi i publici.

Matematika

A.1.3

Primjenjuje zakonitosti, odnose, zavisnosti, veze i funkcije u matematici i realnom svijetu.

Moja okolina

A.1.2

Opisuje prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja neposrednog okruženja.

Muzička kultura

C1.1 Procjenjuje ulogu muzike u društvu i važnost njene primjene u svakodnevnom životu.

Likovna kultura

B.1.2

Komponenta: Doživljaj, analiza djela i kritički osvrt

Tjelesni i zdravstveni odgoj

B.1.5

Analizira postupke pružanja prve pomoći.

C.1.2

Razvija vještinu prepoznavanja i kontrole emocija.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: ODVAŽNOST, PRAVEDNOST.

Učenici će tokom ovog programa moći razviti hrabrost, iskrenost, upornost, socijalnu odgovornost, timski rad, jednakost i poštenje.

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

Voditelj prati napredak djece, identificira njihove jače strane, ono što treba dodatno podržati. Tokom igrolikih aktivnosti bilježiti kako djeca sarađuju, komuniciraju, rješavaju probleme i kako se ponašaju prema drugima.

Razgovarati s djecom o njihovim iskustvima tokom igre uloga. (Pitanja mogu biti: *Šta su naučili?*; *Šta su bile njihove poteškoće?*; *Kako su se osjećaju u različitim situacijama?*). Potrebno je potaknuti djecu da sami razmisle o svojim postignućima i napretku (*Šta su saznali?*; *Šta bi oni uradili u određenoj, nepoželjnoj situaciji?* i sl.)

Evaluacija programa

U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

OPIS AKTIVNOSTI

Aktivnost A7: SIMULACIJA POVREDE – Prva pomoć

Opis aktivnosti

Učenici će program realizirati kroz vježbu simulacije povrede tokom „Škole skijanja“ koju će u pratnji učenika na licu mjesta izvesti pripadnici JU Zavoda za hitnu medicinsku pomoć. Ključna poruka učenicima kod simulacije vježbe jeste da svako može spasiti život, bez obzira na dob te da može biti sudionik u provedbi akcija spašavanja života i učiniti svoju okolinu sigurnijom. Prva pomoć je vrlo važna vještina koju bi učenici trebali poznavati. Gradivo se može prilagoditi ovisno o dobi učenika. Kroz učenje prve pomoći uče se i neke druge vještine poput jačanja samopouzdanja, kako ostati smiren u hitnim slučajevima, uči se ljubaznosti i spremnosti na pomoć drugima. Smjernice za pružanje prve pomoći na planini:

1. Procjena povrede: Ako je neko povrijeđen, prvo treba procijeniti težinu povrede. Ako se radi o lakšoj povredi, poput manje ogrebotine, treba očistiti ranu i zaštititi je zavojem ili flasterom. Ako je povreda ozbiljnija, treba pozvati hitnu pomoć,
2. Osobu držati toplom: Ako je neko povrijeđen, važno je držati tu osobu toplom kako bi se izbjeglo pogoršanje povrede ili nastanak hipotermije. Osigurati da osoba bude zaštićena od vjetra i hladnoće i prekriti je dekom ili drugim izolacijskim materijalom,
3. Pružiti osnovnu medicinsku pomoć: Ako je neko povrijeđen, pružiti mu osnovnu medicinsku pomoć, poput podizanja nogu ako se radi o povredi na nogama ili pružanja osnovne reanimacije ako je potrebno,
4. Ne pomicati povrijeđenu osobu: Ako je neko povrijeđen, ne smije ga se pomicati osim ako je to apsolutno nužno. Pomaknuti osobu može uzrokovati dodatna oštećenja, posebno ako postoji povreda kičme,
5. Pozvati hitnu pomoć: Ako je povreda ozbiljnija, treba pozvati hitnu pomoć. Na planini se treba javiti i upravi skijališta ili planinarskoj službi, koji će pozvati hitnu pomoć i organizirati transport povrijeđene osobe do ambulante.

Osim ovih smjernica, važno je da svi učenici, naročito oni koji pohađaju školu skijanja ili planinarstva imaju osnovno znanje o prvoj pomoći i nose osnovnu opremu, poput zavoja, flastera, deke za spašavanje i ostale medicinske opreme koja bi im mogla pomoći u hitnim situacijama i kako bi, skupa sa svojim profesorima u pratnji, bili spremni na neočekivane situacije. Obuka djece u pružanju prve pomoći ključna je investicija sada i u budućnosti. Obrazovanje iz prve pomoći, također, pomaže djeci da postanu odgovornija, posebno jer prva pomoć postaje relevantna društvena odgovornost.

Cilj aktivnosti

Cilj vježbe prve pomoći na planini jeste osposobiti učenike da postupaju odgovorno i efikasno u hitnim situacijama, čime se povećava njihova sigurnost i sigurnost drugih na planinskim terenima.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Aktivnost je prilagođena uzrastu učenika šestog razreda osnovne škole (11-12 godina).

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Aktivnost je u skladu s načelima, ciljevima, definiranim Zakonom o srednjem obrazovanju u Kantonu Sarajevo, Nastavnim planom i programom sa definisanim ishodima učenja, odnosno mjerljivim pokazateljima znanja, te je ista definirana i u GPR-u odgojno-obrazovnih ustanova.

Vrijeme održavanja

od decembra do aprila

Mjesto održavanja

Trebević, Igman i Bjelašnica

Ciljna skupina

učenici šestog razreda

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Ostani smiren“ predviđaju ravnotežu i balans u smislu njihovog broja i složenosti realizacije, a također i u odnosu na druge programe definirane Katalogom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A7: **RADIONICA** „Prva pomoć“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Prepoznaje hitne situacije;
- Primjenjuje osnovne postupke prve pomoći;
- Koristi osnovna medicinska pomagala;
- Koristi raspoložive resurse;
- Poznae hitne brojeve i objašnjava proceduru poziva na hitne brojeve (122, 123 i 124).

Međupredmetna poveznica

Tjelesni i zdravstveni odgoj

B.6.5 Analizira postupke pružanja prve pomoći. Primjenjuje led i kompresivni zavoj za saniranje otoka. Demonstrira upotrebu zavoja kod lakših povreda ekstremiteta.

Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost

A.6.1 Čita književne i/ili informativne tekstove citirajući i prosuđujući njihove dijelove u svrhu argumentiranja vlastitih stavova/zaključaka.

Biologija

D Čovjek, Biološko i društveno biće (Čovjek i zdravlje)

D.6.1 Razlikuje elemente zdravog i nezdravog načina života, procjenjujući vlastite životne navike.

Likovna kultura

B.6.1 Komponenta: Vizualno mišljenje i pismenost

UMP-2.1.3 Primjenjuje vlastitu vizualnu pismenost u svakodnevnom životu.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: ODVAŽNOST, PRAVEDNOST, HUMANOST, UMJERENOST.

Učenici će tokom ovog programa moći razviti hrabrost, upornost, iskrenost, socijalnu odgovornost, timski rad, jednakost i poštenje, velikodušnost, ljubav, socijalnu i emocionalnu inteligenciju, ljubaznost, razboritost, samoregulaciju/kontrolu.

V DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

1. Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate;
2. Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose.

Monitoring uključuje praćenje aktivnosti tokom simulacije kako bi se osiguralo da učenici uspješno primjenjuju naučene koncepte u svakodnevnom životu. Voditelj aktivnosti uočava i bilježi kako učenici primjenjuju naučeno kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i primjene. Koristiti i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa

Nakon provedenih aktivnosti napraviti presjek i utvrditi stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode. U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljene zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

AKTIVNOST A10: SLIJED KORAKA I DONOŠENJE ODLUKA U KRIZNIM SITUACIJAMA**Opis aktivnosti**

Učenici će program realizirati kroz teoretsku obuku o vrstama kriznih situacija, postupanja u kriznim situacijama te *simulaciju vježbe* evakuacije učenika u slučaju, naprimjer, elementarnih nepogoda i drugih kriznih situacija. Obično su to situacije koje se događaju iznenada, a njihove posljedice zavisit će od spremnosti pojedinaca ili grupe da brzo i efikasno odgovore na vanredne okolnosti.

Učenici će se upoznati s pojmom krize i kriznih događaja te načinom i koracima u pravilnom donošenju mudrih i razboritih odluka i načinom kako realizirati te odluke. Kada se nađemo u kriznoj situaciji, važno je da, ako smo u mogućnosti, slušamo upute starijih, zadržimo prisebnost i donosimo odluke koje će pomoći u rješavanju krizne situacije bez velikih posljedica. U tom smislu, važno je slijediti nekoliko koraka kako bismo olakšali proces donošenja odluka u kriznim situacijama:

1. Procijenite situaciju: Prvo morate procijeniti situaciju i utvrditi šta se događa i ko je uključen. Pokušajte dobiti što više informacija o situaciji kako biste mogli donijeti pravilne odluke,
 2. Identificirajte ciljeve: Identificirajte ciljeve koje želite postići u kriznoj situaciji. Ovo će vam pomoći da se fokusirate na ono što je najvažnije i da donosite odluke koje će dovesti do postizanja tih ciljeva,
 3. Procijenite dostupne opcije: Procijenite sve dostupne opcije koje možete poduzeti kako biste postigli svoje ciljeve. Razmotrite prednosti i nedostatke svake opcije i razmislite o tome kako bi svaka opcija mogla utjecati na vas i na druge ljude ili okolnosti,
 4. Odaberite najbolju opciju: Nakon procjene svih dostupnih opcija, odaberite onu koja vam se čini najboljom. Imajte na umu da najbolja opcija može biti ona koja će vam pomoći da postignete svoje ciljeve, ali i da minimizirate štetu za sebe i za druge ljude ili okolnosti,
 5. Poduzmite akciju: Nakon što odaberete najbolju opciju, poduzmite akciju. Ostanite fokusirani na svoje ciljeve i provjerite je li vaša odluka u skladu s vašim vrijednostima i načelima,
 6. Procijenite učinak: Nakon što poduzmete akciju, procijenite njen učinak. Ako je vaša odluka dovela do željenih rezultata, pohvalite sebe i vaš tim. Ako nije, razmislite o tome što se moglo učiniti drukčije i šta možete naučiti iz situacije.
- Zapamtite da su krizne situacije stresne i da je donošenje odluka u takvim situacijama teško. Stoga, uvijek se trudite ostati smireni i fokusirani, a ako je potrebno, potražite pomoć drugih kako biste što bolje riješili situaciju.

Cilj aktivnosti

Cilj ove aktivnosti jeste podizanje svijesti kod djece/učenika o njihovim pravima i dužnostima, preventivnim mjerama zaštite, upoznavanje s rizicima, ali i ponašanjem u kriznim situacijama. Također, da se donošenjem ispravne odluke i poduzimanjem aktivnosti izađe iz krizne situacije s minimalnom štetom po ljudske živote i imovinu.

Prilagođenost aktivnosti uzrastu

Predviđene aktivnosti prilagođene su uzrastu djece/učenika. Kroz navedene aktivnosti će steći znanja i vještine kako smireno i bez panike reagirati u kriznim situacijama, što je od ključnog značaja za zaštitu i spašavanje ljudskih života i imovine.

Usklađenost aktivnosti s načelima, ciljevima, definiranim zakonima i podzakonskim aktima

Planirana aktivnost je u skladu s načelom zaštite osnovnih ljudskih prava, pravo na život i materijalna dobra. Cilj programa jeste da što veći broj djece/učenika prođe edukaciju i usvoji potrebna znanja i vještine kako bi u kriznim situacijama bili korisni sebi, porodici i lokalnoj zajednici. Aktivnost je definirana Zakonom o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od

prirodnih i drugih nesreća („Službene novine FBiH“, br: 39/03, 22/06 i 43/10), Zakonom o zaštiti od požara i vatrogastva („Službene novine FBiH“, broj 64/09), te federalnim, kantonalnim i općinskim pravilnicima i uredbama.

Vrijeme održavanja	<i>tokom cijele školske godine</i>
--------------------	------------------------------------

Mjesto održavanja	<i>osnovne škole</i>
-------------------	----------------------

Ciljna skupina	<i>učenici devetog razreda</i>
----------------	--------------------------------

Da li je postignuta mjera u smislu broja aktivnosti i stepena složenosti realizacije programa (u odnosu na dati program i u odnosu na druge programe definirane Katalogom)?

Programske aktivnosti predviđene programom „Ostani smiren“ predviđaju ravnotežu u smislu broja, složenosti realizacije i uzrasta djece i učenika, a također i u odnosu na druge programe definirane metodologijom.

III DIO PROGRAMA: Očekivani ishodi programa

U okviru aktivnosti A10: **RADIONICA** „Slijed koraka i donošenje odluka u kriznim situacijama“ potrebno je ostvariti sljedeće ishode:

- Imenuje različite vrste kriznih situacija;
- Razumije vlastite i tuđe emocije u stresnim situacijama;
- Preuzima odgovornost za vlastite odluke i postupke.

Međupredmetna poveznica

Tjelesni i zdravstveni odgoj

B.9.4 Procjenjuje mjere sigurnosti i zaštite tokom tjelesnog vježbanja. (Analizira pravila ponašanja i kretanja u tjelesnim aktivnostima u specifičnim uvjetima. Prepoznaje izlaze u školi za slučaj evakuacije.)

Biologija

D.9.3 Provodi mjere prevencije u cilju očuvanja vlastitog zdravlja.

PARAMETRI SNAGA KARAKTERA: MUDROST I ZNANJE, UMJERENOST, PRAVEDNOST, HUMANOST.

Učenici će tokom ovog programa moći razviti kreativnost, otvorenost uma, ljubav prema učenju, razboritost, samoregulaciju/kontrolu, socijalnu odgovornost, timski rad, jednakost i poštenje, ljubav, socijalnu i emocionalnu inteligenciju

IV DIO PROGRAMA: Monitoring i evaluacija programa

Monitoring programa

U okviru monitoringa podrazumijevaju se dvije komponente:

1. Osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate;
2. Osvrt na proces rada, učešće učenika i međusobne odnose.

Monitoring uključuje praćenje aktivnosti tokom simulacije kako bi se osiguralo da učenici uspješno primjenjuju naučene koncepte u svakodnevnom životu. Voditelj aktivnosti uočava i bilježi kako učenici primjenjuju naučeno kroz njihovo učešće u aktivnostima, njihove primjere i primjene. Koristiti i tehniku praćenja kroz usmeno postavljanje pitanja koja će omogućiti da učenici sami procijene koliko su naučili i koliko su spremni primijeniti naučeno.

Evaluacija programa

Nakon provedenih aktivnosti napraviti presjek i utvrditi stepen djelotvornosti provedenih aktivnosti u odnosu na postavljene ishode. U okviru evaluacije dati odgovor na pitanja:

Da li su očekivani ishodi ostvareni?

Da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni?

Da li su učenici postigli određeni napredak?

Šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili bolji?

REFLEKSIJA

Djeca i učenici odražavaju stavove, vrijednosti i ponašanje koje usvajaju iz relevantnih institucija kao što su porodica, škola i društvo. Oni se povezuju s ovim institucijama i oblikuju vlastiti identitet kroz procese identifikacije, unutarnjeg usvajanja i integracije.

Aktivnosti koje se odvijaju tokom slobodnog vremena igraju značajnu ulogu u razvoju djece i učenika. One pružaju priliku za lični rast, ostvarenje vlastitih potencijala i sprečavanje negativnih utjecaja. Kada su usmjerene i poticane prema razvojnim ciljevima, aktivnosti slobodnog vremena mogu čak imati preventivni učinak na probleme u ponašanju.

No, kada slobodno vrijeme postane mjesto dosade ili neaktivnosti, to može narušiti normalan razvoj pojedinca i društva. U takvim situacijama hitno je potrebno poduzeti socijalno-pedagoške intervencije kako bi se osiguralo kvalitetno ispunjavanje slobodnog vremena i spriječili negativni utjecaji.

Stvaranje jedinstvenog identiteta škole, vidljivost povezanosti između odgajatelja, nastavnika, djece i učenika, postavljanje standarda kvalitete, naglasak na razvoj kompetencija umjesto pukih sadržaja te uspostavljanje sistema procjene jesu ključni elementi kurikuluma koji omogućuju uspješno socijalno-pedagoško djelovanje u školskom okruženju.

Iako se individualnost i kolektivnost mogu činiti kao suprotstavljeni principi, oni su zapravo međusobno dopunjujući. Bitno je integrirati principe samoinicijative, organizacije, raznolikosti oblika i metoda aktivnosti, amaterizma i prilagođenosti uzrastu. Također, važno je prilagoditi zadatke i aktivnosti prema sposobnostima i razvojnim fazama djece i učenika.

U suštini, socijalno-pedagoško djelovanje tokom slobodnog vremena ima ključnu ulogu u njihovom sveobuhvatnom razvoju i oblikovanju identiteta.

